

**T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI**

ORAN Orta Anadolu
Kalkınma Ajansı
Central Anatolia Development Agency

ALTERNATİF TURİZM KAVRAMI ve TR72 BÖLGESİ ALTERNATİF TURİZM POTANSİYELİ

**T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI**

ORAN Orta Anadolu
Kalkınma Ajansı
Central Anatolia Development Agency

**ALTERNATİF TURİZM KAVRAMI
ve
TR72 BÖLGESİ
ALTERNATİF TURİZM POTANSİYELİ**

2021

EYLÜL

İÇERİK

KISALTMALAR DİZİNİ	4
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	5
TABLolar DİZİNİ	6
1. GİRİŞ.....	7
2. ALTERNATİF TURİZM KAVRAMI	8
2.1 ALTERNATİF TURİZMİN DOĞUŞU	8
2.2 ALTERNATİF TURİZMİN TANIMI.....	11
2.3 ALTERNATİF TURİZMİN ÖZELLİKLERİ	12
2.4 ALTERNATİF TURİZMİN KİTLE TURİZMİ İLE FARKLILIKLARI.....	13
3. TÜRKİYE’DE ALTERNATİF TURİZM	20
3.1 2023 TURİZM STRATEJİSİNDE ALTERNATİF TURİZM	21
3.2 ALTERNATİF TURİZM SWOT ANALİZİ	24
3.3 TÜRKİYE’DE ALTERNATİF TURİZMİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER.....	26
4. ALTERNATİF TURİZMİN ÇEŞİTLERİ.....	27
4.1 KÜLTÜR TURİZMİ	29
4.2 SAĞLIK TURİZMİ.....	32
4.3 İNANÇ TURİZMİ	34
4.4 FUAR, FESTİVAL, KONGRE VE İŞ TURİZMİ.....	35
4.5 EĞİTİM VE GENÇLİK TURİZMİ.....	36
4.6 EKO TURİZM TÜRLERİ.....	37
4.7 SPOR AMAÇLI TURİZM TÜRLERİ	47
4.8 YAT TURİZMİ	60
4.9 ÜÇÜNCÜ YAŞ TURİZMİ	62
4.10 BALON TURİZMİ	62
5. TR72 BÖLGESİ İLLERİ ALTERNATİF TURİZM POTANSİYELİ.....	66
5.1 KAYSERİ ALTERNATİF TURİZM POTANSİYELİ	66
5.2 SİVAS ALTERNATİF TURİZM POTANSİYELİ	69
5.3 YOZGAT ALTERNATİF TURİZM POTANSİYELİ	73
6. SONUÇ.....	78

KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

CMAS: Dünya Sualtı Aktiviteleri Konfederasyonu (Confederation Mondiale Des Activites Subaquatiques)

GPS: Küresel Pozisyon Belirleme Sistemi (Global Positioning System)

ICCA: Uluslararası Kongre ve Toplantılar Birliği (International Congress and Convention Association)

KTKGB: Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri

MÜSİAD: Müstakil Sanayi ve İş Adamları Derneği

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)

TaTuTa: Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası

TDK: Türk Dil Kurumu

TSSF: Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu

TURSAB: Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği

UKKF: Ulusal Kamp ve Karavan Federasyonu

UNESCO: (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)

UNWTO: (United Nations World Tourism Organization) Dünya Turizm Örgütü

USHAŞ: Uluslararası Sağlık Hizmetleri A.Ş.

WWF: Dünya Doğal Hayatı Koruma Vakfı (World Wide Fund for Nature)

WWOOF: World Wide Opportunities on Organic Farms

WWU: Dünya Su Kayağı Birliği (World Waterski Union)

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Alternatif Turizmin Doğuşu (5).....	10
Şekil 2. Alternatif Turizmin Paydaşları (18).	12
Şekil 3. Tatil Köylerinde Animasyon Gösterileri.....	15
Şekil 4. Sultansazlığı'nda Kuş Gözlemi.....	16
Şekil 5. Fethiye Yamaç Paraşütü Aktivitesi.....	16
Şekil 6. Antalya Belek Sahilinden Görüntü.....	17
Şekil 7. Antalya Kremlin Sarayı Temalı Tatil Köyü.....	18
Şekil 8. Fethiye Kabak Koyunda Kamping Alanı.....	20
Şekil 9. Kayseri'de Tarihi Osmanlı Sokağının Turizme Kazandırılması.....	20
Şekil 10. Alternatif Turizm Şekilleri (6).....	27
Şekil 11. Tarihi İpek Yolu Güzergâhı.....	30
Şekil 12. Şanlıurfa Göbeklitepe'deki Eserlerin Yapımını Temsili Anlatan Maket.....	31
Şekil 13. Kayseri Şehir Hastanesi'nden Bir Görünüm.....	32
Şekil 14. Yalova'da Bir Termal Tesiste Turistler.....	34
Şekil 15. Kayseri'deki Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi'nin İçi.....	35
Şekil 16. İstanbul Kongre Merkezi.....	36
Şekil 17. 2021 Yılı Kayseri Uluslararası Yol Bisikleti Yarışları.....	37
Şekil 18. Gümüşhane Karaca Mağarası.....	39
Şekil 19. Aydın Bafa Gölü Kuş Gözlem Alanı.....	40
Şekil 20. Rize Yaylalarındaki Turistler.....	42
Şekil 21. Erzincan'da Tatuta Çiftlik Turizmi Projesine Katılan Turistler.....	43
Şekil 22. Uşak'ta Olta Balıkçıları.....	45
Şekil 23. Balıkesir'de Karavan-Kamp Alanı.....	46
Şekil 24. Erciyes Dağı'nda Trekking Yapan Bir Turist.....	48
Şekil 25. Erciyes Kayak Merkezi.....	50
Şekil 26. Türkiye'deki Kış Turizmi Merkezlerinin Konumları(94).....	51
Şekil 27. Kayseri Ali Dağı Yamaç Paraşütü Kalkış Alanı.....	52
Şekil 28. Antalya'daki Golf Sahalarından Birisi.....	53
Şekil 29. Antalya Kaş İlçesinde Dalış Turizmi.....	55
Şekil 30. Kayseri Mazakaland Sukay Park.....	56
Şekil 31. İzmir Alaçatı'da Rüzgar Sörfü Tutkunları.....	57
Şekil 32. Antalya Manavgat'ta Rafting Yapan Turistler.....	58
Şekil 33. İstanbul Belgrad Ormanlarında Oryantiring Yarışı.....	59
Şekil 34. Kapadokya'da Rehber Eşliğinde Atlı Doğa Yürüyüşü Yapan Turistler.....	60
Şekil 35. Marmaris'te Bir Marina.....	61
Şekil 36. Kapadokya'da Gökyüzünü Süsleyen Sıcak Hava Balonları.....	63

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Alternatif Turizm ve Kitle Turizminin Genel Karakteristikleri (2).....	14
Tablo 2. Alternatif Turizm ve Kitle Turizminin Turist Profilleri (2).....	17
Tablo 3. Alternatif Turizm ve Kitle Turizminin Mimari Karakteristikleri (2).....	19
Tablo 4. Türkiye 2023 Turizm Stratejisi Özeti.....	24
Tablo 5. Alternatif Turizm Çeşitleri (15, 33, 34, 35, 36).....	28
Tablo 6. Sağlık Turizmi Türleri (54).....	33
Tablo 7. Türkiye'de Ziyarete Açık Mağaralar (70).....	38
Tablo 8. Türkiye'de Bölgelere Göre Özel Kuş Alanları(ÖKA) Sayıları(72).....	40
Tablo 9. Türkiye'deki Belli Başlı Yayla Turizmi Destinasyonları(77).....	43
Tablo 10. Yüzölçümü Bakımından Türkiye'nin En Büyük 20 Gölü (85).....	45
Tablo 11. Türkiye'deki Kış Sporları Turizm Merkezlerinin Mevcut Özellikleri (94).....	51
Tablo 12. Türkiye'de Yer Alan Kablolü Su Kayağı Tesisleri (98).....	56
Tablo 13. Kapadokya'da Turistik Sıcak Hava Balon Uçuş ve Turist Sayıları (2014-2018) (106).....	63
Tablo 14. Kayseri Alternatif Turizm Potansiyeli.....	69
Tablo 15. Sivas Alternatif Turizm Potansiyeli.....	73
Tablo 16. Yozgat Alternatif Turizm Potansiyeli.....	77

1. GİRİŞ

İçerisinde birçok sektörü de barındıran ve geniş bir alanı içeren turizm, insanların günlük hayatlarından bir parça da olsun koparak, kendilerinden çok daha farklı toplumsal, kültürel, maddi ve tarihsel özelliklere sahip çevrelerde zaman geçirmelerini ifade etmektedir. Gittiği ülkede bir tam günden fazla zaman geçirerek bir turizm mekânında konaklayan ve seyahat nedenine uygun etkinliklerde bulunan kişilere turist denmektedir (1).

Turizm sektöründe trendler, turistlerin değişen Dünya şartlarına bağlı istekleri doğrultusunda yön değiştirmiş; pazarlama, ulaştırma, dizayn ve planlama çalışmaları da bu trendlere ayak uydurmaya çalışmıştır. Örneğin: Aristokratların turizm anlayışı lüks ve pahalı otelleri beraberinde getirmiş, sosyal tabakalara hitap etmek isteyen turizm sektörü vasat konforlu ve ucuz konaklama tesislerine yönelmiş, kitle turizmi ise tatil köylerini ve kamp alanlarını geliştirmiştir.

Son derece kısa yaz sezonlarında, genellikle sahil şeritlerinde inşa edilen tatil köyleri, beş yıldızlı her şey dâhil oteller veya termal/aqua parklarda konaklayarak; turistlerin yeme-içmesi, eğlenmesi, gezmesi ve daha fazla harcayarak zaman geçirmesini hedef alan kitle turizmi sayesinde, bu destinasyonların zaman zaman kapasitesi zorlanmış ve zaman zaman da aşılımıştır. Tüketim ağırlıklı bu turistik stratejisi sonunda;

- Yapılaşma bakımından betonlaşmaya bağlı görsel kirlilik,
- Ekolojik çevreye dağılım, yoğunluk, kaynak kullanımı bakımından çevresel kirlilik,
- Kirliliğe bağlı tür kayıpları ve ekolojik dengenin bozulması,
- Sosyo-kültürel farklılıklar ve beklentilerin uyuşmaması bakımından kültürel bozulma olarak kendini göstermiştir (2).

Hem turizm faaliyetlerinin etkisi, hem de diğer etmenlerle Dünya'daki doğal kaynakların giderek daha fazla kirlenme ve tükenme tehlikesiyle karşı karşıya kalması sonucu, insanlığın doğayı koruma ve çevre dostu yaşamak konusunda daha bilinçli olmaya zorlanmıştır.

Günümüz turizm trendlerinin yönünün yeniden çizilmesinde aktif rol alan diğer bir husus şüphesiz salgın hastalık konusu olmuştur. Covid-19 virüsünün neden olduğu ve gelişen aşı teknolojisine rağmen halen içinden geçmekte olduğumuz pandemi süreci de, insanların turizm seyahatleri ve tercihleri üzerinde bambaşka etkiler doğurmuştur. 2020 yılı Nisan ayında, Türkiye'nin 61 şehrinde ikamet eden, 31-40 yaşları arasında, yıllık ortalama tatil bütçesi 5 bin TL'den az 789 katılımcının görüşlerinden elde edilen veriler doğrultusunda MÜSİAD tarafından hazırlanan "Covid-19'un İç Turizm Talebine Etkileri" başlıklı rapor bunu doğrular niteliktedir. Ayrıca, Dünya Turizm Örgütü'nün (UNWTO) 2006 yılında yapmış olduğu araştırmaya göre de, turistlerin pek çoğu hala deniz-kum-güneş turizmini tercih etse de geçmiş yıllara oranla alternatif turizm çeşitlerine yönelimin arttığı gözlemlenmiştir.

Rapora göre, katılımcılara "2020 sezonu bitmeden bir otelde kalarak tatil yapmayı planlıyor musunuz?" sorusu sorulduğunda, bu soruya katılımcıların %33'ü "hayır" yanıtını vermiştir. Oysa, katılımcıların %20'si tatil yapmak istediğini belirtmiştir. Dolayısıyla, insanların %13'ü otel tatili dışında bir alternatifle turizm faaliyeti gerçekleştirmek istemiştir. Bunun yanı sıra, "Covid-19 salgınından sonra, otellerin hijyen kriterlerini sağladığına dair almış oldukları/alacakları

kalite/standardizasyon sertifikalarına ne derecede güvenirsiniz?” sorusuna, katılımcıların %17,4’ü kesinlikle güvenmem ve %72,5’i de kısmen güvenirim cevabını vermiştir. Sadece %10’luk bir kesim güveneceğini belirtmiştir (3).

Bütün bu gelişmelerin turizm sektörüne yansması; doğal çevre bilinci yüksek, kültürel, sağlık şartlarına ve çevresel verilere daha fazla önem veren, konfor beklentisi öncelikli olmayan, farklılık arayışı içinde olan yeni bir turist tipi ve buna cevap verebilecek turizm türü şeklinde olmuştur (4).

Bugün tüm dünya ülkeleri, doğal kaynaklar konusunda daha duyarlı, turizmin gerçekleştiği destinasyonlardaki çevreyi kullanırken sürdürülebilirliği de ihmal etmeyen turizm türlerini (sürdürülebilir turizm, çevreci turizm, ekoturizm gibi) ve bu yeni turizm türlerinin mekânlarını nasıl tasarlayacaklarını da tartışarak, planlamalarını gerçekleştirmektedir.

Bu çalışma, “Alternatif Turizm” kavramını tanımını yaparak bu konuda farkındalık oluşturmayı ve TR72 Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinde çevreyi koruyarak sürdürülebilir bir turizm imkânı sağlayan potansiyelleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, Bölge’de gerçekleştirilebilecek “Alternatif Turizm” türlerini ortaya koyarak, yerel yönetimlerin yeni yapacakları Turizm Stratejileri ve Eylem Planları için bir alt çalışması olması ve bu sayede kırsal ağırlıklı bu turizm türünden maksimum faydayı sağlaması da hedefler arasındadır. Amacımız kesinlikle, kitle turizminin terk edilmesini önermek değildir.

2. ALTERNATİF TURİZM KAVRAMI

2.1 Alternatif Turizmin Doğuşu

Alternatif turizm 1980’lerde sürdürülebilirlik birlikte moda haline gelmiş konulardan birisi (5) olsa da, alternatif turizm kapsamda değerlendirilen turizm çeşitleri (dini turizm, eğitim turizmi vb.) dikkate alındığında geçmişi ortaçağ hac yolculuklarına ve grand tur’a kadar uzanmaktadır (6). 17.yy’dan itibaren endüstriyel devrim sayesinde zenginleşen İngilizler, “Grand Tour” kavramını üretmişlerdir. Bu kavram, genç aristokrat İngiliz erkeklerinin, Fransa ve Almanya’yı kapsayan eğitim serüvenidir(7). Yukarıda da değindiğimiz gibi, alternatif turizm fikrinin veya felsefesinin ortaya çıkış nedenini modernleşme, değişen dünya ekonomisi, sağlık şartlarında yaşanan gelişmeler ve bunun turizme yansımalarında görmek mümkündür. Bu nedenle sürdürülebilirlik konusu, alternatif turizmin olgusunun değerlendirilmesinde öncelikle dikkate alınması ve birlikte incelenmesi gereken konulardır (8). Ancak burada şu hususu gözden kaçırmamak gerekmektedir. Her sürdürülebilir turizm türü alternatif turizmdir, ancak her alternatif turizm türü kitle turizmine alternatif olsa dahi sürdürülebilirdir denemez.

Alternatif turizm literatürü incelendiğinde, turizmin 1950’li yıllardan itibaren günümüze kadar gerçekleştirdiği dönüşümleri dört evre (tarafarlık, uyarıcı, adaptasyon ve bilgi-odaklı) olarak sınıflandıran Jafari’nin adaptasyon dönemi (1970-1980’ler) alternatif turizmin ortaya çıkış dönemini ve nedenlerini açıklamaktadır (9). Jafari’nin adaptasyon dönemi alternatif turizmin doğuş dönemi olarak ifade edilmektedir. Jafari’ye göre “uyarıcı dönem” diye tanımladığı dönemde, özellikle kitle turizminin olumsuz etkilerini tanımlanmış ancak bu olumsuzlukların nasıl giderileceği veya bunlardan nasıl kaçınılacağını açıkça belirtilmemiştir. Düzeltme eylemleri, 1970 ve 1980’lerde adaptasyon döneminde tartışılmaya başlanmıştır. Alternatif turizm olgusu bu dönemde kitle turizmine alternatif

olarak antitez şeklinde sunulmuştur. Alternatif turizm, kitle turizminin tam tersi olarak dış finansman kaynaklı büyük ölçekli işletmeler yerine yereldeki küçük ölçekli işletmeleri desteklemiştir (6).

Cohen (10)'e göre ise, alternatif turizm modern tüketim anlayışına ve emperyalistlerin sömürüsüne bir reaksiyon, karşıt kültür olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Modern tüketim anlayışına reaksiyon olarak gelişen karşıt kültür alternatif yaşam stili olarak kendini göstermekte ve bu amaçlı seyahat edenler kendilerini -günümüzdeki 'blogger'lara benzer şekilde- gezginci, seyyah, bazıları ise sırt çantalı, serseri veya hippie olarak tanımlamakta, turist olarak görmemektedirler. Üçüncü dünyanın sömürülmesine reaksiyon ise yeni koloniler kurma yoluyla yerel kaynakların kullanılması ancak elde edilen faydaların gelişmiş ülkelere aktarılmasına karşılık daha düşük ölçekli ve yerel tarafından kurulan alternatif kalkınma anlayışının benimsenmesidir. Bu iki yönelim alternatif turizm çeşitlerinin gelişimini desteklemiştir. Ancak Cohen, karşıt kültür kapsamında seyahat edenlerin yerel halk üzerinde (özellikle de gençler üzerinde) negatif etkilerinin bulunduğu dikkat çekmekte ve bunun kitlesel turizmin sorunlarını çözmek yerine yeri sorunlar oluşturduğuna vurgu yapmaktadır. Bu yüzden, karşıt kültür yerine ilgili alternatif turizmin hem kitle turizmi hem de sırt çantalı turizme alternatif olarak geliştirilmesini önermektedir.

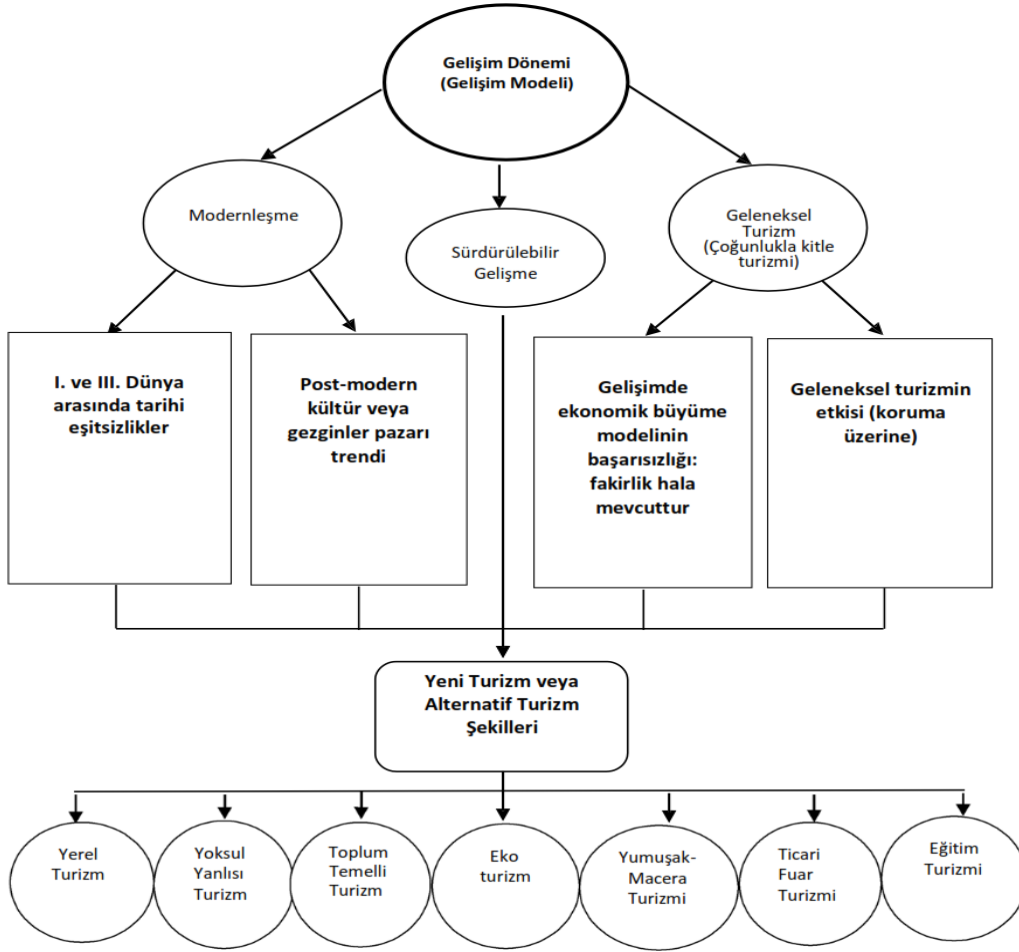
Turizmin kalkınmasında, sektörün finansörlerinin tercihleri kadar turistlerin beklentileri de belirleyicidir. Modern dönemin sosyal değerler sisteminin oluşturduğu standart ve kitlesel talebin, post-modern dönemde bireyci düşünce ve yaşam tarzları ekseninde yeniden şekillenmesi ucuz ve sürekli aynı niteliklere sahip rutin tatiller yerine alternatif destinasyonlara yönelimi sağlamıştır. Bu doğrultuda alternatif turizm kitle turizminin üretim ve satış odaklı yaklaşımının aksine tüketici odaklı yeni yaklaşımın sonucu ve nedenidir (11).

Alternatif turizmin ortaya çıkışının nedenleri incelendiğinde (Bkz. Şekil 1), turizmin 1950'lerde modernleşme dönemi ile birlikte değişime uğradığı görülmektedir. 1960'lı yıllar modernleşme dönemi 1970'li yıllar alternatif gelişme zamanı ve 1980'ler yeni liberal, serbest pazar ve ekonomik büyüme modelleri dönemidir.

Artık 1990'lı yıllara gelindiğinde klasik turizm ürünü olarak adlandırılan deniz, kum ve güneş üçlemesinden (3S-Sand, Sun, Sea), bireysel ve özel ilgi gerektiren ürünlere doğru bir yönelme ortaya çıkmıştır. İnsanların güneş altında boş vakitlerini öldürmek yerine ulaşım araçlarındaki hız ve konfor sayesinde tatil sürelerini birkaç parçaya bölerek ilgi alanlarına yönelik tatile çıkmayı yeğlemeye başlamışlardır. Bu yönelişin öncelikle klasik turizm ürününe duyulan tatmin düzeyi, değişik kültürleri keşfetme isteği, ülkeler arasındaki mesafelerin kısalması, eğitim ve gelir düzeyindeki artış, genel turizm hareketliliği içerisinde ekonomik problemlerini çözmüş üçüncü yaş turist profilinin artması, kültürel ve sportif aktivitelere katılma isteği gibi pek çok nedeni bulunmaktadır. Değişen bu talep karşısında turizm yatırımcıları da pazardaki yerlerini yeniden konumlandırmak amacıyla talebin istekleri doğrultusunda yatırımlarını yönlendirmeye başlamışlardır (12).

Albayrak'a göre(13), alternatif turizm kavramının ortaya çıkmasının temel amacı; insanoğlunun her geçen gün farklılaşan seyahat beklentilerine daha doğru cevaplar üretmek ve ülkelerin turizm potansiyellerini daha efektif kullanmak ve bu yolla ekonomik, beşeri ve kültürel kazanımlarını arttırmaktır. Araştırmacıya göre ülkeler arasında yaşanan üstünlük mücadelesi, mevsimselliğin ortadan kaldırılması, tabii kaynakların ve kültürel kimliğin korunması, değişen turist profili ve beklentileri, kısa tatillerin ve hafta sonlarının değerlendirilmesi kapsamında farklı seçenekler sunulması, gelir düzeyi düşük turistler için seçenekler oluşturma, aile yapısında meydana gelen değişimlere paralel olarak gençlerin sorumluluk alma, kendine gerçekleştirme ve sosyalleşme amaçlı

aileleri tarafından gençlik turizmi, kamp ve karavan turizmi, spor turizmi gibi etkinliklere katılımlarının teşvik edilmesi alternatif turizm formlarının geliştirilmesi için hızlandırıcı nedenler olmuştur.

Şekil 1. Alternatif Turizmin Doğuşu, (5).

Kozak ve Bahçe, yukarıda sayılanlara ilave olarak Birleşmiş Milletler, Dünya Turizm Örgütü ve UNESCO gibi kuruluşların alternatif turizm faaliyetlerini teşvik etmesi ve Dünya Bankası, AB gibi yapıların, mikro girişimcilik politikalarını ekonomik açıdan desteklemelerini alternatif turizmi ortaya çıkaran sebepler olarak belirtmektedirler (14).

Alternatif turizmin çıkış nedenleri üzerinde çeşitli görüşler vardır. Bir grup görüşe göre alternatif turizm aşağıdaki nedenlerden dolayı ortaya çıkmıştır (15):

- Kaynakların azalması, niteliklerinin bozulması,
- Sürdürülebilir turizm anlayışının ortaya çıkması,
- Turizmin bütün yıla yayılması anlayışının gelişmesi,
- Tüketicilerin klasik kitle turizminden (deniz, kum, güneş) sıkılması,
- Tüketicilere değişik zevklerin, heyecanların ve tatil olanaklarının yaratılması,
- İnsanların tatilden ve turizmden daha farklı beklentilere girmesi.

Kitlesele turizm hareketine katılan tüketicilerin, bu hareketlilik içerisinde tekrarlı olarak buldukları ve son yıllarda klasik turizmden ziyade, turizmin alternatif ürünlerine doğru yönelindikleri artık net

olarak gözlemlenmektedir. Alternatif turizm hareketliliğinde yaşanan ilgi artışı ve buna paralel olarak da pazarda bu hizmeti sunanların sayısındaki ve çeşitliliğindeki artış gözle görülebilir bir gerçektir. Gerek yeni destinasyonlar alternatif turizmin ön planda tutulması ve gerekse de eski destinasyonlarda bu konuda çeşitlilik katılmaya çalışılması, gelecekte de alternatif turizmin revaçta olacağı en büyük göstergelerindendir. TR72 Bölgesi yerel paydaşlar olarak, önümüzdeki dönem turizm stratejilerini ve yatırımlarını bu konuyu dikkate alarak oluşturma sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sayede, kırsal ve kentsel kalkınmada turizmden alınan payda artış sağlanabilecektir.

2.2 Alternatif Turizmin Tanımı

Alternatif kelimesi Fransızca kökenlidir. Fransızca'da sırayla değişen, seçenek, almaşık anlamlarına gelmektedir. Latince "alter" sözcüğünden türetilen "alternare" kelimesi ise; sırayla değişmek, bir o bir öbürü olmak fiilinin karşılığı olarak tanımlanmaktadır (16).

Türk Dil Kurumu sözlüğünde alternatif kelimesi isim anlamında "seçenek", sıfat anlamında ise "değişik", "farklı" ve "karşı" ifadelerinin yerine kullanılmaktadır (17).

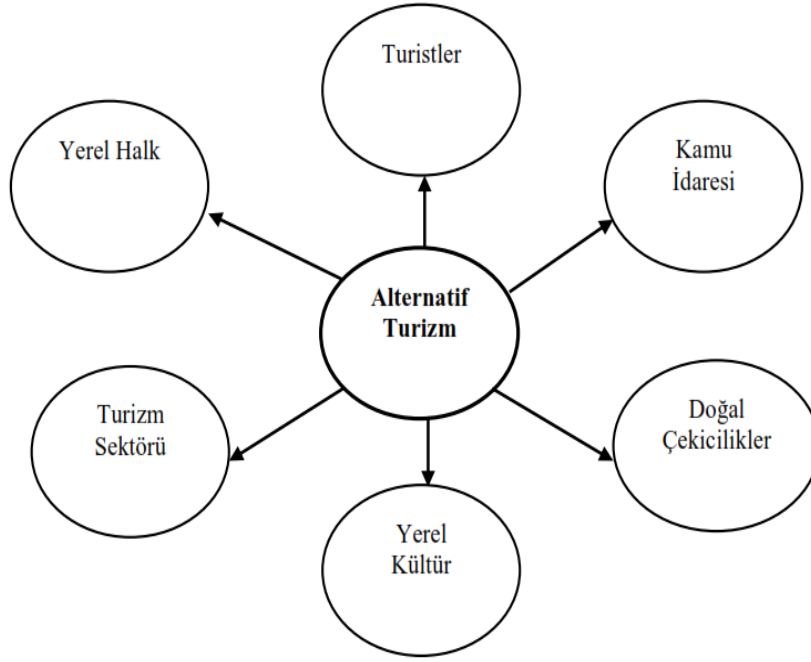
Günümüz Turizm literatüründe alternatif turizm yerine; yumuşak turizm, yeşil turizm, doğa turizmi, sürdürülebilir turizm, eko turizm veya benzer turizm terimlerinin sıkça kullanıldığı görülmekte ise de, kavram olarak ilk kez Berlin'de 1987 yılında düzenlenen uluslararası turizm fuarında oluşturulan bir araştırma grubu tarafından ele alındığı bilinmektedir (18).

Weaver yaptığı çalışmada (6), Dernoı'nın alternatif turizmi; turistlerin gittikleri bölgedeki yerleşik halkın konutlarında konaklamaları olarak -daha dar bir anlamda- tanımladığına değinmiştir. Aynı çalışmaya göre Eadington ve Smith ise, alternatif turizmin tanımını genel olarak ise yereldeki halk ve ziyaretçilerin olumlu yönde karşılıklı etkileşimini ve tecrübelerini paylaşmalarına imkân sağlayan doğal ve toplumsal değerlerle uyumlu turizm biçimleri" olarak yapmaktadır. Kozak ve Bahçe (14) ise eserlerinde alternatif turizmi, "kitle turizminin negatif etkilerini azaltan ve turizm gelirlerinin dengeli ve yerel halka öncelik verecek şekilde dağıtarak refah seviyelerinin yükselmesine katkıda bulunan, turizmden gelir akışını daha geniş zaman ve kesimlere yayan turistik ürün ve hizmetler içeren turizm çeşidi" olarak ifade etmektedirler. Alternatif turizmin tanımları incelendiğinde paydaşlarını; bölge halkı, yerli kültür, turizm sektörü, kamu yönetimi, tabii güzellikler ve turistler olarak sayılabılıriz (Bkz. Şekil 2).

Hacıoğlu ve Avcıkurt (19) eserlerinde alternatif turizm için, "geleneksel, klasik kitle turizmi ve şehir turizminin olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla oluşturulmuş, yeni turistik ürünlerin biraraya getirilmesiyle meydana gelmiş bir turizm çeşididir" şeklinde bir tanımlama yapmışlardır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından alternatif turizm; "sosyal ve ekolojik uyuma, yerel ve yabancı girişimcilerin işbirliğine ve gelişmede yerli malzeme kullanılmasına öncelik verme amacını güden bir turizm çeşididir" şeklinde tanımlanmaktadır.

Baytok ve diğerleri tarafından yapılan bir çalışmaya göre, Alternatif kelimesinin Etimolojik kökeni incelendiğinde günümüzde özellikle turizm sektöründe kelimenin bir turizm çeşidi olarak kullanımında yaşanan karışıklığın sebebi daha açık anlaşılmaktadır (20). Zira bazı kullanımlarda alternatif kelimesi, her iki olasılığın aynı anda mevcudiyeti ve geliştirilmesini ifade ederken, bazılarında ise birbirinin yerine geçen veya diğerinin yerini dolduran olarak anlaşılmaktadır.

Şekil 2. Alternatif Turizmin Paydaşları (18).

Bize göre, “alternatif turizm” kavramı üzerinde çalışılan bölgeye/destinasyona alternatif bir rota getirmek anlamı taşıdığı gibi, alternatif tanımı söz konusu destinasyon aynı kalmak şartı ile, bu bölgede gerçekleştirilecek turizm aktivitelerine çeşitlilik anlamında da alternatiflik içermektedir. Dolayısı ile bizim çalışmamızda alternatif turizm tanımı, TR72 Bölge’si dışındaki alternatif turizm potansiyelleri anlamında değil, Bölgemizde mevcut turizm türleri dışında gerçekleştirilebilecek (yaratıcı) turizm aktivitelerini keşfederek, gelen turistlerin yerel halk ile sıcak ilişkiler kurarak sosyal, ekonomik ve kültürel, yerel ve kırsal kalkınmaya hizmet eden, tüm paydaşların karşılıklı kazanım içinde olduğu, sürdürülebilirliği doğal şartlara bağlı olan, çevreye duyarlı ve korumacı bir yapısı olan ve sağlıklı yaşamı önceleyen bir turizm türü olarak ele alınmıştır. Daha önce belirttiğimiz gibi, rapordan ilham alan yerel yönetimlere ait turizm strateji ve eylem planlarının bu tanımı göz önünde bulundurmaları amaçlanmıştır.

2.3 Alternatif Turizmin Özellikleri

Literatürdeki bilgiler ve alternatif turizme ait kriterler ve söz konusu literatür incelendiğinde, alternatif turizmin özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamamız mümkündür (14) (21) (22).

- Gelişim sürecinde tüm paydaşların katılımını öngörür.
- Alternatif turizm ürünleri sürdürülebilir kalkınma anlayışına uygun olarak, hem yerel halkın hem de turistlerin yaşam kalitesini arttıracak nitelikte olmalıdır.
- Alternatif turizmde, alanın sosyal ve fiziksel kapasitesi ile elde edilecek gelir arasındaki denge, gerçek hayat şartlarına uyumludur.
- Yerel halk ile turistler arasında sıcak ilişkiler öngören; doğallıktan yana ve toplumsal değerlerle uyumlu, çevreye duyarlı, kültürel kaynaklara saygı duyan, yörenin taşıma kapasitesinin dikkate alan sürdürülebilir turizm anlayışını benimsemiş bir turizm çeşididir,
- Kitlesel hareketler yerine küçük gruplar halinde veya bireysel turizm faaliyetlerini ön planda tutar.

- Alternatif turizmde yer alan konaklama tesisleri ve yatırımlar, genelde KOBİ niteliğinde veya yerel mikro girişimlerdir.
- Alternatif turizm, turizm faaliyetinde istihdam edilecek kişilerin seçiminde önceliği yerel halka verir.
- Bölgesel gelişmişlik farkının giderilmesine yardımcı olduğu gibi göçle birlikte ortaya çıkan sorunların önüne geçer,
- Uzun vadede optimum kârı öngörür,
- Alternatif turizm, turizm faaliyetinin tüm yıla yayılması için imkân sağlamaktadır.
- Alternatif turizmde mekân ve zaman açısından yayılma vardır.
- Sürdürülebilir anlayışı temel alan yavaş bir gelişim göstermektedir.
- Özgün ve yerel mimariyi dikkate alan anlayış hâkimdir.
- Yerel halk ve turist arasındaki etkileşim, uyumlu ve yoğun olmaktadır.
- Küçük ölçekli uzman tur operatörlerinin ve seyahat acentelerinin kontrolünde turlar düzenlenmektedir.
- Geleneksel, yerel ve özgün ürünlerin korunmasına ve üretimine değer vermektedir.
- Her bölgede geliştirilebilir.

2.4 Alternatif Turizmin Kitle Turizmi ile Farklılıkları

Alternatif turizmin tanımını yaparken kitle turizminden ayrıştığı hususlar kendisini belli etmektedir. Bu bölümde, Alternatif turizmin genel anlamda hangi hususlarda ayrıştığını, turist profili açısından farklılıkları ve mimari açıdan gözlemlenen farkları ortaya konacaktır.

2.4.1 Genel Karakteristik Farklılıkları

Alternatif turizm ile kıyaslandığında kitle turizminin; yoğun kullanım dolayısıyla iyi planlanması gereken, ekonomik hedefler için ekolojii göz ardı eden çizgide, alternatif turizmin ise; düşük kullanımlı, süreklilik için ekonomiyi dengede tutmaya çalışan, yerel girişimci ağırlıklı bakış açıları içinde geliştiği söylenebilir(Bkz: Tablo 1).

2.4.2 Turist Profili Yönünden Farklılıklar

Turistlerin talepleri ve eğilimlerinde, toplumun veya belirli bir grubun kültür değerleri ile kişisel özellikleri yönlendirici olmaktadır. Kişinin toplum içindeki sosyal sınıfı, eğitim düzeyi, yaşı, dini, ve kültürel yapısındaki farklılıklar beklentilerin çeşitliliğini artırmaktadır. Bu çeşitliliğe karşın temelde uluslararası turistlerin tercihlerinde (1) ;

- Daimi eylem yerine tam bir rahatlama,
- Tamamen yabancı bir ortam yerine, tanıdık yerlerde seyahat etme,
- Bireysel seyahat etme yerine grup halinde seyahati tercih etme,
- Düzensizlik yerine düzen beklentileri görülmektedir.

Bu özelliklere sahip turistler, genelde kitle turizminin hedef kitlesini oluşturmakta ve kitle turizmi için iki tür turist profili tanımlanmaktadır. Bunlar (23);

Organize Kitle Turisti: Bulunduğu ortamı değiştirmek istemeyen, yeniliğe kapalı, satın aldığı paket turun güvenli olmasını önemseyen, programın dışına çıkmayan ve bireysel kararlarında özgür

olmayan, turist olarak geldiği çevreye yabancı kalmak istemeyen turist grubudur. Dolayısıyla, konaklama ve diğer turistik tesisler ile eğlence alanları alıştığı ve beklediği konfor, güvenlik düzeyinde tasarlanmalıdır. Dışa kapalı, içe dönük eylemlerin gerçekleşebileceği otel ve tatil köyleri bu turiste hitap etmektedir (Resim 3).

	KİTLE TURİZMİ (GELENEKSEL TURİZM)	ALTERNATİF TURİZM (ÖZEL İLGİ TURİZMİ)
İlkeler ve Kavramlar	<ul style="list-style-type: none"> Hızlı gelişim gösterir Maksimum kâr odaklıdır Çevreye karşı agresif Planlanmamış gelişim gösterir Kısa Süreli planlanır Devamlı olmayan bir yapıdadır Fiyat bilinciyle yapılır Düşüncesiz eylemler içerebilir Büyük ölçekli turistik işletmeler vardır Denetimsiz gelişme gösterir Ağır alt ve üst yapı gereksinimi Kaynak tüketimi kontrolsüzdür Organize kitle turisti Atıl kapasite oranı yüksektir Taşıma kapasitelerini zorlar Mimari ürünlerin benzerliği söz konusudur İç turizmin gelişimini engeller Yabancı turizm firmaları denetimindedir. 	<ul style="list-style-type: none"> Yavaş gelişir Optimum kâr odaklıdır Çevreye saygılı, tedbirli Planlı gelişir Uzun süreli planlanır Süreklilik önemlidir Değer bilinciyle yapılır Eylemler iyi düşünülmüştür Küçük ölçekli turistik işletmeler yürütür Denetimli sınırlı gelişme vardır Optimum alt ve üst yapı gereksinimi Kaynak kullanımında sürdürülebilirlik esas Çevreci, maceracı turist Atıl kapasite riski yoktur Taşıma kapasitelerine göre planlanmıştır Mimari ürünlerde çeşitlilik ve yerellik hakimdir İç turizmi destekler Yerel turizm yatırımcıları denetimindedir.
Stratejiler ve Planlamalar	<ul style="list-style-type: none"> Tasarım merkezlidir Proje-rehber tasarımlar Yaygın tasarımlar kullanılır Yeni yapıların inşası önceliklidir. Ortak isteklerin sağlanması esastır. Her yerde turizm yapılır. Uluslararası mimarlık hakimdir. Sadece bölge planı seviyesindedir. Hassas alanlarda yoğun yapılaşmaya sebeptir Dış girişimci tarafından yatırım çeker. Turizm sektöründekiler için iş imkânı sağlar. Ziraat ekonomisinin zayıflamasına neden olur. İleri teknoloji kullanılır. 	<ul style="list-style-type: none"> Kavram merkezli Bölgesel ve yerel planlama Alan için tasarlanan projeler vardır Mevcut yapıların kullanımı önceliklidir. Belli bir hedef grubun istekleri vardır Turizm bölgelemesi vardır. Geleneksel-bölgesel mimari hakimdir. Makro ölçekte ekolojik planlama yapılır. Hassas alanların korunması esastır Sadece yerli girişimci ilgi gösterir. Yöresel kalkınma için iş imkânı yaratır. Ziraat ekonomisinin güçlenmesine yarar. Yöresel yapım teknolojisi hakimdir.
Pazarlama Politikaları	<ul style="list-style-type: none"> Sezon kapasitesi yüksektir. Standart paket tur tatili içerir. Tur acentesi sistemi ile satış yapar. 	<ul style="list-style-type: none"> Sezon kapasitesi bölgenin kapasitesi kadardır. Bireysel tatil programları oluşturulabilir. Genelde tur acente sistemi dışında kalır.
Temel gereksinim	<ul style="list-style-type: none"> Turizm sezonunda yığılma olur. Reklam ile büyür. Etkili Satış yöntemi uygulanır. Ekonomik kar için turizm felsefesi vardır. Deniz-güneş-kum üçlüsüne(3S) dayalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Tatil periyotlarının yılın tümüne yayılması Turist eğitimi/deneyimi ile büyür. Verimli satış yöntemi uygulanır. Turizmden kar sağlamak amaçlıdır. Alternatifi sınırsız doğayla uyumlu eylemler içerir

Tablo 1. Alternatif Turizm ve Kitle Turizminin Genel Karakteristikleri (2)

Şekil 3. Tatil köylerinde animasyon gösterileri

Bireysel Kitle Turisti: Organize kitle turistinin özelliklerini taşımakla birlikte, turizm için bulunduğu bölgedeki yeniliklere biraz daha açık bir turist profilidir.

Alternatif turizmin müşterisi “alternatif gezgin”, “sağduyulu gezgin”, “duygusal gezgin” gibi adlar almaktadır. Hedef kitlesini iki tür turist profili oluşturmaktadır. Bunlar (23);

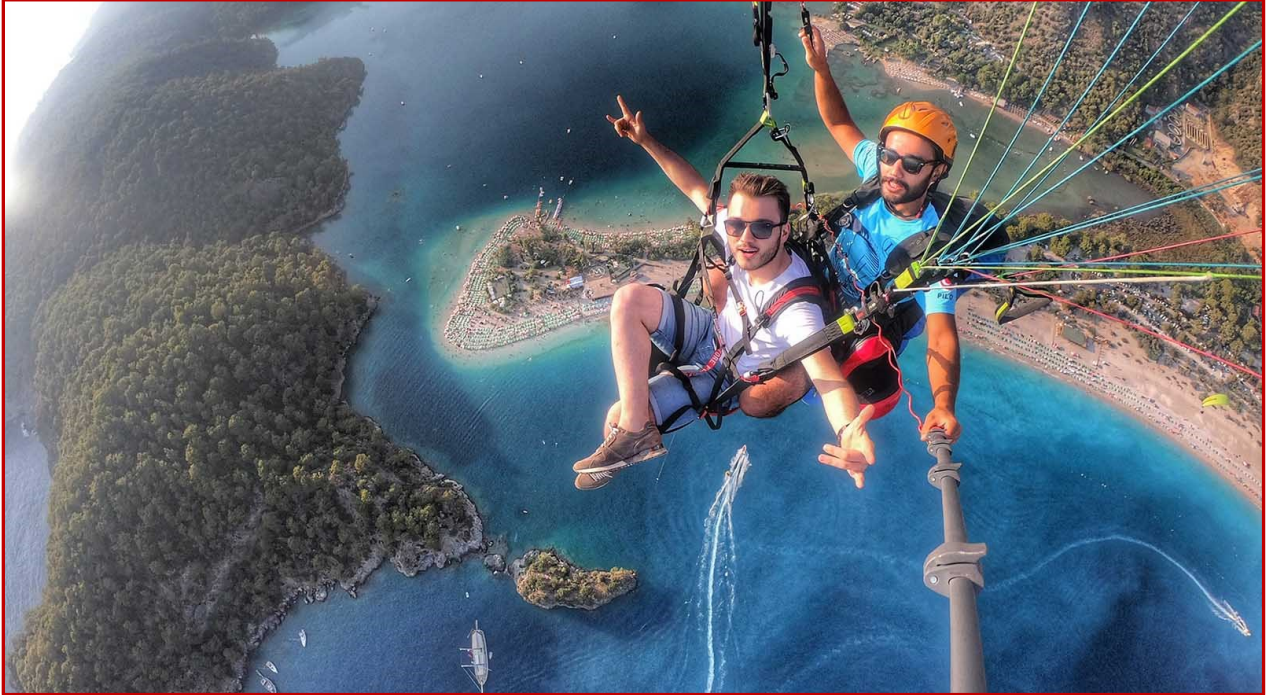
Basıboş Gezenler: Risk almayı severler. İçinde buldukları hayat tarzından çok farklı yaşamları merak ederler. Konformist değildirler. Farklı olması onlar için çok değerlidir.

Maceracı-Keşifçiler: Geleneksel turistik mekanlardan kaçınırlar. Mümkün olduğunda çok yer gezip, farklı insanları ve kültürleri tanımayı isterler. Yereldeki insanlarla birlikte yaşamayı tercih ederler. Gittikleri ortamın yeni ve keşfedilmemiş olduğunu isterler.

Alternatif turizm için tanımlanan turist profili; bireysel kararların baskın olduğu, doğa içinde yapılan sportif eylemlere ve kültürel içerikli gezilere düşkün, gezeceği ülkeyle ilgili bir ön hazırlık yapan, tabii kaynaklara karşı saygılı, çevreye karşı duyarlı bireyleri tanımlamaktadır. Bu turist gittiği yerlerde kendi çevresine benzeyeni değil, yöreye has olanı aramaktadır. Amacı, değişik medeniyetleri tanımak, kültür varlıklarını anlamak, farklı yaşam koşullarını yaşamak ve doğal yaşamla uyumlu sportif etkinlikler gerçekleştirmektir (Bkz. Şekil 4 ve Şekil 5).

Şekil 4. Sultansazlığı'nda Kuş Gözlemi

Şekil 5. Fethiye Yamaç Paraşütü Aktivitesi

Turist profilleri bakımından Tablo 2'de karşılaştırılan turizm türleri; turistik amaç ve beklenti, çevre koruma bilinci ve kültürel etkileşim konularında farklı bakış açıları sergilemektedir.

	KİTLE TURİZMİ (GELENEKSEL TURİZM)	ALTERNATİF TURİZM (ÖZEL İLGI TURİZMİ)
Turist Tutum ve Davranışları	<ul style="list-style-type: none"> • Orta sınıf toplum katmanı • Bilinçsiz çıkarıcı turist profili • Boyun eğen • Konfor beklentisi var • Standart konaklama kalitesi istemi • Belirli program • Turist yönlendirilir • Gözlem • Zihinsel hazırlık düşük • Yabancı dil öğrenimsiz • Tüketim odaklı • Gürültülü • Kültürel etkileşim az • Genel tatil hatırası • Çevre bilinci az gelişmiş • Düşük maliyet beklentili • Standart güven duygusu 	<ul style="list-style-type: none"> • Toplumun her sınıfı • Maceracı, çevreci turist profili • Kendi yönlendiren • Konfor beklentisi öncelikli değil • Halk içinde konaklama istemi • Kendiliğinden oluşan program • Turist karar verir • Deneyim • Zihinsel hazırlık yüksek • Dil öğrenimli (yerel dil) • Gezip, görüp tanımak odaklı • Sessiz, sakin • Kültürel etkileşim hedefli • Denenmemiş öznel hatıra • Çevre bilinci gelişmiş • Maliyet beklentisi geri planda • Optimum güven duygusu

Tablo 2. Alternatif Turizm ve Kitle Turizminin Turist Profilleri (2)

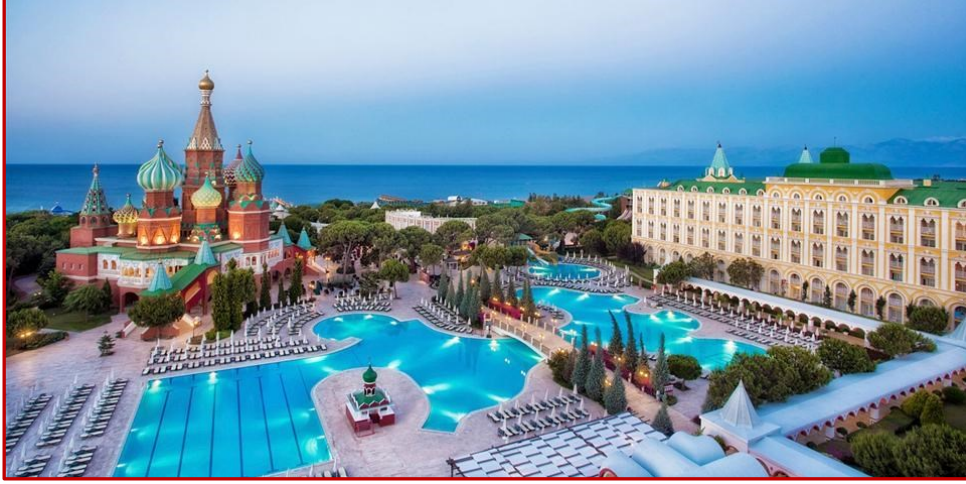
2.4.3 Mimari Yönünden Farklılıklar

Yatırımcıların ve tur operatörlerinin 7-15 günlük konaklama sürelerinde yüksek kar beklentileri ile, kitle turistlerin taleplerinin birleşmesi sonucu, kıyı ve kırsal mekanlarda büyük alanlara yayılan tatil köyleri ve 4-5 yıldızlı otel gibi mega komplekslerden oluşan bir turizm mimarlığı oluşmuştur (Bkz. Şekil 6 ve Şekil 7).

Şekil 6. Antalya Belek Sahilinden Görüntü

Dış mekânla (kentsel, tarihi, doğal ve kültürel çevre) kültürel etkileşime kapalı, daha çok iç işleyişe yönelik bu tesisler özünde; kitle turistinin tüm beklentilerini sınırlı bir arsa içerisinde, tasarım özellikleri uluslararası nitelik kazanmış mekânlarda sunmayı hedeflemektedir. Bunun nedeni kitle turizminin planlama stratejisinin, turistin kısıtlı süresinin organizatörler tarafından verimli bir şekilde önceden planlanması anlayışına dayanmasıdır (24).

Şekil 7. Antalya Kremlin Sarayı Temalı Tatil Köyü

Mimari yapının özgünlüğü ve başarısı, yapının içinde yer aldığı çevre koşullarının (topografya, iklim, doğal ve yapı çevre verileri, sosyal ve kültürel yapı, mevzuatın) iyi saptanarak, plana doğru ve ölçülü aktarılmasına bağlıdır. Tüm çevreyi yok sayan ya da bir kısmını dikkate alan, tasarıma bütüncül yaklaşmayan projelerin nitelikli sonuçlara ulaşamayacağı bir gerçektir (2).

Bu noktada kitle turistinin beklentileri mimari üsluba yansımaktadır (Bkz. Tablo 3)

	KİTLE TURİZMİ (GELENEKSEL TURİZM)	ALTERNATİF TURİZM (ÖZEL İLGI TURİZMİ)
İhtiyaç Programı	<ul style="list-style-type: none"> • Binli kapasite • Uluslararası standartlar • Sınırlı büyüklükte alan • Otel, temalı otel ve tatil köyü gibi mega tesisler • Konforlu yatak kapasitesi • Deniz-kum-güneşe yönelik sınırlı eylemler • Animasyonla rahatlama 	<ul style="list-style-type: none"> • Yüzlü ya da onlu kapasite • Yerel standartlar • Tüm çevre • Pansiyon, butik otel, hostel gibi küçük ölçekli tesisler • Orta seviyede konfor • Doğal çevreye dönük sınırsız eylemler • Yürüme, tırmanma, avlanma vb
Mekân	<ul style="list-style-type: none"> • Temelde kıyı şeridi (nehir-göl-deniz) • Belirli kıyı şeridinde yığılma • Sınırlı alanda yüksek yoğunluk • Yeni mekânlar oluşturma ağırlıklı • Sezon dışı atıl yatak kapasitesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Ekolojik hassasiyeti olmayan yerlerde • Doğaya dengeli yayılmış • Düşük yoğunluk • Atıl yapı stoklarının kullanımı öncelikli • Atıl kalma riski yok

Biçim ve Estetik	<ul style="list-style-type: none"> • Karmaşık tasarım • Uluslararası üslup • Endüstrileşmiş yapım teknolojisi • Yanlış imaj oluşumlarına açık biçimleniş • Doku içinde uyumsuz • Aşırı yapılaşma ile görsel kirlilik • Temalı oteller ve kitsch ürünü yapılar • Karmaşık dekorasyon • Yerel mimariyi dışlayan • Yerel malzemeyi kullanmayan • Kültürel kimliği dejenere eden 	<ul style="list-style-type: none"> • Basit tasarım • Bölge mimarisi • Yerel yapım metotları • Doğru imaj aktarımına yönelen biçimleniş • Dokuyla uyumlu • Sınırlı yapılaşmayla araziye uyum • Kültürel kimliği yansıtan çağdaş yapılar • Yerel dekorasyon • Yerel mimariyle içi içe uyumlu • Yerel malzeme ağırlıklı • Kültürel kimliğe saygılı
Arazi Parçası	<ul style="list-style-type: none"> • Tasarıma göre düzenlenmiş arazi • Çevreyle uyumsuz bitkilendirme • Yerel doku içinde yabancı görünüm • Kıyı alanında uygunsuz doku oluşumları 	<ul style="list-style-type: none"> • Doğal arazi dokusuna göre oluşan tasarım • Doğal bitki örtüsü • Yerel doku içinde uyumlu görünüm • Çevre ekolojisini bozmayan yapılaşma

Tablo 3. Alternatif Turizm ve Kitle Turizminin Mimari Karakteristikleri (2)

Kitle turizmi mimarisi, kıyı mekânlarını görsel ve mekânsal çeşitlilikten uzak, yerel kimlik ve niteliklerden yoksun, yöre mimarisini ve yapım stillerini göz ardı eden, genel geçer mimari özelliklerde ve kalabalık, uluslararası standartlara uygun planlama ve tasarımlara yönelerek, görsel kirlilik yanında mimari kimlik kısırlaşmasına de neden olmaktadır.

Sorun, kitle turizmi için yapılan yapıların kent yaşamının bir ürünü olmasıdır. Oysa kitle turizmi; deniz-kum-güneş üçlüsünün bulunduğu kıyı mekânlarını kullanmaktadır. Kıyılar pek çok yaşam türünü içeren hassas ekolojik alanlardır. Kıyı ekolojisi ve doğa yapısı; kıyılarda tasarlanacak turistik tesislerin yerleşiminde, tasarımında, biçimlenişinde ve malzeme seçiminde etkili olarak, mimari çeşitliliği artırmalıdır (2).

Kitle turizminin ve onu destekleyen tüm yan eylem alanlarının belirli sezonda tam kapasiteyle çalışabilen, sezon dışında yılın önemli bir kısmında atıl kalan, kıyı mekânı üzerinde yan yana ve yoğun yapılaşmasının, turizm eylemi yapılan her çevrede “çevre sorunları” adı altında bir dizi olumsuzluğa neden olduğu bilinmektedir. Bugün kitle turizmini hedefleyen ülkeler “her yerde aynı turizm mimarisi” ve etkilerinden kaynaklanan kimliksizlik sorunuyla karşı karşıya kalmıştır.

Çevreci turist profilinin çevreye duyarlı, maceracı bir ruha sahip olması, kendi başına dolaşma, halk içinde halkla birlikte genel yaşam standartları içinde konaklama isteği, doğayla bütünleşen ancak onun taşıma kapasitelerini zorlamayan, yöresel mimariyle uyumlu ve saygılı bir planlamayı ve yapılaşmayı öngörmektedir. Bu da pansiyon, butik otel, hostel, apart otel, oberj, motel gibi küçük ölçekli konaklama yapılarını kapsamaktadır (2). (Bkz. Şekil 8).

Şekil 8. Fethiye Kabak Koyunda Kamping Alanı

Mevcut atıl yapıların yeniden işlev kazandırarak turizm sektörüne kazandırılması, çevreci turistin beklentisini karşılayacak düzeyde görsel ve kültürel çeşitlilik yaratmakta ve arzın daha az yapılaşmasını sağlamaktadır (Bkz. Şekil 9).

Şekil 9. Kayseri'de Tarihi Osmanlı Sokağının Turizme Kazandırılması

3. TÜRKİYE'DE ALTERNATİF TURİZM

Türkiye'de 1980 sonrası dönemde kitle turizminin gelişimine yönelik politikalar sürdürülse de, bu dönemin en önemli özelliği, devletin turizm sektöründe işletmeci olarak tesis yapma görevini kademeli olarak terk ederek, o devirdeki özelleştirme politikaları ile kamu elindeki birçok konaklama tesisi, kamplar, otel ve marinalarını satmaya başlamasıdır. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989) ile birlikte Turizm Bankası'nın doğrudan turizm yatırımları yapmaktan ziyade fonlarını kredi olarak kullanırmaya başlamasıdır. Böylelikle devlet yalnızca alt yapı yatırımlarına eğilmeyi benimsemiştir. Ayrıca bu Beş Yıllık Kalkınma Planı ile birlikte kitle turizminin yanında ilk defa ülkenin tarihi, arkeolojik ve kültürel varlıkları ile kış, av ve su sporları, festival, sağlık ve gençlik turizmiyle

birlikte mevcut diğer turizm potansiyeli, sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmeye başlanmıştır. Böylelikle kitle turizmine öncelik verilmekle birlikte, bireysel turizmin de gelişiminin önemsendiği gösterilmiştir (25). Bu plan, kitle turizminin dışındaki alternatif turizm tarzlarının gelişimi ve sürdürülebilir turizmin benimsenmesine yönelik turizm politikalarının Türkiye’de gündeme geldiği ilk plan olması açısından önemlidir. Alternatif turizm tarzlarına yönelik geçişi teşvik etmesi anlamında VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı da (1990-1994) önem arz etmektedir. Bu planda da kış, av ve su sporları ile festival, sağlık, gençlik, kongre, termal, golf ve 3. yaş turizmini daha çekici hale getirecek politikaların geliştirilmesine öncelik verilmiştir (26).

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) döneminde, turizmdeki yeni eğilimler ışığında tüketici taleplerini dikkate alarak yeni alternatif turizm alanlarının yaratılmasının sürdürüleceği belirtilmiş, küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine atıkta bulunulmuştur (27). Ayrıca turizm ürünlerinin çeşitliliğine, tanıtım ve pazarlama çalışmalarının önemsenmesi gereğine vurgu yapılarak; yalnızca yatak kapasitesini artırmayı hedefleyen kitle turizmi anlayışının sona erdiğine dikkat çekilmiştir. Böylelikle “sürdürülebilir turizm” kavramına yeniden atıfta bulunulmuştur. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) kitle turizmde yatak kapasitesine dayalı teşvik sisteminin iflasını ilan eder gibidir. Pazarlama ve tanıtım konularında bir reform yapılması gereğinin altının çizildiği bu planda, bazı yabancı tur operatörlerinin, son yıllarda fiyat ve koşulları tek yanlı belirlemeleriyle Türkiye turizm sektörü için olumsuz sonuçlar ortaya çıktığı tespitinde bulunulmuştur. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndan beri sürekli olarak tekrarlanan uluslararası pazarlardaki tüketici eğilimleri doğrultusunda yeni potansiyel alanlar yaratmak amacıyla golf, kış, dağ, termal, sağlık, yat, kongre turizmi ve ekoturizm ile ilgili yönlendirme faaliyetlerini sürdürmek türünden önlem ve tedbirlere, bu planda da rastlanmaktadır (28). Dokuzuncu Kalkınma Planı’nın (2007-2013) turizm sektörüyle ilgili değerlendirmeleri, turizmde son 20 yılda yapılan atılımlara övgüyle başlamakta, son yıllarda yatak kapasitesindeki hızlı artışa ve kaydedilen önemli gelişmelere rağmen tanıtım ve pazarlama konusunda yapısal reform çalışmalarına ihtiyaç olduğu tespiti yapılmaktadır (29).

3.1 2023 Turizm Stratejisinde Alternatif Turizm

Çalışmamız içerisinde, TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2007 yılında yayınlanan ve bugüne kadarki en önemli turizm politikası belgesi olan “Türkiye Turizm Stratejisi 2023”e özel dikkat çekmek gerekir. İlgili belgede, ülkemizin kıyı turizminin yanı sıra alternatif turizm (sağlık ve termal turizm, kış sporları dağ ve doğa turizmi, yayla turizmi, kırsal ve ekoturizm, kongre ve fuar turizmi, kurvaziyer ve yat turizmi, golf turizmi, v.b) gibi turizm türleri açısından da eşsiz imkânlarla sahip bulunduğu dikkat çekilmektedir. Bu potansiyelin gerçek manada kullanılmadığının vurgulandığı belgede, Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı ile ülkenin doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerlerini koruma-kullanma dengesi içinde kullanmayı ve turizm alternatiflerini geliştirerek turizmden alınacak payın artırılmasının hedeflendiğine vurgu yapılmaktadır (30). Belgede yer alan “Turizm Çeşitlendirilmesi Stratejisi”yle birlikte “alternatif turizm türlerinden öncelikli olarak sağlık ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, ekoturizm ve yayla turizmi, kongre ve fuar turizminin geliştirilmesine” özel önem atfedilmektedir. Turizm sezonunun bütün bir yıla yayılmasının ancak turizm ürününün çeşitlenmesine bağlı olduğu gerçeğinden hareketle, öncelikli olarak belirlenen ilgili turizm türlerinin desteklenerek gelişmelerinin sağlanacağına altı çizilmektedir. Bu konudaki 2023 yılı hedefleri özet olarak aşağıda verilmiştir (31).

Turizm Çeşitlendirilmesi Stratejisi: 2023 Yılı Hedefleri (ÖZET)

“Sağlık Turizmi ve Termal Turizm:

- Troya, Frigya ve Afrodisya bölgelerinin her biri termal ve kültür temalı bölgesel varış noktası olarak geliştirilecek, termal ve kültür turizmi kapasitesinin alternatif turizm türleri ile bütünleşmesi sağlanarak yakın çevredeki diğer kültürel ve doğal değerlerle de ilişkilendirilecektir.
- Jeotermal kaynakların bulunduğu bölgeler dikkate alınarak etaplamalar şeklinde tüm kaynakların değerlendirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.
- Kültür ve Turizm Bakanlığınca bugüne kadar ilan edilen termal turizm merkezlerine ilişkin imar planları ve revizyon imar planlama çalışmaları tamamlanacaktır.
- Avrupa’da termal turizm konusunda birinci varış noktası olması sağlanacaktır.

Kış Turizmi:

- Ülkemizde kış turizmine elverişli alanların tespiti ve değerlendirmesi için kapsamlı bir analiz çalışması yapılacaktır.
- Varış noktası olabilecek şekilde belirlenen kış turizm bölgeleri ile termal turizm, kültür ve kongre turizmi, dağ ve doğa turizmi gibi alternatif turizm türleri birlikte değerlendirilecek ve geliştirilecektir.
- Öncelikli olarak geliştirilecek alanlar kapsamında, ilgili yerel yönetimler ve Valilik ile işbirliği içerisinde yapılacak planlama çalışmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından sağlanacak arazi tahsis teşvikleri, altyapı çalışmaları ile geliştirilecektir.

Golf Turizmi:

- Ülkemizin golf sporuna uygun iklim yapısı, topografik özellikleri, zengin tarihi ve kültürel yapısı değerlendirilerek golf turisti çekimi arttırılacaktır. Ülkemizde yeni golf sahaları üretilecektir.

Deniz Turizmi:

- Ülkemizde önümüzdeki dönemde nitelikli ve sürdürülebilir deniz turizmi geliştirilecektir.
- Halihazırda Trabzon, Kuşadası, Samsun, İzmir, Antalya ve Mersin’de bulunan ve Kurvaziyer gemi kabul eden limanlar yenilenerek genişletilecektir.
- İstanbul’daki liman kapasitesi hızla geliştirilecektir.
- İstanbul, Antalya ve İzmir’de bulunan yat limanlarının mega yatları kabul edecek şekilde yenilenmesi sağlanacaktır.

Eko turizm:

- Ülkemizde eko-turizm ve yayla turizmi gibi doğa amaçlı turizm türlerinin geliştirilmesi için bu amaca yönelik turizm altyapısı geliştirilecek ve niteliğinin arttırılacaktır.
- Doğa amaçlı turizmin yapılacağı yörelerde belli, senaryolar çerçevesinde, ana tur güzergahları, varış noktaları, ara istasyon ve alt istasyon noktaları belirlenerek planlama çalışmaları yönlendirilecektir.
- Kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları işbirliği ile agro-turizm, macera turizmi, mağara turizmi, spor turizmi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için eylem planları hazırlanacaktır.

Kongre ve Fuar Turizmi:

- Kongre turizmine altyapısı uygun iller İstanbul, Ankara, Antalya, İzmir, Konya, Bursa, Mersin öncelikle ele alınarak Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yönlendirici çalışmalar yapılacaktır.
- Kongre turizmine yönelik planlama ve tahsis çalışmaları yapılarak, yatırımcılara yön gösterici, kongre, fuar vb. etkinlikleri teşvik edici politikalar geliştirilecektir.
- Kongre turizminde varış noktası yönetim şirketlerinin rolü yeniden düzenlenecektir.
- Kongre merkezi olarak planlanan bölgelerin nitelikli turizm tesislerine ve uluslararası havaalanına sahip olması sağlanacaktır.
- İstanbul, Antalya, İzmir, Ankara Birinci derecede önemli Fuar illeri olarak ve 15 yıllık zaman zarfında bu şartları kazanabilecek 3 ilimiz Adana, Gaziantep, Trabzon İkinci derece önemli fuar ili olarak belirlenerek bu çerçevede planlama çalışmaları yapılacaktır.
- Yat Turizmi Yönetmeliği'nce sektörden tahsil edilen gelirlerin sektörün altyapısını geliştirmek ve fuarlarda kullanılmak üzere sektöre aktarılması hedeflenecektir.
- Yat Turizmi Yönetmeliği Deniz Turizmi Yönetmeliği olarak adlandırılarak, sektörün tüm bileşenlerini (kurvaziyer gemiler, su sporları, günübirlik yatlar ve dalış turizmi, v.b.) kapsayacak ve günün ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenecektir.
- Tanıtım faaliyetleri geliştirilerek, Akdeniz çanağındaki yat ve kurvaziyer turizminden daha yüksek pay alınması sağlanacak ve deniz turizmi ile ilgili yatırımların daha çekici hale getirilmesi sağlanacaktır.

Eko-Turizm ve Yayla Turizmi:

- Yerel halk, turistik ürün, hediyelik eşya yapımı, servis, kalite ve işletmelerin yönetimi konusunda eğitilecektir.
- Etnografik ve ekolojik özelliklerinin sergilendiği müze evlerin açılması teşvik edilecektir.
- Alana girişte kabul noktaları oluşturulacak ve buralarda ziyaretçilere farklı güzergâhları ve yöresel özellikleri gösteren mola noktaları ve tur güzergâhlarını gösteren haritaları

sunulacaktır.

- Kitle turizmi amaçlı kullanılacak alanlarda; fiziksel planlama çalışmalarına altlık oluşturacak kadastro tamamlanarak, orman ve mera alanlarının sınırlarının tespitini takiben 1/25 000, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli imar planları hazırlanacaktır.
- Turizm gelişim alanlarında yer alan eko-turizm alanlarının “alan yönetim planları” yapılacaktır”.

Tablo 4. Türkiye 2023 Turizm Stratejisi Özeti

3.2 Alternatif Turizm SWOT Analizi

Türkiye'nin alternatif turizmde hedeflerine uygun stratejiler geliştirmesi öncelikle bu turizm şeklinin güçlü ve zayıf yanlarını doğru tespit etmesine bağlıdır. Bu bağlamda Türkiye'de yer alan alternatif turizmin mevcut fırsat ve tehditlerini GZFT analizi yardımıyla şu şekilde özetleyebiliriz (19).

3.2.1 Güçlü Yönleri

- Alternatif turizm faaliyetleri için gerekli olan iklimin, doğanın ve çevrenin mevcut olması,
- Kültür turizmi için kaynak oluşturan tarih ve kültür zenginliklerine sahip olunması,
- Sağlık turizminin bir kolu sayılan termal turizm için neredeyse tüm illeri kapsayacak miktarda termal kaynağın mevcut olması,
- Yüksek gelir gruplarının tüketim davranışlarına uygun golf gibi alternatif turizm türleri için potansiyelin bulunması,
- Kongre turizmi için hızla artmaya başlayan yatırımların varlığı,
- Pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Türkiye'de farklı dinlere ait tapınakların inanç turizmine ivme kazandırması,
- Pamukkale, Kapadokya gibi doğal güzelliklerin yer alması,
- Dağcılık turizmi için gerekli potansiyelin bulunması,
- Rafting, kano, balıkçılık gibi faaliyetler için yeterli akarsu ve gölün ülke sınırları içerisinde yer alması,
- Son yıllarda, 3S turizmi dışındaki turizm faaliyetlerine yönelen özelliklede kültür turizmine potansiyel oluşturan Uzak Doğulu turistlerin tatil için Türkiye'deki destinasyonları tercih etmeye başlamaları,
- Dört mevsimin yaşandığı ülkemizde kış turizminden deniz turizmine kadar her mevsime uygun alternatif turizm olanaklarının mevcut olması,

Alternatif turizmde Türkiye'nin güçlü yönleri arasında sayılabilir.

3.2.2 Zayıf Yönleri

- Alternatif turizm için gerekli olan altyapının yeterince gelişmemiş olması,

- Turizm işletmeleri ve çevre kalitesi arasındaki uyumsuzluk,
- Alternatif turizmi geliştirmek için gerekli olan finansmanın yetersiz olması,
- Toplumdaki alternatif turizm konusunda yeterince bilinçli olmaması,
- Alternatif turizm türlerinin tanıtmak için yeterli bütçenin ayrılmaması,
- Yerel yönetimlerin alternatif turizm konusunda yeterince duyarlı olmaması,
- Düzensiz ve çarpık kentleşme nedeniyle doğal çevrede meydana gelen hasarların alternatif turizm türlerini olumsuz etkilemesi,
- Doğal, kültürel mirasın yeterince korunmaması ve bu konuda toplumun yeterince bilinçlendirilmemesi,
- Türkiye'nin ülke ve turistik ürün imajının alternatif turizm imkanlarını olumsuz etkilemesi,
- Alternatif turizme yönelik yatırım teşviklerinin yeterli olması,
- Turist sağlığı ve güvenliği konusunda ortaya çıkan yetersizlikler,
- Alternatif turizmde çalışacak vasıflı iş gücündeki yetersizlikler gibi durumlar

Türkiye'nin alternatif turizmde karşı karşıya kaldığı zayıf yönleri arasında sayılabilir.

3.2.3 Fırsatlar

- Alternatif turizm için kaynak oluşturacak ve rekabet gücünü artıracak doğa, kültür ve tarih unsurları açısından Türkiye'nin potansiyelinin yüksek olması,
- Ulaşım ağlarında ve teknolojilerinde yaşanan gelişmeler,
- Turizm hedefleri içerisinde alternatif turizmde vurgulanmaya başlanması,
- Kıyı şeridi dışındaki bölgelerin çekiciliğinin artması,
- AB'nin finansal destek verdiği projelerde alternatif turizmde yer almaya başlaması,
- Dünya turizminin giderek gelişmeye başlaması,
- Turistlerin deniz turizmi dışında yeni turistik ürün arayışına girmeleri,

Türkiye'de alternatif turizmi geliştirmek için sahip olduğu fırsatlar arasında gösterilebilir.

3.2.4 Tehditler

- Alternatif turizmde Türkiye'ye rakip olan AB üyesi ülkelerin yoğun bilgi ve finansman desteğiyle rekabet güçlerini artırmaları,
- AB üyesi ülkelerin birlik içi seyahatlerini destekleyici politikaların varlığı,
- Yabancı tur operatörlerinin Türkiye'nin alternatif turizm olanakları konusunda yeterince tanıtımda bulunmaması,
- Komşu ülkelerde yaşanan siyasi ve ekonomik sorunların Türkiye'nin alternatif turizm potansiyelini olumsuz etkilemesi,
- Doğru bölgelerde yaşanan terör olaylarının bu bölgelerdeki alternatif turizm olanaklarının değerlendirilmesinde sorun teşkil etmesi gibi durumlar ise,

Türkiye'nin alternatif turizmi geliştirmede karşı karşıya kaldığı tehditler arasında gösterilebilir.

3.3 Türkiye’de Alternatif Turizmin Önündeki Engeller

Ülkemizde turizm faaliyetlerinin yılın altı ayı içerisinde yoğunlaşması kapasite kullanımının verimsizliği, mevsimlik işsizlik vb. sorunlara sebep olmanın yanı sıra çevre üzerinde de baskı yaratmaktadır. TÜSİAD tarafından 2012 yılında yayınlanan "Sürdürülebilir Turizm" raporu kapsamında bu soruna ayrıntılı olarak değinilmiş, bu çerçevede alternatif turizm faaliyetlerinin desteklenmesi ve bu faaliyetlerin yılın geneline yayılması ihtiyacı ortaya konmuştur. Raporda ortaya konan tespitler ilgili tarafların bir araya geldiği seminer ve toplantılarda tartışılmış, bu çerçevede son olarak, ülkemizde alternatif turizm faaliyetlerinin gelişiminin önündeki engellerin ele alındığı bir yuvarlak masa toplantısı 2014 yılı Şubat ayında TÜSİAD’da sektörün tüm paydaşları ile birlikte düzenlenmiştir. Turizm işletmecileri, yerel yöneticiler ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilen bu toplantı kapsamında ülkemizin rekabet gücünün yüksek olduğu alternatif turizm alanları ve bu alanlarda karşılaşılan sorunlar değerlendirilmiştir. Buna göre, ülkemizde genel olarak alternatif turizmin gelişimine engel teşkil ettiği değerlendirilen öncelikli sorunlar aşağıdaki gibi ortaya konmuştur (32):

Yetersiz teşvik uygulamaları: Mevcut teşvik uygulamaları alternatif turizm faaliyetlerini yeterli ölçüde desteklemekten uzak olmanın yanı sıra bazı örneklerde bir sektörü (veya alt sektörü) desteklerken diğeri için caydırıcı olabilmektedir. Örneğin tarım sektöründe bir ürüne yönelik olarak sağlanan doğrudan destekler bölgede ekimi yapılan bir başka üründen tamamen vaz geçilmesine yol açabilmekte, bu durum yetiştiriciliğinden vaz geçilen söz konusu ürünle organik bağı bulunan turizm alanlarını (örneğin bağcılık ve agro-turizm) olumsuz etkileyebilmektedir. Buna ek olarak teşvik ve tahsis sürelerinin sınırlı oluşu yatırımcıyı özendirmemektedir. Söz gelimi tarım sektöründe 1-2 yıl süreyle sağlanan teşvikler agro-turizm vb. alternatif turizm alanları için yeterince özendirici nitelikte olmayabilmektedir. Diğer taraftan marina vb. yüksek maliyetli yatırımlara yönelik tahsis süreleri finansman için güvence amaçlı talep edilen getiri düzeyini sağlayamayacak kadar kısa olabilmektedir.

Nitelikli insan kaynağı eksikliği: Ülkemizde turizm sektörünün kıyı turizmine yoğunlaşmış olmasından doğan mevsimsellik sorunu bu sektörde istihdamın, büyük ölçüde, senenin 6 ayı ile sınırlı kalmasına yol açmaktadır. Bu durum sektörün nitelikli işgücü piyasasında tercih edilmemesine neden olmaktadır. Diğer taraftan, alternatif turizm potansiyeli yüksek görülen bazı bölgelerin gelişmişlik düzeyinin sınırlı oluşu nitelikli insan kaynağı temininde bazı kısıtları da beraberinde getirmektedir. Öte yandan, mesleki yeterliliğin tanımlanması ve belgelendirilmesine ilişkin eksiklikler mevcuttur. (Bu çerçevede turizm alanında çalışan kişileri kapsayacak bir turizm personeli meslek yasasına ve bu yasa kapsamında mesleki yeterliliği denetleyecek bir turizm personeli meslek odasına ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir.

Altyapı sorunları: Turistik bölgelerdeki altyapı eksiklikleri (toplu taşıma, arıtma, kanalizasyon, su vb. hizmetlere ilişkin yatırımların yıl boyunca ikamet eden nüfus temel alınarak yapılması nedeniyle) ziyaretçilerin ihtiyacının karşılanamamasına neden olmaktadır. Bu kapsamda dikkat çeken bir başka önemli sorun ise kıyı turizminin yapıldığı bölgeler dışında yer alan alternatif turizm potansiyeli yüksek illere ulaşım imkânlarının kısıtlı oluşudur. Son olarak imar planlarının kalıcı olmayışı liman, tesis vb. işletme yatırımcıları açısından caydırıcı bir nitelik taşımaktadır.

Doğal ve kültürel değerlerin iyi korunamayışı: Tesislerin önemli bir bölümünün kıyı bölgelerinde yoğunlaşmış olması ve mevsimsellik sorunu dolayısıyla yaz aylarında ortaya çıkan yoğunluk söz

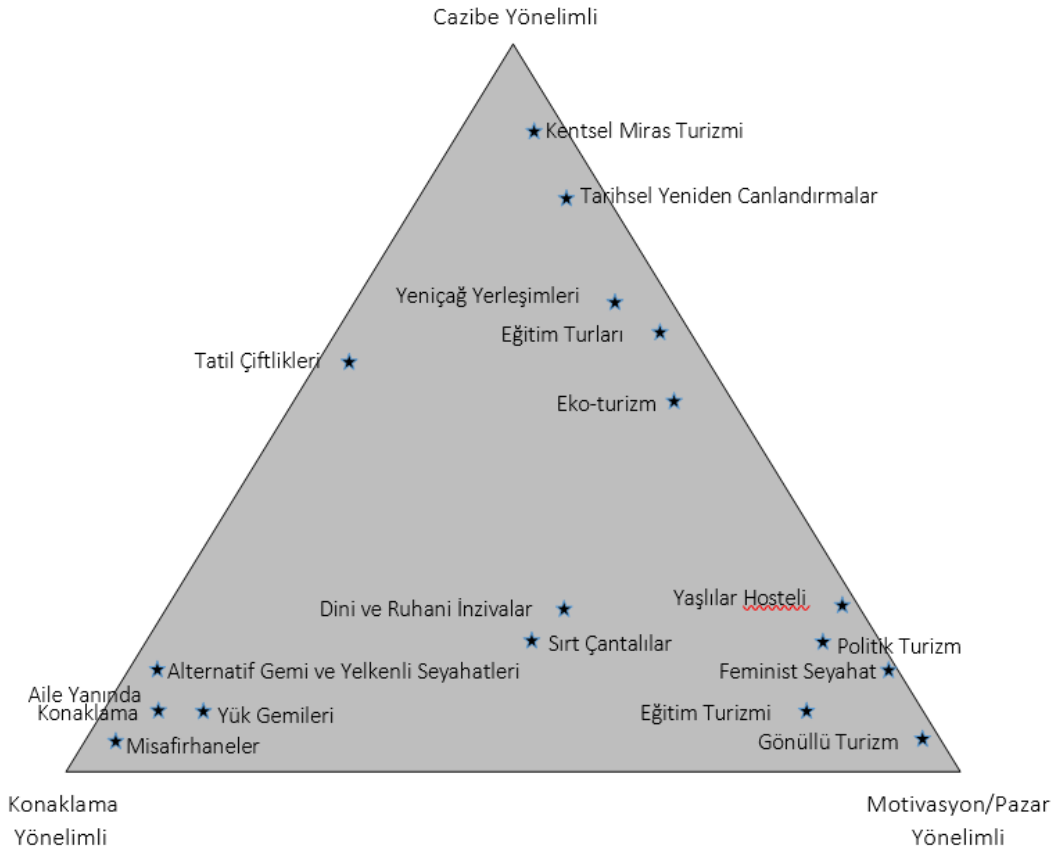
konusu bölgelerde çevre üzerinde ciddi baskı yaratmaktadır. Bu baskı plansız yapılaşma ve alt yapı eksikliği sonucu artmaktadır.

Paydaşlar arası işbirliği eksikliği: İşletme yatırımcıları ile yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, bölge halkı vb. paydaşlar arasındaki iletişim eksikliği yerel düzeyde sorunların tespitini güçleştirmekte ve tüm taraflara fayda sağlayacak çözümler üretilmesini mümkün kılmamaktadır.

Konaklama sürelerinin kısa oluşu: Konaklama süreleri ortalama 3-5 gün ile sınırlıdır. Bu durum turizmden elde edilen gelirin potansiyel seviyenin altında kalmasına yol açmaktadır.

4. ALTERNATİF TURİZMİN ÇEŞİTLERİ

Akademik literatür incelendiğinde, alternatif turizm çeşitlerinin sınıflandırılması yapılırken ilgili turizm hizmetinin motivasyonunun beslediği yönelim kaynağından beslediği ve gelişme potansiyelinin dayanağı olan sürdürülebilirlik ilkesinin hangisi olduğuna bağlı olarak çeşitlendiği görülmektedir. Weaver, yaptığı çalışmada bir turizm ürününün alternatif turizm kapsamına girebilmesi için 1.Cazibe Yönelimli, 2.Konaklama Yönelimli ve 3.Pazar Yönelimli olabileceği gibi farklı kriterleri bir arada gerektirebileceğine dikkat çekmektedir (Bkz.Şekil 10).

Şekil 10. Alternatif Turizm Şekilleri (6)

Araştırmacı bu noktada, her alt turizm çeşidinin kendi içerisindeki değişkenlerden kaynaklı olarak üçgende farklı pozisyonlara düşebileceğine dikkat çekmektedir. Örneğin Antarktika bilimi üzerinde uzmanlaşmış alternatif kurvaziyer seferlerinde, uzmanlaşma belli bir cazibe yönelimini (Antarktika) ve motivasyonu/pazar yönelimini (bilimle ilgilenme) yansıtmaktadır (6).

Kitle turizminin olası olumsuz etkilerinin ilk ortaya çıktığı alanın doğal çevre olmasından dolayı alternatif turizm kavramı dendiğinde akla ilk olarak doğa temelli alternatif turizm türleri gelmektedir. Doğa temelli alternatif turizm türleri, doğal alanların başlı başına turistik çekim unsuru olduğu yerlere yapılan seyahatleri kapsamaktadır (33). Oysaki alternatif turizm sadece doğa turizmi/ekoturizmden ibaret değildir, sadece bir alt türüdür.

Türkiye’de turizmin çeşitlenmesi, ülke geneline ve 12 aya yaygınlaştırılması politikası doğrultusunda, çeşitli bölgelerde alternatif turizm potansiyelinin belirlenmesi, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Türkiye’de alternatif turizm kavramı kapsamında değerlendirilebilecek alternatif turizm çeşitleri ve alt dalları aşağıdaki gibi gruplandırılmıştır (Bkz. Tablo 5). Alternatif turizm türlerinin kesin sınırlarla birbirinden ayrılması çok mümkün olmamakla birlikte, bir çok kaynakta yer alan sınıflandırmalar incelenerek ve her bir türün kapsamı ve içerdiği faaliyetler baz alınarak bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Ayrıca her bir turizm türünün ilgili başlığı altında ülkemizde var olan potansiyele kısaca değinilmiştir.

ALTERNATİF TURİZM ÇEŞİTLERİ	
EKO TURİZM	DİĞER TÜRLER
<ul style="list-style-type: none"> • Bisiklet Turizmi • Mağara Turizmi • Kuş Gözlemciliği • Botanik Turizmi • Yayla Turizmi • Çiftlik/Tarım Turizmi • Kırsal Turizm • Göl Turizmi <ul style="list-style-type: none"> – Sportif Olta Balıkçılığı • Akarsu Turizmi • Kamp-Karavan turizmi • Foto Safari • Atlı Doğa Yürüyüşü 	<ul style="list-style-type: none"> • Kültür Turizmi <ul style="list-style-type: none"> – İpekyolu Turizmi – Gastronomi Turizmi – Antik kentler ve tarihi çekim yerleri – Dark Turizmi • İnanç turizmi • Sağlık Turizmi <ul style="list-style-type: none"> – Medikal Turizm – Termal Turizm • Fuar, Festival, Kongre ve İş Turizmi • Eğitim ve Gençlik Turizmi • Üçüncü Yaş Turizmi • Rekreasyonel Turizm • Spor Maçlı Turizm Türleri <ul style="list-style-type: none"> – Kış Turizmi – Hava Sporları Turizmi – Golf Turizmi – Sualtı Dalış Turizmi – Rüzgâr Sörfü Turizmi – Akarsu Turizmi (Kano-rafting) – Dağcılık ve Trekking • Yat Turizmi

Tablo 5. Alternatif Turizm Çeşitleri (15, 33, 34, 35, 36)

Ülkemizde Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yukarıda belirtilmiş olan alternatif turizm türlerine ek olarak dünyada gerçekleştirilen farklı alternatif turizm türleri de bulunmaktadır (14):

- Av Turizmi
- Köy Turizmi
- Etnik Turizm
- Kumar Turizmi
- Alışveriş Turizmi
- Şarap Turizmi

4.1 Kültür Turizmi

“Kültür Turizmi” kavramı ilk kez 1980’li yılların başında Avrupa Komisyonu tarafından kullanılmıştır(37). Genel olarak; turistlerin kendi yaşadıkları kültür dışında yeni kültürler görmek ve yeni yörelerin kültürel cazibelerini deneyimlemek amacıyla arkeolojik mekanları, mimari eserleri, müzeleri, sanat galerilerini, heykelleri, görmek ve tiyatro gösterilerine, çeşitli festivallere katılmak, yerel lezzetleri denemek gibi amaçlarla yaptıkları seyahatlere *kültür turizmi* denilmektedir (38).

Kültür turizmi ile kastedilen, yereldeki devam eden hâlihazır kültürün tecrübe edilmesidir. Diğer bir düşünceyle, bir grup turistin yaşam tarzının o anki mevcut şartlar altında yabancılar tarafından tecrübe edilmesini göstermektedir. Kültür turizminin turistler tarafından tercih edilmesini sağlayabilmek için bu çerçevede içerisinde tüketicilerin dikkatini çekecek, onların ilgisini uyandırabilecek, tatmin hissedecekleri bir deneyim oluşturulması ve arz edilmesi gerekmektedir (39).

Kültür turizmi, bireylerin değişen turistik profilleriyle birlikte gün geçtikçe büyümektedir. İnsanlar yaşadıkları dünyadan daha farklı ve daha otantik yerleri ziyaret etmeyi arzulamakta ve bu durum da kültürel seyahatlerin artışına neden olmaktadır(40).

Kültür turizmi ile birlikte danslı eğlence, müzik, sanat ve otantik ürünler topluca pazarlanırken, aynı zamanda bölgesel, ulusal ve yöresel yönlerde kültürel faaliyetler ve sanat ürünlerinin yaşatılması, sunulması da yabancı ve yerli tüm turistlerin ilgi odağı olmakta ve gelişimini hızlandırmaktadır (41).

Ülkemizdeki alternatif turizm çeşitlerinin ilk sıralarında şüphesiz kültür turizmi gelmektedir. Anadolu coğrafyasındaki kültür ve medeniyet varlıklarının zenginliği malumdur. Doğal olarak, bu hazine gerek iç ve gerekse dış turizmi harekete geçiren etkenlerin başında gelmektedir. Ülkemizin üzerinde bulunduğu topraklar, dünyanın en eski uygarlıklarına ev sahipliği yapmıştır (36).

Literatürde kültür turizmi kapsamında değerlendirilen bazı turizm türlerini şu şekilde özetleyebiliriz;

4.1.1 İpekyolu Turizmi

Coğrafi konumu nedeniyle, eski çağlardan beri doğu ile batı arasında bir köprü işlevi olarak görünen Anadolu, ipek yolunun en önemli kavşak noktalarından biri haline gelmiştir. Orta Çağ’da ipek yolları Orta Asya’dan başlayıp Çin’e kadar birden fazla güzergâhı izleyerek ve Anadolu üzerinden Avrupa’ya kadar ilerlemiştir. Anadolu’da İpek yolu; kuzeyde İstanbul, Edirne, Adapazarı, Tokat, Erzurum, Trabzon, Sivas, Gümüşhane, Amasya, Kastamonu, İzmit; güneyde Diyarbakır, Adıyaman, Mardin,

Kahramanmaraş, Kayseri, Aksaray, Nevşehir, Malatya, Konya, Denizli, Isparta, Antalya merkezlerini izlemektedir (42).

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Vakıflar Genel Müdürlüğü ile birlikte 22 Şubat 1993 tarihinde imzalamış oldukları protokol kapsamında başlatılan ipek yolu projesi ile; Nevşehir, Antalya, Malatya, Aksaray, Denizli ve Burdur illerindeki eski ipek yolu üzerinde bulunan 11 kervansaray restore edilecek ve turizme kazandırılacaktır (43). Projenin tamamlandığı zaman yoğun ilgi görmesi beklenmektedir.

Şekil 11. Tarihi İpek Yolu Güzergâhı

4.1.2 Gastronomi Turizmi

Ziyaret edilen bölgedeki yerel lezzetler ve mutfacı, o coğrafyanın kültürünü ve kimliğini yansıtmaktadır. Dolayısı ile kültür turizmi bölümü içerisinde zikredilmiştir. Bu bağlamda gastronomi son dönemde başlı başına bir turizm çeşidi olma yolunda ilerlese de, turistik çekicilikler içerisinde değerlendirilebilir ve turistlerin tercihlerini etkilemesi anlamında önemlidir.

Literatürde yemek turizmi -gastronomi turizmi ya da mutfak turizmi olarak adlandırılan turizm türü bir yere özgü yemeği tatmak amacıyla yapılan seyahatleri kapsamaktadır.

Yemek turizminin en gelişmiş türleri kuşkusuz yöresel lezzetlerdir. Bir yöreye özgü yemekler, özellikle de düzenli yapılan etkinliklerle tanıtıldığında binlerce kişiyi o bölgeye çekebilmektedir. Yöresel yemeklerin yanı sıra şarap turizmi, çikolata turizmi, bira turizmi en çok rastlanan yemek turizmi kategorileri olarak öne çıkmaktadır (44).

Türkiye, Osmanlı'dan günümüze her bölgesinde farklılaşan zengin bir mutfaca ve gastronomi alanında önemli bir potansiyele sahiptir. Ancak TÜRSAB'ın gastronomi raporuna göre Türkiye'ye gelen turistlerin gastronomi alanında ortalama 157 dolar harcadıkları tespit edilmiştir. Rapora göre, Dünya'da turistlerin % 88,2'si, destinasyon seçerken yemeğin çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, Dünya'da bu alanda faaliyette bulunan kuruluşların % 80'eyakını yemek etkinliklerine yönelik

ürün ürettiklerini belirtmişlerdir. ABD’de yaklaşık 20 bin topluluk bu amaçla çalışırken, Türkiye’de 2017 yılında 94 topluluk çalışmaktadır (44).

UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı’na “Gastronomi” alanında girmeyi başarmış üç şehrimiz (Hatay, Afyonkarahisar ve Gaziantep) bulunmaktadır(45). Kayseri Büyükşehir Belediyesi de, 2021 yılında ORAN Kalkınma Ajansı ile birlikte yürüttüğü çalışmalarla, bu ağa başvurusunu tamamlamış ve listeye girmeyi başarmıştır. Ayrıca, ORAN Kalkınma Ajansı tarafından, kurumun sorumlu olduğu TR72 Bölgesi illerine ait gastronomi değerlerinin ele alındığı “Hikâyeleri ile TR72 Bölgesi Gastronomi Envanteri” isimli bir de araştırma raporu hazırlanmıştır. Çalışmanın tamamına ORAN Kalkınma Ajansı web sitesinden erişilebilecektir.

Coğrafi işaretli ürün sayısı incelendiğinde, Türkiye’deki yaklaşık 800 tescilli ürünün 645’inin (%80) gastronomik değerlere ait olduğu görülmektedir. Bu konuda son beş yıl içerisinde ciddi bir ilerleme kaydedilse de, bu ürünlerin gastronomi turizmi anlamında yeterince pazarlanmadığı görülmektedir. Türkiye’nin gastronomi turizminden elde ettiği kazancı artırılabilmesi için yöresel gıdaların markalaşması ve yeterli tanıtımın yapılması şarttır.

4.1.3 Antik kentler ve tarihi çekim yerleri

Kültür turizminin ayrılmaz bir parçası sayılan tarih turizmi, çeşitli müzeler, antik kentler, anıtlar ve tapınakları içeren tarihsel açıdan önemli yerlerin ziyaret edilmesini kapsayan bir turizm türüdür (46).

Tarih turizmi alanında akademik olarak uzmanlaşmış tarihçilerin de rehberlik ettiği bu turizm türünde, tarihi mekânları bilimsel olarak inceleyen Anadolu turları düzenlenmektedir. Bu anlamda pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Türkiye tarihi açıdan pek çok çekim bölgesine sahiptir (47).

Türkiye’de, şuana kadar keşfedilmiş 219 antik kent bulunmaktadır(48). Bunlardan Kültepe-Kaniş-Karum Kayseri’de; Sarissa Sivas’ta; Tavium, Alishar ve Kerkenes Yozgat il sınırlarında bulunmaktadır. Bunların yanı sıra, TR72 Bölgesi illerinde birçok Bizans, Selçuklu ve Osmanlı eserleri yer almaktadır.

Şekil 12. Şanlıurfa Göbeklitepe'deki Eserlerin Yapımını Temsili Anlatan Maket

4.1.4 Dark Turizmi

“Keder turizmi”, “hüzün turizmi”, “ölüm turizmi”, “askeri turizm” gibi şekillerde de anılan dark turizmi kavramı, literatürde ilk kez 1990’lı yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. Dark turizmi, çeşitli sebeplerle tarihte acı ve sıkıntılar çeken insanların yaşadıkları bölge ve mekanların ziyaret edilmesini içeren bir turizm türüdür. Önemli savaşların geçtiği yerler, afet bölgeleri ve hapishaneler dark turizm kapsamına girmektedir (49). Köklü bir tarihe sahip Türkiye’nin dark turizm kapsamında Sarıkamış, Çanakkale, Sinop gibi pek çok destinasyonu mevcuttur.

4.2 Sağlık Turizmi

Modern Dünya’da, kişilerin gelirlerindeki artış ve iş hayatı dışında geçirebilecekleri zamanlarında kısmi iyileşmeler, bilginin hızlı yayılması, gelişmemiş ülkelerde sağlık harcamalarının daha ucuz olması, gelişmiş ülkelerde sağlık hizmetlerinin çeşitlenmesi, ulaşımda yaşanan teknolojik gelişmeler, bireylerin alternatif tıbbi olan eğilimleri v.s. nedenler sağlık ve tedavi amaçlı seyahatleri gündeme getirmiştir (50).

Sağlık turizmi, ortalama 21 günlüğüne bireylerin sağlıklarını korumak ve tedavi olmak amacıyla doğal kaynakların ve alternatif tedavi yöntemlerinin yer aldığı tesislere giderek turistik ürünleri tüketmeleri, şifalı su kaynaklarını ziyaret etmeleri ve konaklamalarından doğan ilişkilerin bütünüdür (51) (52).

Şekil 13. Kayseri Şehir Hastanesi'nden bir Görünüm

Sağlık turizminin hedef kitlesini, sağlığını korumak isteyenler ve sağlığı bozulmuş olanlar oluşturur. Bu kişilerin beklentileri ve ihtiyaçları doğrultusunda, bu turizm dalının çeşitli türleri ortaya çıkmıştır (13, 47, 53).

- **Klimatizm:** Dağ, orman, deniz kenarı gibi oksijeni bol alanlarda gerçekleştirilen “temiz hava tedavisi” anlamına gelmektedir.
- **Termalizm:** Şifalı su kaynakları ile tedaviyi kapsar.
- **Üvalizm:** Tedavide, bölgelerin yöresel bitkilerinden faydalanan turizm türüdür.
- **Thalassotherapie:** Deniz suyunun ve ikliminin tedavi amaçlı kullanılmasıdır.
- **Speleojerapi:** Mağaralardaki ortam havasının kullanılması ile yapılan tedavi şeklidir.
- **Peloidoterapi:** Çamurdan yararlanarak yapılan tedavi şeklidir.

Sağlık turizmine konu olan turizm faaliyetleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Bkz: Tablo 6).

Sağlık-Güzellik Turizmi	Tedavi	Rehabilitasyon
SPA	Elektif Cerrahi	Diyaliz
Doğal	Plastik Cerrahi	İlave Programlar
Turizm	Eklemler Replasmanı	Yaşlı Bakımı Programları
Bitkisel Turizm	Kardiyotorasik Servisler	Bağımlılık Tedavileri
Tamamlayıcı Tedavi	Diagnostik Servisler	
	Kanser Tedavisi	
	İnfertilite Tedavisi	

Tablo 6. Sağlık Turizmi Türleri (54)

2019 yılında sağlık turizmi ve turistiğin sağlığı kapsamında ülkemize 662.087 hasta gelmiştir. Sağlık ve tıbbi nedenlerle gelen yabancı ziyaretçi ve yurt dışında ikamet eden vatandaş ziyaretçilerden elde edilen turizm geliri 2019 yılında 1 milyar 65 milyon 105 bin ABD Doları tutarında gerçekleşmiştir (55).

Özellikle termal amaçlı sağlık turizminde yüksek potansiyele sahip Türkiye için sağlık turizmi, turizmin mevsimlik bir sektör olmasının önüne geçilmesi için en iyi alternatiflerden biridir. Sağlık turizmini temelde ikiye ayırmak mümkündür.

4.2.1 Medikal Turizm

Medikal turizm, “tedavi amacıyla yapılan, fizik tedavi ve rehabilitasyon gereksinimi olanlarla birlikte uluslararası hasta potansiyelini kullanarak sağlık kuruluşlarının büyümesine olanak sağlayan turizm türü” olarak tanımlanabilir. Son yıllarda ihtisas hastanelerinin kurulması ve pek çok Avrupa ülkesine göre daha ucuz hizmet vermesi nedeniyle Türkiye medikal turizm alanında tercih edilmeye başlamıştır (13). Uluslararası hastaların en çok tercih ettiği klinik branşlar sırasıyla; Kadın hastalıkları, iç hastalıkları, göz hastalıkları, tıbbi biyokimya, genel cerrahi, diş hekimliği, ortopedi ve travmatoloji, enfeksiyon hastalıkları ve kulak-burun-boğaz, şeklindedir (55).

4.2.2 Termal Turizm

Termal turizm,“ mineralize termal su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu gibi çeşitlerin yanı sıra iklim kürü, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi, diyet gibi destek tedavilerini de kapsayan turizm hareketlerini içeren turizm türü” olarak tanımlanabilir (54). Fay hatları üzerinde bulunan Türkiye kaplıca suları açısından oldukça zengin bir bölgedir. Ancak tesislerin nicel ve nitel yetersizliği yüzünden ülke termal turizmden alması gerek payı alamamaktadır (47).

Şekil 14. Yalova'da bir Termal Tesiste Turistler

4.3 İnanç Turizmi

İnanç turizmi, genel olarak insanların inançları gereği kutsal saydıkları bölgeleri ziyaret etmeleri nedeni ile başlamıştır. Dünya dinlerinin öğretileri gereği, kutsal mekân ziyaretleri keyfi değil, zorunlu olarak görülmektedir. Bunun sonucu olarak, kutsal mekânlar binlerce insanın uğrak yeri olmuş ve kitlesel bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise bu hareketler yeni biçim ve anlayışlarla alternatif bir olgu olarak yerini almıştır (56).

Şekil 15. Kayseri'deki Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi'nin İçi

Yılmaz'a göre inanç turizmi; kutsal bölgelere toplu ya da bireysel yapılan yolculuklar, belirli dini günlerde gerçekleştirilen toplantılar, çeşitli destinasyonlardaki önemli dini mekanları ve yapıları ziyaret etmek için gerçekleştirilen faaliyetlerdir (57).

Tarihinde bir çok dine ve medeniyete ev sahipliği yapmış ve bir çok inanca mensup insanın kutsal saydığı yapılarla dolu olan Türkiye'de inanç turizmi; Musevi, Hristiyan ve Müslüman dünyasının kutsal bölgelerine yapılan ziyaretleri oluşturmaktadır. Ülkemizde Edirne, Bursa, İstanbul, Manisa, Antalya, İzmir, Adana, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Trabzon, Mardin, Diyarbakır, Ağrı, Bitlis, Erzurum, Kars, Nevşehir, Ordu, Sivas, Kayseri, Karaman, Konya, Aksaray, Ankara ve Van'da Müslümanlar için kutsal olarak bilinen; Manisa, İstanbul, Edirne, Bursa, Denizli, Antalya, İzmir, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kars, Mardin, Van, Trabzon, İzmir Kayseri, ve Aksaray'da Hristiyanlar yönünden kutsal sayılan; Edirne, İstanbul, Ankara, ve Manisa'da Museviler yönünden kutsal bilinen yerler bulunmaktadır (58).

4.4 Fuar, Festival, Kongre ve İş Turizmi

Kongre/iş turizmi, "ulusal/uluslararası niteliğe sahip meslek kuruluşlarının, bilimsel, sanatsal, siyasal, eğitsel, dinsel vb. konulardan birini tartışmak üzere belirli aralıklarla düzenledikleri faaliyetler" olarak tanımlanabilir (53).

Kongre turizmi, Dünya'daki hızlı gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü bilgi alışverişi ve yeni verilerin derlenerek değerlendirilmesi, yoğun uluslararası toplumsal ilişkiler gerektirmektedir. Bu yüzden kongre turizmine gelen insanların gerçekleştirdiği etkinlikler, turizm tanımının içine girmektedir(59).

Şekil 16. İstanbul Kongre Merkezi

Asya ve Avrupa'nın birleştiği yerde bulunan Türkiye, Avrupa ülkelerine yakınlığı ve egzotikliği ile kongre turizmi için ideal bir destinasyondur. Dünyanın dört bir yanında bulunan ülkelerin buluşma noktası olan Türkiye, birinci sınıf otel konferans ve konaklama tesisi zenginliği açısından, Dünyanın belli başlı şehirlerine kolay ulaşımı ve düşük maliyet avantajı açısından kongre organizasyonları için önemli bir merkez durumundadır. İzmir, Antalya ve Ankara'ya transfer bağlantısı ve direkt uçuş imkânıyla, Türk Havayolları ve diğer ulusal havayolu şirketlerince İstanbul'a iki ile üç saat içinde ulaştırılmak mümkündür (60).

ICCA verilerine göre, 2019 yılında 13.254 toplantı/kongre gerçekleştirilmiş olup ilk üç ülke ABD, İspanya ve Almanya olarak sıralanmıştır(61). Ancak bu rakam 2020 yılında yaşanan Covid-19 pandemisi etkisi ile Dünya genelinde 8.409 etkinliğe düşmüştür(62). Türkiye 2015 yılına kadar her yıl ilk 20 ülke arasında yer alsa da, pandemi ve ekonomik koşulların da etkisi ile kongre turizminde etkisini kaybetmiş ve 2019 yılında 97 etkinlik ile 40.sıraya düşmüştür (63).

2012 yılı istatistiklerine göre, kongre turizminde kişi başı ortalama harcamanın 2.424 dolar olduğu tespit edilmiştir (64). Ülkemizde, kitle turizmindeki kişi başı harcamanın 700 dolar seviyelerinde olduğu göz önüne alındığında, kongre turizminin ülkemiz için olan önemi anlaşılmaktadır.

4.5 Eğitim ve Gençlik Turizmi

Motivasyonunu, turistin öğrenmesi, entelektüel anlamda büyümesi, kişiliğini ve yeteneklerini geliştirmesi ve uluslararası deneyim elde etmesinden alan bir turizm türüdür. Eğitim Turizmi, akademik çalışmalar, beceri geliştirme tatilleri, okul gezileri, spor eğitimi, kariyer geliştirme kursları ve dil kursları ile ilgili geniş bir ürün ve hizmet yelpazesini kapsamaktadır (65).

Türkiye, köklü geçmişe sahip dünyaca tanınan üniversitelerinin yanı sıra, çağını yakalayan yeni akademik kurumlarıyla da önemli bir eğitim merkezidir. Ülkemizde, çoğu ilngilizce dil eğitimi veren devlet ve vakıf üniversiteleri, her yıl yurt dışından çok sayıda yabancı öğrenciye ev sahipliği

yapmaktadır. 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ülkemizde 154.505, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında ise 185.047 yabancı uyruklu üniversite öğrencisi eğitim almıştır (66).

Gençlik turizmi ise, 15-25 yaş aralığındaki gençlerin, özel ve kamu organizasyonların sağladığı teşvik ve desteklerden faydalanarak grup ya da bireysel olarak yaptıkları konaklama ve seyahatlerden oluşan turistik aktivitelerdir (67).

Bir diğer tanıma göre ise gençlik turizmi, dünyayı görmek ve tanımak isteyen maddi durumları kısıtlı genç nüfusun yalnız başına ya da aynı yaş grubundaki kişilerle kendilerine sunulan konaklama, ulaşım ve diğer olanakları değerlendirerek farklı yerleri ziyaret etme olarak adlandırılmaktadır (68).

4.6 Eko Turizm Türleri

4.6.1 Bisiklet Turizmi

1860'lı yıllarda icat edilen bisiklet (51), bu turizm türünde eko-turizm aktivitelerini gerçekleştiren turistleri hedeflediği gibi, profesyonel bisiklet sporcularını da hedeflemektedir. Temiz havada, orman, göl ve akarsuların kenarlarında, hayvan ve farklı bitki örtülerini gözlemek isteyen bisikletli grupların bu turizm türüne ilgisi son günlerde oldukça artmıştır.

Avrupa Bisiklet Rotaları Ağı (Eurovelo) bu konuda en iyi örgütlenmiş kurumlar arasında yer almaktadır. Avrupa'daki bu 19 bisiklet rotasına Türkiye'den İzmir şehrimiz de dâhil olmuş ve İstanbul da başvuru aşamasını tamamlamıştır. Yıllık yaklaşık 50 milyar Euro pazara sahip olan bisiklet turizminden en büyük payı Almanya, Fransa ve Hollanda almaktadır. Bisiklet Turizmi konusunda ORAN Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanmış bir araştırma raporu da bulunmaktadır. ORAN web sitesinde yayımlanacak olan raporda, bisiklet turizmi ile ilgili birçok güncel veriler mevcuttur. Son dönemlerde ülkemizde bisikletli ulaşım ve bisiklet turizmine yönelik birçok yarış, parkur ve rota çalışmaları yürütülmektedir.

Şekil 17. 2021 Yılı Kayseri Uluslararası Yol Bisikleti Yarışları

ORAN Kalkınma Ajansı, (Kayseri Büyükşehir Belediyesi'nin iştirakçi olduğu) Erciyes A.Ş. ve VeloErciyes işbirliği ile 2019 yılından itibaren Erciyes Yüksek İrtifa Kamp merkezinde düzenlenen uluslararası yol ve dağ bisikleti yarışları, TR72 Bölgesinde alternatif turizmin gelişimi anlamında ciddi katkıları olmuş ve yıllık dağa gelen takım sayısı 35'e çıkmıştır. Konya, İstanbul, İzmir, Antalya ve Ege illerimiz, bisiklet turizmi potansiyeli anlamında büyük öneme sahiptir.

4.6.2 Mağara Turizmi

Mağara, sahip olduğu varlıklarla kendine has bir ekosistemi olan, yüzeye açılımları olan ve en az bir insanın sürünerek de olsa girmesine olanak verecek genişlik ve yüksekliğe sahip olan yer altı boşluklarına denmektedir (69). Mağaralar, insanlığın tarihinde ilk barınakları olması sebebiyle, kültürel yönden ve doğal güzellikler anlamında turizm açısından son derece önemli mekânlardır. Mağaralar iklimsel ve jeolojik özelliklerine göre; depo, hayvan barınağı, barınak, ibadet mekanı ve tedavi alanı olarak yüzyıllardır kullanılmıştır (13).

Dünya'da genel olarak pek çok mağara turizm amaçlı faaliyet göstermekle birlikte, birçoğunun da projelendirme ve araştırma aşamaları devam etmektedir. Mağaraların en belirgin özelliği, her bir mağaranın oluşumu değişik şekilde gerçekleşmesidir. Bu yüzden her mağara, ziyaretçilerine farklı deneyimler sunar.

Turizm çeşitliliği açısından ülkemizdeki mağaralar, önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Erimeye uygun kayaların kapladığı alan ve bu alanlarda tespit edilen mağara sayısının oranına göre Türkiye'de 20.000'den fazla mağaranın bulunabileceği öngörülmektedir. Bunlardan 1500 adedi MTA ile mağaracılıkla ilgili diğer dernek, kulüp, topluluk ve kuruluşlarca incelenmiştir (70). Bu mağaralardan 31 tanesi ziyarete açılabilmiştir (Bkz: Tablo 7).

Mağara Adı	Bulunduğu İl	Mağara Adı	Bulunduğu İl
Buz Mağarası	Ağrı	Dilek Mağarası	Mersin
Damlataş Mağarası	Antalya	Eshab-ı Kehf Mağarası	Mersin
Dim Mağarası	Antalya	Köşekbükü Mağarası	Mersin
Karain Mağarası	Antalya	Yarımburgaz Mağarası	İstanbul
Yalandünya Mağarası	Antalya	Yediuyurlar Mağarası	İzmir
Zeytintaşı Mağarası	Antalya	Eshab-ı Kehf Mağarası	K.Maraş
Gürcüoluk Mağarası	Bartın	Mencilis Mağarası	Karabük
İnsuyu Mağarası	Burdur	Dupnisa Mağarası	Kırklareli
Oylat Mağarası	Bursa	Tınaztepe Mağarası	Konya
Tuz Mağarası	Çankırı	Fosforlu Mağarası	Muğla
Kaklık Mağarası	Denizli	Yerküpe Mağarası	Muğla
Keloğlan (Dodurgalar) Mağarası	Denizli	İnatlı Mağarası	Sinop
Karaca Mağarası	Gümüşhane	Ballica Mağarası	Tokat
Zindan Mağarası	Isparta	Çalköy Mağarası	Trabzon
Cennet ve Cehennem Obrukları	Mersin	Gökgöl Mağarası	Zonguldak

Tablo 7. Türkiye'de Ziyarete Açık Mağaralar (70)

Şekil 18. Gümüşhane Karaca Mağarası

Bütün mağaraların turizme açılması da mümkün değildir. Mağaranın turizme açılabilmesi için taşıması gereken bazı özellikleri mevcuttur. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (70);

- Can güvenliğini açısından güvenilir olması,
- Kullanımı halinde yerel ve bölgesel kirliliğe neden olmaması,
- İlginç şekil ve yapılara sahip olunması ve insanların rahat gezmesine olanak vermesi,
- Mağara yakınında turistler için tesisler yapmaya elverişli arazisinin olması,
- Yerleşim merkezlerine yakın olması,
- Mağaranın morfolojik olarak ilgi çekici unsurlar içermesi,
- Tabii etkenlerle değil de, insan eliyle yapılmış ise, arkeolojik ve kültürel değer taşıması,

Ülkemizde mağaraların yukarıda belirtilen özellikleri taşıyıp taşımadığına yönelik görüş, Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü vb. kurumlardan edinilerek mağaralar turizme açlabilmektedir.

4.6.3 Kuş Gözlemciliği Turizmi

Bilimsel adı “ornitoloji” olan kuş gözlemciliği, esasında kuşları tanımak, onların göçlerini hareketlerini incelemek ve yolculuk sırasındaki olası ihtiyaçlarını araştırmak üzere otaya çıkmış bir bilim dalıdır. Sonrasında, çeşitli türden kuşların doğal ortamlarında gözlemlenmesini, fotoğraflanmasını içeren bir turizm faaliyetine dönüşmüştür. Dolayısı ile, bilimsel veya hobi amaçlı yapılabilmektedir. Kuş

gözlemciliği mevsimlik bir faaliyet olmaması ve park, orman, bozkır, dağ, akarsu, göl gibi pek çok yerde yapılabilmesi açısından önemli bir alternatif turizm türüdür (21).

Şekil 19. Aydın Bafa Gölü Kuş Gözlem Alanı

Türkiye kuşların göç yolları üzerinde yer alması nedeniyle özellikle yabancı turistlerin çeken bir destinasyondur. 1989 yılında Uluslararası Kuşları Koruma Konseyi tarafından dünyanın birçok ülkesinde ÖKA (Önemli Kuş Alanları Projesi)'yi başlatmıştır. Ülkemizde ise, 1990 yılından bu güne ÖKA projesi Doğal Hayatı Koruma Derneği koordinatörlüğünde yürütülmektedir (71).

Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından 2019 yılında yapılan bir araştırmanın sonucuna göre, Türkiye’de gözlenebilecek kuş türü sayısı 485 olarak ortaya konmuştur (72).

Türkiye’de Önemli Doğa Alanı (ÖDA) olarak belirlenmiş 305 yer bulunmaktadır. Bu yerler, kuşların gözlemlenmesi ve tanımlanması açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda Türkiye’de 184 farklı Önemli Kuş Alanı (ÖKA) tespit edilmiştir. ÖKA’ların bölgeler arasındaki dağılımı aşağıdaki gibidir(Bkz:Tablo 8)(72).

Bölgeler	ÖKA Sayısı
Doğu Anadolu Bölgesi	45
İç Anadolu Bölgesi	34
Akdeniz Bölgesi	28
Ege Bölgesi	23
Karadeniz Bölgesi	19
Marmara Bölgesi	19
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	16
Toplam	184

Tablo 8. Türkiye’de Bölgelere Göre Özel Kuş Alanları(ÖKA) Sayıları(72)

Türkiye’de yer alan önemli kuş gözlem alanları şu şekilde sıralanabilir (47);

- Şanlıurfa
- Kayseri-Sultansazlığı
- Gediz Deltası- Menderes Irmağı
- Göksu Deltası-Silifke
- Bafra Kızılırmak Deltası- Samsun
- İnciraltı Tuzlası-İzmir
- Manyas Kuş Cenneti-Balıkesir

4.6.4 Botanik Turizmi

Botanik, insanlığın yaratılışından günümüze hayati öneme sahip olan bitkiler dünyasını inceleyen bilim dalıdır. Botanik turizmi de, yerel (endemik) bitkilerin bulunduğu alanların veya özel olarak oluşturulmuş botanik bahçelerinin ziyaret edilmesini kapsayan bir alternatif turizm türüdür (13).

Türkiye’de, yaklaşık 10.000 bitki türü yetişir. Bu bitki türlerinin yaklaşık 3.000’i ise Türkiye’ye endemiktir. Türkiye, Asya ve Avrupa yer alması, dağlık yapısı, farklı iklimlere ev sahipliği yapması ve oldukça sulak arazilerinin olması nedeni ile, tüm Avrupa’dakinden daha fazla endemik bitki türüne sahiptir (73).

Diğer taraftan Türkiye’nin bitki örtüsü ve yaban yaşamı hızla azalmaya başlamıştır. Bu kapsamda son yıllarda Türkiye 45 milli park, 250 Tabiat Parkı, 31 Tabiat Koruma alanı, 115 Tabiat Anıtı, 86 sulak alan, 18 Özel koruma alanı ve 84 yaban hayatı koruma bölgesi olmak üzere binlerce kilometrekare alanı koruma kapsamına almıştır (74).

Botanik turizmi, hedef kitlelere doğru anlatıldığında, turizmin Akdeniz ve Ege bölgelerinden başka yörelere yayılmasını, bu alanların sosyo-ekonomik anlamda gelişmesine ve kırsal kalkınmaya imkân sağlayabilecektir.

4.6.5 Yayla Turizmi

Türk Dil Kurumu sözlüğünde yayla, “Dağlık, yüksek bölgelerde, kışın hayat şartları güç olduğu için boş bırakılan, yazın havası iyi ve serin olan, hayvan otlatma veya dinlenme yeri” olarak tanımlanmıştır (75).

Özel, yayla turizmini, tabiatı seven insanların veya maceracı turistlerin genellikle günlük kullanım veya kısa süreli konaklama yapmak amacıyla yayla olarak adlandırılan yüksek rakımlı yerlere seyahatleri olarak tanımlamaktadır (76). İnsanların bu alanlara yönelmesinin altında yaylaların doğal güzellikle içermeleri ve insanoğluna bütün yapay yaşam koşullarından uzak kalma fırsatını sunması yatmaktadır.

Dağ, kar, bitki örtüsü, yem yeşil manzaralar, ağaçlar, mağaralar, coşkun nehirler ve şelaleler, organik besinler, farklı iklim, gürültü ve kalabalıklardan uzak olma tutkusu, insanları yayla turizmine çekmektedir. Diğer taraftan; binicilik, çim kayağı, yürüme, rafting, kayak, golf, avcılık, bisiklet gibi aktiviteler yayla turizmi içerisinde gerçekleştirilebilir.

Şekil 20. Rize Yaylalarındaki Turistler

Yaylalar, normalde kitle turistlerinin neden olduğu çevresel ve kültürel sorunların çözümünde önemli bir araç olsa da, son zamanlarda gittikçe artan talep, bu turizm türünün de kitle turizmine benzeşmesine neden olmaktadır. Bu konuda yerel idareler gereken tedbirleri almaları gerekir. Ayrıca yayla turizmi, şehir merkezlerine göre daha alt gelir gruplarının ve yerel tarım üreticilerinin yer aldığı ilçe ve köylerde kırsal kalkınma anlamında önemli bir potansiyeli barındırır.

Yayla turizmi kapsamında ziyaret edilebilecek destinasyonlar aşağıda listelenmiştir (Bkz.Tablo 9).

YAYLANIN BULUNDUĞU ŞEHİR	DESTİNASYONUN İSMİ
Adana	Kozan-Horzum Yaylası ve Çulluşağı Yayla Koyu, Pozantı, Tekir, Armutoğlu, Aladağ Ağcakise - Başpınar - Bıcı ve Kosurga Yaylaları, Feke, İnderesi, Fındıklı, Saimbeyli, Karaisalı - Kızıldağ Yaylası, Pozantı - Belemelik ve Asar Yaylası
Antalya	İbradı Yaylası, Finikte, Serik, Saklıkent, Üçoluk, Akseki Piser, Maşad, Kocaoluk, Sütleğen - Elmalı - Gebesin - Söğütbeli - Sülek Yaylaları
Artvin	Kafkasör, Kaçkar Yaylaları, Borçka Karagöl, Ardanuç-Babilan, Şavşat- Karagöl
Bayburt	Kop Dağı Yaylası, Sultan Murat Yaylası
Gaziantep	Hızır Yaylası, Sof Yaylası
Giresun	Bektaş, Kümbet, Yavuzkema1 Yaylaları, Melikli Obası, Hanalanı (Kulakkaya) Yaylası
Gümüşhane	Zigana Yaylası, Altıntaşla, Çam Piknik, Gümüşhane Çakırgöl Turizm Merkezi, Szalanı, Kadırğa ve Erikbeli Yaylası

Hatay	Samandağ, Teknepınarı, Dört Yol, İskenderun, Belen Güzelyayla (Soğukoluk), Kırıkhan, Belen, Erzin - Kocadüz - Üçkoz - Bağrıaçık - Karıncalı Yaylaları, Çataloluk Yaylası
Manisa	Spil Dağı Yaylası
Mersin	Gözne, Soğucak, Çamlıyayla (Namrun), Arslanköy, Fındıkpınarı, Erdemli - Sorgun Köyü (Yaylası), Erdemli, Küçüksorgun, Silifke yaylaları, Mut ve Anamur yaylaları
Muğla	Köyceğiz, Baba dağı, Fethiye - Karabel ve Kuyucak Yaylaları, Dkuzgöl, Yerküpe, Ötekaya, Kavaklıdere - Gökçukuru Yaylası
Ordu	Çambaşı, Argın, Perşembe, Keyfalan, Topçam, Yeşilce Yaylaları
Osmaniye	Kadirli - Maksutoğlu Yaylası, Bağdaş ve Almacık Yaylası, Zorkun, Olukbaşı, Beyoğlu - Savrun Gözü - Dokurcun ve Çığışar Yaylaları
Rize	Anzer, Ayder Yaylaları, Çağırnkaya, İkizdere,
Sinop	Ayancık, Kozfındık, Bozarmut, Kurugöl Yaylaları
Trabzon	Uzungöl, Karadağ, Erikbeli, Şolma, Pazarcık, Yıllantaş Yaylaları

Tablo 9. Türkiye'deki Belli Başlı Yayla Turizmi Destinasyonları(77)

4.6.6 Çiftlik ve Tarım Turizmi

Çiftlik ve tarım turizmi, insanların günlük yaşamlarını geçirdikleri yerlerin dışında, faaliyette olan bir çiftliğe giderek günübirlik veya daha uzun süreli bu çiftliklerde kalarak, çiftliğin tüm faaliyetlerine katılmalarıyla oluşan bir turizm çeşididir. Çiftlik turizminde hizmet alan; tarım ve hayvancılık faaliyetlerini bizzat tecrübe ederken, hizmet veren de ürünlerini satma fırsatı bulmaktadır. Aynı zamanda bu çiftlikler sanayileşmiş kentlerde yaşayan insanlara doğa zaman geçirme imkânı sağlamaktadır. Çiftliklerde ziyaretçilere konaklama, yeme-içme imkânları ve bir takım açık hava aktiviteleri sunulmaktadır (79).

Şekil 21. Erzincan'da TaTuTa Çiftlik Turizmi Projesine Katılan Turistler

Çiftlik turizminin kırsal turizmle karıştırılıyor olmasının temel nedeni, çiftlik turizmi faaliyetlerinin kırsal bölgelerde yapılıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Günümüzde meydana gelen sosyo-ekonomik değişimlerin sonucunda insanların tüketim tercihleri değişmekte ve doğal ürünlere ve yaşamlara yönelmektedirler. Ayrıca insanların, eğitim seviyelerinin artması, çevreye daha duyarlı hale gelmeleri ve endüstriyel ürünler yerine organik beslenmeye olan talepler, seyahat için kent yaşamından ve kalabalıktan çiftlikleri daha cazip hale getirmiştir (13).

2004 yılında Buğday Derneği tarafından kurulan WWOOF Türkiye, bugün çiftlik ve tarım turizmi anlamında yürüttüğü *“TaTuTa”* isimli proje ile adından söz ettirmektedir. Anlaşmalı oldukları 80 gönüllü çiftlik ile, *“yaşa, öğren, paylaş”* felsefesini benimseyen projede, ekolojik tarımla geçinen çiftçi ve işletmeleri, bu konuda bilgili, deneyimli veya ilgi sahibi kişilerle arazide bir araya getirerek bilgi ve tecrübe değiş tokuşunu sağlamaktadır. Ekolojik üretimin teknik, pazarlama, sosyal, çevresel boyutlarında bilgi sahibi kişiler; bu ziyaretlerde bilgi, deneyim ve/veya işgüçlerini paylaşırken, onların yiyecek, içecek ve barınma ihtiyaçları ev sahibi tarafından karşılanmaktadır (80, 81).

4.6.7 Kırsal Turizm

Öncelikle *“kırsal”* tanımına bakacak olursak; OECD’ye göre kilometrekare başına en fazla 150 kişilik bir yoğunluğa sahip olan bölgeler *“kırsal”* olarak değerlendirilebilir (82).

Kırsal turizm, yöresel kültürleri ve bunların kültürlerin yerel özelliklerini, yereldeki insanların yaşam koşullarını öğrenmek ve tecrübe etmek isteyenlerin yapmış oldukları faaliyetlerdir (83).

Günümüzde insanları kırsala yönlendiren sebeplerden biri, bireylerin kent hayatından ayrılarak streslerini azaltmak ve rahatlamak için doğal alanlar ile iç içe ve özgür kalma istekleridir. Bununla birlikte kırsal alanlarda düzenlenen etkinlikler ve organik ürünlere olan ilginin artması da bu turizm türünün gelişmesinde etkili olmaktadır (13). Bölgenin kültürel mirası ve etnografik özellikleri (gelenekler, etnik mutfağı, el sanatları, folklor vb.), çiftçilik ve ev içi faaliyetlere katılma arzusu (arazi ekimi, tarımsal ürünlerin üretimi, meyve toplama, süt, yumurta, bal vb. hayvansal ürünlerin toplanması, ekmek, şarap, peynir vb. ürünlerin üretimi), kırsal alanlardaki rekreatif etkinlikler (kamp, avcılık, kuş gözlemciliği vb.) de bireyleri kırsal alanlara yönlendiren önemli motivasyon unsurlarıdır (84).

4.6.8 Göl Turizmi

Göl turizmi, genellikle olta balıkçılığı, kano sporları, yüzme, suda kayak, botanik ve kuş gözlemciliği, gibi sportif ve hobi amaçlı yapılan bir alternatif turizm çeşididir. Türkiye’deki göller, oluşumları itibarı ile bir çok farklı karakteristiğe sahiptir. TR72 il sınırları içerisinde bulunan doğal gölleri ise; Kayseri’de Sultansazlığı ve Yay Gölü, Sivas’ta Gökpınar, Ağgöl, Karagöl ve Çimenyenice ve Yozgat’ta Pelitli göllerini sayabiliriz. Özellikle masmavi suyu ile Gökpınar gölü görenleri büyüleyecek güzelliكتedir. Bunun dışında her üç il sınırları içerisinde de yapay baraj gölleri bulunmaktadır ki bu göller turizm açısından pek elverişli olmayıp, sulama ve enerji amaçlı kullanılmaktadır. Kapladığı alan bakımından sıralandığında en büyük yirmi gölü aşağıdaki tabloda sıralanmıştır (Bkz: Tablo 10).

Şekil 22. Uşak'ta Olta Balıkçıları

Göl İsmi	Yüzölçümü (km ²)	Derinlik (m)	Bulunduğu İl Sınırları	Su cinsi
Van Gölü	3713	451	Van, Bitlis	Sodali su
Beyşehir Gölü	656	10	Konya, Isparta	Tatlı su
Tuz Gölü	1300 ^{ml}	1-2	Konya, Aksaray, Ankara	Tuzlu su
Eğirdir Gölü	482	14	Isparta	Tatlı su
Akşehir Gölü	353	171	Konya	Tatlı su
İznik Gölü	308	80	Bursa	Tatlı su
Burdur Gölü	200	110	Burdur, Isparta	Acı su
Manyas Kuş Gölü	166	3-4	Bandırma	Tatlı su
Acıgöl	153	38	Afyonkarahisar, Denizli	Acı su (sülfatlı)
Eber Gölü	150	15	Afyonkarahisar	Tatlı su
Uluabat Gölü	134	1-2	Bursa	Tatlı su
Çıldır Gölü	115	42	Ardahan, Kars	Tatlı su
Erçek Gölü	98	10	Van	Tatlı su
Hazar Gölü	86	213	Elâziğ	Tatlı su
Bafa Gölü	60	21	Aydın, Muğla	Tatlı su
Köyceğiz Gölü	52	60	Muğla-Köyceğiz	Tatlı su
Işıkli Gölü	49	7	Denizli	Tatlı su
Nazik Gölü	48	40-50	Bitlis	Tatlı su
Sapanca Gölü	47	53	Adapazarı	Tatlı su
Salda Gölü	45	184	Burdur	Tatlı su

Tablo 10. Yüzölçümü Bakımından Türkiye'nin En Büyük 20 Gölü (85)

4.6.9 Kamp-Karavan Turizmi

Esasında kamp turizmi ve karavan turizminin her ikisi de aynı alternatif turizm türünü anlatmak için kullanılmaktadır. İnsanların kendi temin ettikleri çadır ve/veya karavanları ile konakladığı veya aynı donanımlara sahip işletme belgeli tesislere yaptıkları gezilere ve bu merkezlerdeki turistik mal ve hizmet tüketimini içeren turizm türüne kamp ve karavan turizmi denilmektedir (19).

Kampçılık, hem seyahat edenlerin tabiatla baş başa vakit geçirmelerine fırsat sunmakta hem de istedikleri yerde, istedikleri zaman ve sürede, ekonomik şartlarda tatil yapmalarına olanak sağlamaktadır. Ülkemizde ve Dünya’da kabul görmüş kamping alanları, eşsiz doğal güzelliklerin ve kültürel varlıkların yoğun olduğu destinasyonlarda gerçekleştirilmiş çeşitli yatırım alanlarında, yerli ve yabancı turistlere birçok imkân ve hizmeti, yerel ürünleri bir arada sunar. Günümüz kamp anlayışının oluşmasında, şehir hayatından uzaklaşmak isteyen özellikle orta gelirli insanların, öğrenciye öğretmenlerin doğa ile iç içe olma isteğinin büyük etkisi olduğu bilinmektedir.

Karavan turizmi ise, bahsi geçen seyahat, konaklama, yeme-içme faaliyetlerinin çadırlarda değil karavan ile yapılıyor olmasıdır. Bu araçların içerisi yapılan seyahatler boyunca bir ev konforunu sunacak rahatlıkta özel olarak dizayn edilmiştir. Karavanlar istedikleri yerde durup konaklama imkânı sunsa da, karavan araçlarının ve içinde seyahat edenlerin temel ihtiyaçlarını sağlayacak alanların inşa edilmesi gerekmektedir. İşte bu alanlara da kamp ve karavan alanı denilmektedir.

Şekil 23.Balıkesir’de Karavan-Kamp Alanı

Avrupa kökenli olan bu turizm türü son dönemlerde ülkemizde de tercih edilmeye başlanmış, yatırım giderleri düşük olduğu ve bölgesel kalkınmayı teşvik edici bir turizm türü olduğu için bu alanda ülkemizde de yatırımlar başlamıştır. Türkiye’nin en iyi kampinglerini şu şekilde sıralayabiliriz (19).

- Antalya / Sundance Kamping
- Fethiye / Kelebekler Vadisi
- Cunta/ Ada Kamping
- Kapadokya/ Kaya Kamping

- Kuşadası/ Önder Kamping
- Antalya/ Kaş Kamping
- Muğla /Gökova Orman Kampı
- Muğla /İnbükü Orman Kampı
- Bolu /Yedigöller Milli Parkı
- Rize /Cancık Otel Bahçesi
- Balıkesir/ Ant Camping

Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, MÜSİAD ve Karacadağ Kalkınma Ajansı işbirliğinde 2021 yılında karavan park alanlarının tesisi için UKKF standartlarına göre gerekli kriterlerinin belirlendiği araştırma raporuna göre (86); Türkiye’de mevcut kamp-karavan alanlarının sayısı 75’den fazladır. Ayrıca planlama aşamasında olan 200’e yakın kamp-karavan alanı bulunmaktadır. Ayrıca MÜSİAD 2020 yılında Covid-19 pandemi sürecinin Turizm beklentilerine etkisi üzerine yaptırdığı bir araştırma raporunun ardından, kamp-karavan turizmine ağırlık vermiş ve aralarında Kayseri ve Sivas’ın da olduğu 38 ile ait karavan parklarının haritasını oluşturmak üzere çalışmalara başlamıştır.

Kamp-karavan turizmi ile ilgili olarak, Orta Anadolu Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan detaylı bir araştırma raporunun, 2021 yılı sonunda hazır olması ve kurumun web sayfasında yayınlanması beklenmektedir.

4.6.10 Foto Safari Turizmi

Tarih boyunca insanoğlu yaşadıklarını başkalarına aktarmak, kaydetmek, arşivlemek gibi nedenlerle fotoğrafçılık ile uğraşmışlardır. Bu bağlamda, yıllar içerisinde profesyonel veya amatör fotoğrafçılar şehirler veya ülkeler arasında sırf bu tutkularının peşinden koşarak yeni bir alternatif turizm türünün oluşmasını sağlamışlardır.

Foto safari turizminde insanlar, gruplar veya bireyler halinde, çeşitli ulaşım araçları ile veya yaya olarak başta doğal güzellikler olmak üzere şahit oldukları her türlü deneyimi fotoğraflamaktadırlar. Türkiye, sahip olduğu kültürel değerleri, tabiatı, mevcut hayvan ve bitki varlığı ile bu turizm türünde büyük potansiyel taşımaktadır. Kuş gözlemciliği, esasında bu turizm dalının alt türlerinden birisidir.

4.7 Spor Amaçlı Turizm Türleri

Spor Turizmi, geçtiğimiz on yılda en öne çıkan turizm türlerinden birisidir. STIC (Spor Turizmi Uluslararası Konseyi) tarafından yapılan bir araştırmaya göre spor turizmi dünyadaki toplam turizm faaliyetlerinin %32’sine tekabül etmektedir. 2015 yılında Dünya’da 180 milyar dolarlık büyüklüğe ulaşan ve her yıl %14 oranında büyüme kaydeden bu turizm türü, bazı ülkelerde turizm gelirlerinin %25’ini oluşturacak kadar büyük bir sektör durumuna gelmiştir (87).

2014 yılında Türkiye’de spor amaçlı gelen yabancı turistler yaklaşık 1 milyar dolar harcama yapmıştır. 2015 yılında ise ülkemizin daha da parlak sonuçlara ulaştığı görüldü. Spor turizminin en önemli merkezlerinden birisi olan Antalya’ya her yıl; futbol, golf, tenis, yüzme ve okçuluk başta olmak üzere birçok dalda sporcu gelmektedir.

Başka bir ifadeyle spor turizmi: turistlerin dağcılık, yamaç paraşütü, rafting, rüzgar sörfü, dalga sörfü, dalgıçlık, kayak, av, balıkçılık, golf gibi yöresel doğa sporlarını yapmak amacıyla yer değiştirmeleridir (13).

Spor Turizmi; sportif organizasyonlar turizmi, tanışma ve nostaljik spor turizmi, aktif spor turizmi olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Sportif organizasyonlar turizmi; olimpiyatlar, dünya kupaları, derbi maçlar gibi sportif karşılaşmaları izlemek üzere bir yere ziyarette bulunan turistlerin faaliyetlerini ifade etmektedir. Tanışma ve nostaljik spor turizmi, ünlü bir sporcuyla tanışmak veya bir spor tesisini gezmek için yapılan ziyaretlerdir. En büyük kesimi oluşturan aktif spor turizmi ise, sportif organizasyonlara spor yapma amacıyla katılan ziyaretçileri kapsamaktadır (87).

Aşağıda bu turizm çeşidinin alt dalları hakkında bilgiler verilmiştir.

4.7.1 Dağcılık ve Trekking

Dünya kara alanlarının % 24'ünü kaplayan dağların yüzölçümü 35.8 milyon km²'dir ve sahip olduğu farklı ekosistemle insan nüfusunun daha seyrek olduğu ve etrafındaki alanlara nazaran iyi korunmuş yüksek alanlardır (88).

Bilindiği üzere insanoğlu, önceleri dağları yerleşim amaçlı ve düz arazileri de tarım amaçlı kullanmayı tercih etmiştir. Ancak zaman içerisinde şehir yerleşimleri tarım alanlarına doğru kaymış ve dağlık alanlar farklı amaçlar için kullanılabilir olmuştur. Zaman içerisinde insanlar, şehrin gürültüsünden ve kirliliğinden; spor yapmak, sağlıklı kalmak ve seyahat etmek amacıyla dağlara kaçarak dağ turizminin oluşmasına vesile olmuştur. Hatta öyle bir noktaya gelmiştir ki, günümüzde dağlık alanlara yapılan seyahatler küresel turizmin %15-20'sinin gerçekleştiği mekânlar haline gelmiştir (89).

Şekil 24. Erciyes Dağı'nda Trekking Yapan bir Turist

Dağ turizmi kapsamında, dağlık alanlardaki macera aktivitelerine katılma, doğa yürüyüşü, yaban hayatı gözlemleme, açık alan spor aktivitelerine katılma, termal su kaynaklardan yararlanma, yerli topluluklarla etkileşime girerek kültürel deneyimler edinme, doğaya uygun konaklama tesislerinde konaklama ve festivallere katılma söz konusu olabilmektedir (89).

Dağcılık turizmi, dağ ikliminden yararlanma, dinlenme ve dağcılık sporlarını kapsayan bir alternatif turizm türüdür (13). Yürüyüş ve tırmanma faaliyetlerinden oluşan dağcılık turizmi son yıllarda üniversitelerde dağcılık kulüplerinin organizasyonları ve seyahat acentelerinin düzenlediği paket turlarla tercih edilmeye başlayan bir alternatif turizm türü haline gelmeye başlamıştır (14).

Türkiye, farklı yüksekliklerde, zengin jeo-morfolojik ve tektonik yapıya sahip, flora ve faunası olan ormanlara ve silüete sahip, zengin av ve yaban hayatı olan dağlarıyla dağcılık sporunu sevenlere olağanüstü çekici ve ilginç olanaklar sunmaktadır. Türkiye'yi her yıl dünyanın çeşitli yerlerinden çok sayıda turist dağ tırmanışı ve yürüyüşü için ziyaret etmektedir.

Türkiye günümüzde; Kuzey Anadolu Sıradağları, İç Anadolu Masifler, Güney Anadolu Sıradağları ve Güney Doğu Anadolu Sıradağlar Kuşağıyla çevrelenmiştir. Istranca (Yıldız) Dağları (1000 m), Bursa Uludağ (2543 m) , Bolu Köpoğlu Dağı (2400 m), Ilgaz Dağı (2587) ve Karagöl Dağları (3100m) Kuzey Anadolu Sıradağları kuşağında, Kayseri Erciyes Dağı (3.917m), Sivas Yıldız Dağı (2.552 m), Hasan Dağı (3.263m), Büyük Ağrı Dağı (5.137m), Tendürek Dağı (3.533m), Süphan Dağı (4.058m) ve Nemrut Dağı (3.050m) gibi volkanik dağlar İç Anadolu Masifler kuşağında, Toros Dağlar olarak adlandırılan kıvrım sıradağları Beydağları (3.086m), ortasında Bolkar Dağları (3.524m) , Hakkari Cilo (Buzul), Sat (4.136m) ve Nur (Amanos) Dağları Güney Doğu Anadolu Sıradağlar Kuşağıyla yükselmektedir (90).

Trekking, dağcılığın olmazsa olmaz aktivitelerindendir. Trekking en genel ifadeyle “Her yaş grubundan insanın, dağlık bölgelerde, teknik gerektirmeden, tırmanması zor ve sarp yerlere girmeden, küçük yürüyüş yollarının takip edildiği, sınırlı zorluk ve özellik gösteren doğa şartlarında ve belli bir zamanla sınırlı olarak yapılan uzun yürüyüşler” olarak tanımlanabilir (91). Türkiye'nin en bilinen trekking güzergahları; Toroslar, Uludağ, Kaz dağları, Hitit Yolu, Likya Yolu, İhlara Vadisi, Kaçkar Dağları ve Kayseri-Niğde-Adana kesişiminde bulunan Aladağlar olsa da, Türkiye'nin bir çok yerinde potansiyel vardır.

4.7.2 Kış Turizmi

Kış turizmi, genellikle dağlık alanlarda gerçekleştiği için çoğu zaman birlikte anılırlar. Ancak kış turizmi ve kayak sporundan bahsedebilmek için kar yağışının en belirleyici unsur olduğunu unutmamak gerekir. Son yıllarda tüm Dünya'da yaşanan iklim değişikliklerinden dolayı suni karlama teknolojisinin kullanılmaya başlaması, sadece kış turizmi sezonunu uzatan bir etkidir. Aksi halde sadece suni karlama ile bir bölgede kış turizmi yapmak oldukça maliyetli olacaktır.

Erge TÜR'e göre kış turizmi, “Şehirlerdeki sanayileşme ve meydana gelen hızlı büyümeden kaçmak için kış mevsiminde tatile gitmek isteyen insanların, karlı ve dağlık alanlarda gerçekleştirdikleri spor aktiviteleriyle birlikte; seyahat, konaklama, dinlenme, eğlenme, yeme-içme, gezme vb. faaliyetlerini bir arada deneyimledikleri, kıyı turizmine (deniz-kum-güneş) alternatif bir turizm hareketidir.” Bu nedenle kış turizmi; turizm faaliyetlerini 12 aya yayan ve ülke içi turizm gelirlerinin arttırılmasına yönelik önemli bir artı nitelik taşır (92).

Şekil 25. Erciyes Kayak Merkezi

Kış turizmi büyük ölçüde spor aktivitelerine dayalı olarak gerçekleşmektedir. Bu aktiviteler arasında; kayak, kar kayağı (snowboard), helikopterli kayak (heli-skiing), kar raftingi, buzul yürüyüşleri ya da tırmanışları, kar motoru, kar arabası yer almaktadır (93).

Türkiye, yaz kış üzerinden karın eksik olmadığı yüksek dağlarıyla önemli bir kış turizm merkezidir. Son 20 yılda kış turizmine önemli yatırımlar yapılmaktadır. Dağlardaki kayak alanları yenilenmekte ve kayak alanı olmayan yerlere tesisler kurulmaktadır. Modern kayak tesisleriyle Türkiye, kış turizminde iç ve dış turizmden büyük beklenti içerisinde. Ülkemizde 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca ilan edilmiş olan 200'den fazla bölge içerisinde kış sporları temalı 29 adet KTKGB merkezi bulunmaktadır. Bu bölgelerden konaklama ve mekanik tesis imkânı sunması bakımından 9 adedi faal, 7 adedi ise kısmen faaldir (94)(Bkz: Tablo 11).

No	TM /KTKGB	PLAN DURUMU		YATAK KAPASİTESİ		MEVCUT MEKANİK TESİSLER		
		ÇDP	NİP/ÜİP	Mevcut	Hedef	Adet	Kapasite (kişi/saat)	Uzunluk (m.)
1	Erzurum Palandöken KTKGB	VAR	VAR	2466	8850	19	24563	22018
2	Bursa Uludağ II. Gelişim Bölgesi	VAR	VAR	2250	3500	22	15000	16145
3	Bolu Köroğlu Dağı KTKGB	VAR	VAR	1713	4000	14	10000	10380
4	Kayseri Erciyes KTKGB	VAR	VAR	1072	6000	13	19300	21832
5	Kastamonu Çankırı Ilgaz KTKGB	VAR	VAR	1217	1300	6	5639	5983
6	Kars Sarıkamış KTKGB	VAR	VAR	1013	12000	4	5348	6263
7	Kocaeli Kartepe KTKGB	VAR		800	1000	4	6400	3250
8	Isparta Davraz Dağı KTKGB	VAR	VAR	467	1600	4	3800	3621
9	Sivas Yıldız Dağı KTKGB	VAR	VAR	110	1600	3	3000	4547
10	Çankırı Ilgaz Kadınçayırı Yıldıztepe KTKGB		VAR	80	400	1	1200	1588
11	Ardahan Yalnızçam Uğurludağ	VAR	VAR	74	4250	3	2800	5250

12	Bayburt Kop Dağı KTKGB	VAR	VAR	60	810	1	600	1220
13	Gümüşhane Zigana KTKGB	VAR	VAR	40	470	1	843	661
14	Erzincan Ergan Dağı KTKGB	VAR	VAR		8000	3	3450	6967
15	Denizli Tavas Bozdağ KTKGB	VAR	VAR		2250	3	2400	3822
16	Samsun Ladik Akdağ KTKGB		VAR		800	1	800	1360
17	Aksaray Hasan Dağı KTKGB	VAR	VAR	97	1235			
18	Mersin Tarsus Gülek Karboğazı	VAR			8000			
19	Gümüşhane Çakırgöl KTKGB	VAR	VAR		5600			
20	Antalya Alanya Akdağ KTKGB	VAR	VAR		3000			
21	Muğla Eren Dağı KTKGB	VAR			1500			
22	Gümüşhane Süleymaniye KTKGB	VAR			1180			
23	Artvin Kafkasör KTKGB	VAR	VAR		2000			
24	Düzce Gölyaka Kardüz Yaylası KTKGB	VAR	VAR		380			
25	Malatya Hekimhan Yamadağı KTKGB	VAR						
26	Rize İkizdere Ovit Dağı KTKGB							
27	Antalya Akseki Göktepe KTKGB	VAR	VAR		450			
28	Bitlis Sapgör Kış Sporları TM							
29	Konya Derbent Aladağ KTKGB	VAR						
	TOPLAM	25	21	11459	80175	102	105143	114907
FAAL OLAN TURİZM MERKEZLERİMİZ (9ADET)								
TAM ANLAMıyla FAAL OLMAYAN MERKEZLERİMİZ (7 ADET)								

Tablo 11. Türkiye'deki Kış Sporları Turizm Merkezlerinin Mevcut Özellikleri (94)

Bu merkezler hakkında Kültür ve Turizm Bakanlığının web sitesinde detaylı bilgiler yer almaktadır.

Şekil 26. Türkiye'deki Kış Turizmi Merkezlerinin Konumları(94)

4.7.3 Yamaç Paraşütü Turizmi

1940 yılında uçma denemelerinde başarı kaydeden Wright kardeşler, perde kumaşlarından yaptıkları uçurtma ile motorsuz hava araçlarına öncülük etmişlerdir. Kanatlar ve iskelet üzerine daha sonra farklı denemeler yapılmaya devam edilmiş ve 1948 yılında ilkel versiyonda yelken kanatlar yapılmıştır. 1968 yılında ise serbest paraşütler yapılmıştır. Fakat ilk olarak paraşütle yamaçtan koşarak kalkış yapılmaya 1980 yılında başlanmıştır. 1980 yılından sonra Dünyada ilk olarak Fransa'daki bir grup pilot İsviçre Alplerinde, yelken kanat pilotlarına özenerek dik yamaçlardan koşarak kalkış yapmaya başlamışlardır. Basitliğin en son teknoloji ile birleştirildiği Fransızca parapente, İngilizce paragliding ve Türkçe yamaç paraşütçülüğü adıyla bilinen yepyeni bir spor doğmuştur. Sonrasında yamaç paraşütçülüğü giderek yaygınlaşmaya başlamıştır.

Kumaş teknolojilerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak Dünya'da ve Türkiye'de yamaç paraşütü sporuna yönelik eğitimler düzenlenmeye başlamış ve çeşitli kulüp ve dernekler kurulmuştur. Termik ve yamaç rüzgârı kaldırıncıları kullanılarak uzun mesafe uçuşları gerçekleştirilmiştir. Yaşanan gelişmelerle birlikte birçok kaza ortaya çıkmış ve güvenlik konusunda da üreticilerin hedefleri değişmiştir. Bugün yamaç paraşüt sporu; ekonomik, hafif bir hava aracı ve tabiatla iç içe olmasından dolayı da çok büyük bir kesim tarafından beğeni toplamış ve Dünya'da da yeni sanayi ürünü konumuna gelmiştir(95).

Türkiye'de yamaç paraşütçülüğü hızla gelişmektedir ve ülkemiz uçuşa çok elverişli noktalara sahiptir. Hemen her ilimizin yakınlarında, bu spor için uygun bölgeler bulunabilmektedir. Burada özellikle, Türkiye'nin ve Dünya'nın en iyi uçuş noktası sayılabilecek Ölüdeniz'in önemini vurgulamak belirtmek gerekmektedir. Ayrıca Antalya-Kaş, Denizli, Isparta, Erzincan, Kayseri (Ali Dağı), Eskişehir, Erzurum, İzmir, Bolu, Akşehir uçuşa elverişli diğer şehirlerimizden bazılarıdır. Diğer hava araçlarıyla kıyaslandığında, yamaç paraşütünü öğrenmek çok daha kolaydır. Bunun için ülkemizde başvurabileceğiniz birçok kulüp, dernek, kurs, şahıs, şirket, vs. vardır. Ülkemizde bu sporun eğitimini veren ve yapan yaklaşık 40 civarı üniversite kulübü bulunduğu bilinmektedir.

Şekil 27. Kayseri Ali Dağı Yamaç Paraşütü Kalkış Alanı

4.7.4 Golf Turizmi

Diğer turizm faaliyetlerine nazaran ülkeye daha fazla döviz girişi sağlayan golf, 'küçük bir topu doğal engellerle birlikte gölet, kum vb. yapay engellerinde bulunduğu çim üzerinde yer alan başlangıç vuruşunun yapıldığı noktadan parkur sonlarındaki deliklere değişik özellikteki sopalarla mümkün olan en az vuruşla sokmayı amaçlayan bir açık hava sporu' olarak tanımlanmaktadır. Sporun ilk keşfedenlerin İskoçlar veya Almanlar olduğuna dair ihtilaflar vardır (96).

1600'lü yıllardan itibaren golf ile tanışan İngiltere, daha sonra bu sporun yayılmasını sağlamıştır. İngiltere'nin sömürgeleri ile beraber Amerika kıtasına yoğun bir şekilde göçlerin başlaması, golf sporu ve dolayısı ile de golf turizminin 5 kıtaya yayılmasına katkıda bulunmuştur.

Golf sporunun ve turizminin dünyaya yayılması 19. yüzyılın sonlarını bulmuştur. 1754 yılında ise ilk yazılı golf kuralları belirlenmiştir. St. Andrews Golfers tarafından bu kurallar yazılı hale getirilmiştir. Bu sırada kurulan kulübün adı da; Royal & Ancient Golf Kulübü olarak bilinmektedir (97).

Türkiye'nin sahip olduğu olanakların bu spor dalına oldukça elverişli olmasından ötürü, golf ülkemizde hızlı gelişim göstermektedir. Gelişimine baktığımızda, Türkiye'de kurulan ilk golf kulübü, 1905 yılında İzmir Bornova'da faaliyetlerine başlamıştır.

İlk sürekli kalıcı golf kulübü Newyork'ta 1888'de kurulmuştur. Soyluların sporu olarak da bilinen golf oyunu için, oyuna has düzenlenmiş saha dışında eğitim üniteleri ve kulüp binası gerekmektedir. Günümüzde golf sporuna olan ilgi amatör ve profesyonel düzeyde artmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde gelir durumu yüksek kesimler tarafından oynanan oyunun yatırım maliyetleri yüksek olmakla birlikte, yüksek gelir getirdiği de bir gerçektir.

Türkiye'de bilhassa Ege ve Akdeniz bölgelerinde bitki örtüsü ve iklim özellikleri golf sporu için çok elverişlidir. Bunun dışında, Türkiye'de kış aylarında bu spor için uygun hava koşulların sağlayan güney sahillerimizin olması sayesinde, yaz mevsiminde kendi ülkelerinde golf oynayan turistlerin, kış mevsiminde Türkiye'yi tercih etmektedirler.

Şekil 28. Antalya'daki Golf Sahalarından Birisi

Kuzey ve Batı Avrupa'da yer kısıtlılığı nedeniyle golf sporunun uygulanması çeşitli zorluklar içermektedir. Dolayısı ile Avrupalılar kış aylarında golf sporu için Fas, Tunus, Portekiz, Türkiye ve İspanya'ya gitmektedirler. Ayrıca, kitle turistlerinin 5-6 katı harcama yapan golf sporcuları, ülkelerin döviz kazancı için önemli bir hedef gruptur. Eğer Ege ve Akdeniz kesimlerinde golf turizmi konusunda ciddi adımlar atılabilirse, turizmin 12 aya yayılması ile birlikte bölgedeki iş olanaklarında artış yaşanacak, fiyatlarda istikrarlı bir artış olabilecek ve pazarlama gücü artacaktır.

Golf alanı seçiminde toprağın niteliği, yüksek standartlar, konaklama tesisleri, havaalanlarına yakınlık ve iklim koşulları önemli rol oynamaktadır. Rekreasyon alanları ile birleştirilerek meydana getirilecek golf alanları, özellikle üçüncü yaş turizminin geliştirilmesi açısından da üzerinde önemle durulması gereken konular arasında yer almaktadır.

Önümüzdeki on yıl içinde dünyada 50 milyon kişinin golf sporu ile ilgileneceği tahmin edildiğinden(96) Fransa, Portekiz, Fas, Tunus, İspanya gibi ülkeler her yıl yeni golf alanları açmaktadırlar. Türkiye'de yaşanan hatırı sayılır yatırım ve gelişmelere rağmen, henüz golf turizmindeki arz yeterli seviyeye ulaşmamıştır. Ancak bu konuda özel sektörün girişimleri olduğu takdirde birçok Avrupalı golfçü Türkiye'ye gelecektir.

4.7.5 Sualtı Dalış Turizmi

Sualtı dünyası, insanlığın tarih boyunca merak edegeldiği zengin bir alemdir. Hatta, aletsiz olarak sualtından (mercan, sedef, sünger, balık v.s.) çıkartanlar, ilk dalgıçlar olarak kabul edilir. Daha sonra suya dalma faaliyeti, doğrudan insanların ilgi alanı olmaya başlamış, 1960lı yıllardan itibaren profesyonel olarak dalgıçlık işiyle uğraşanların dışında da hobi olarak bu spor gelişmeye başlamış ve sualtı dalış sporu ile ilgili sivil toplum kuruluşları ve örgütler kurulmaya başlamıştır. Dünya'da sualtı sporları otoritesi olarak kabul edilen CMAS, 1958 yılında kurulmuştur.

Türkiye'de bu spor 20. yy'ın ikinci yarısında başlamıştır. Dalış yapmak için en uygun sular; az bilinen, temiz ve akıntısı olan yerlerdir. Muğla [Bodrum, Marmaris ve Datça], Çanakkale (Saroz Körfezi, Gökçeada ve Bozcaada), Antalya (Kemer ve Kalkan), Balıkesir (Ayvalık), Mersin, Alanya ve İzmir Türkiye'de dalış yapmaya uygun alanların bazılarıdır (96). Türkiye'de başta yukarıda ismi zikredilenler olmak üzere 23 ilimizde 66 onaylı dalış kulübü bulunmaktadır (97).

Sportif amaçlı aletli dalış yapacaklar, TTSF tarafından verilmiş yeterlilik belgesine (dalış kartı) sahip olmak zorundadır. Ancak uluslararası kuruluşlardan alınan sertifikalar da, TSSF'ye müracaat edilerek yeterlilik belgesine (dalış kartı) dönüştürülebilmektedir. Yabancı uyrukluların sportif amaçlı dalış yapabilmeleri için Uluslararası Sualtı Sporları Federasyonu üyesi olmaları ya da ulusal teşkilatlar veya ülkelerinin yetkili kurum ve kuruluşlarınca düzenlenen bir belgeye sahip olmaları gerekmektedir.

Şekil 29. Antalya Kaş İlçesinde Dalış Turizmi

Kulüp, kuruluş ve derneklerce grup halinde, yasak bölgeler dışındaki yerlere yapılacak dalışların, İl Turizm Müdürlükleri'ne veya yetkili kılacağı kuruluşa önceden bildirilmesi gerekmektedir. Bu bilgi ilgili kuruluşça Bölge Sahil Güvenlik Komutanlığı'na (veya mahallindeki yetkilisi) iletilir. Yabancı uyruklu dalıcılar için her türlü aletli sportif dalış izne tabidir. Bu izinleri verecek makamlar İl Turizm Müdürlükleri veya yetkili kılacağı kuruluştur.

Dalış yapacakların dalış emniyeti ve can güvenliği dalış yapana ait olmakla beraber, eğitimler esnasında kursiyer dalıcıların tüm sorumlulukları dalış eğitmenine aittir. Yabancı uyrukluların sportif dalışlarını Türk rehber balık adam refakatinde yapmaları zorunludur. Dalış esnasında kültür ve tabiat varlıklarının korunması, dalıcıların dalışları esnasında mal ve can güvenliğinin sağlanması, rehber balık adamın mesuliyeti ve sorumluluğundadır. Ancak dalışlardan önce ve dalış kurallarını ihlal eden dalıcının kişisel hatasından doğacak her türlü problemden kişinin kendisi mesuldür (97).

4.7.6 Su Kayağı Turizmi

İngilizce ismi ile “wakeboarding” su kayağı sporu, herkesin öğrenebileceği bir spordur. ayağa takılı kayaklar yardımıyla, hızla giden bir teknenin arkasına bağlı olan veya günümüzde özel teşkilatlarla sabit bir gölet, koy veya su birikintisi üzerine kurulu düzenekte hareket eden kablolarla tutunarak su üstünde kaymaya dayanan açık hava sporudur. Su kayağı, kendi içinde; Kablolu su kayağı, tekne arkası su kayağı, slalom, jump (atlama) ve trick (figür) gibi disiplinlere ayrılır. Modern dönemde, deniz veya göl gibi coğrafi şartları uygun olan ülkelerde su kayağı oldukça popülerleşmiştir. Önceleri suya dayanıklı farklı ağaç türlerinden yapılan su kayağı, şimdilerde endüstriyel olarak cam elyaftan imal edilmektedir. Tıpkı kar kayağındaki gibi, bu kayaklar üzerinde kayakçının ayaklarını yerleştirebileceği yerler bulunmaktadır. Tek veya çift ayakla, tutunduğu ipe su üzerinde gitmeye çalışan sporcu, eğlence ve zorluğuna göre farklı hareketler yapabilmektedir.

Tekne arkası su kayağı, hem bir sürat teknesi ve geniş bir su alanı gerektirdiği için, hem de sadece bir veya iki kişinin yapmasına izin verdiği için spor amaçlı pek elverişli değildir. Onun yerine Türkiye’de

birçok ilde de projelendirilerek faaliyete geçen “kablolu su kayağı” tercih edilmeye başlanmıştır. Türkiye’deki kablolu su kayağı tesisleri aşağıda sıralanmıştır (Bkz: Tablo 12).

Sıra No	Tesis İsmi	Bulunduğu İl
1	Hip-Notics Cable Park	Antalya
2	The North Cable Park	İzmit
3	Sukay Park	Bursa
4	Kartepe Sukaypark	Sakarya
5	GAP Sukay Su Sporları Merkezi	Şanlıurfa
6	Sukay	Samsun
7	Sukay Park	Kayseri
8	Bilim ve Sanat Kültür Parkı-Sukay	Eskişehir
9	Spor Vadisi - Sukay	Yozgat

Tablo 12. Türkiye’de Yer Alan Kablolu Su Kayağı Tesisleri (98)

Su kayağı sporunun patenti, 1925 yılında ABD’li Fred Walter tarafından ilk kez alınmıştır. Gerçek anlamda bir spor olarak ilk kez denenmesi ise 1920’li yıllarda ABD’li Ralph Samuelson tarafından yapılmıştır. 1930’lu yıllarda, başta ABD olmak üzere, Avustralya, İngiltere ve Fransa’da yaygınlaşmış, 1946’da ise, dünya çapındaki en önemli karar ve yönetim organı Dünya Sukayağı Birliği (WWSU) kurulmuştur. 1949 yılında sukayağında ilk Dünya Şampiyonası yapılmış, daha sonra bu şampiyona düzenli olarak sürdürülmüştür (96).

Şekil 30. Kayseri Mazakaland Sukay Park

4.7.7 Rüzgâr Sörfü Turizmi

İlk olarak Hawai'de ortaya çıkan ve zamanla tüm Dünya'da tutkunları tarafından severek yapılmaya başlanan sörf, özel olarak üretilmiş sörf tahtası üzerinde duran kişinin, denizdeki güçlü dalgaların üzerinde, sahile varana kadar düşmeksizin dengede kalmaya çalıştığı bir spordur. Bu sporu yapan sporcuya sörfçü denmektedir.

Sörf tahtasına çıkıp düşmeden yelkeni kaldırarak rüzgârın itici gücünden faydalanarak su üzerinde kaymak olarak tanımlayabileceğimiz rüzgâr sörfü(winsurfing)nü yapabilmek için dalgaya gerek duyulmamaktadır.

Şekil 31. İzmir Alaçatı'da Rüzgar Sörfü Tutkunları

Bu spor ilk olarak, 1968 yılında California'da Henry Hoyle Schewilzer ve Jim Drake tarafından geliştirilmiş ve su sporu severler arasında popülerleşmiştir. 1970li yıllarda polietilenin sörf tahtasında üretim malzemesi olarak kullanılmasıyla birlikte oldukça popülerleşmiştir (99).

Üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemizde, yaklaşık 60 sörf okulu mevcuttur. Rüzgâr sörfünün yapıldığı sahillerin başında; Antalya, İzmir, Datça, Çanakkale, Muğla ve İstanbul gelmektedir. Dünya'da ise en çok tercih edilen kentler; Tarifa (İspanya), Lefkada (Yunanistan), Porto Pollo (İtalya) ve Wissant (Fransa)'dır.

4.7.8 Akarsu Turizmi (Kano-rafting)

Akarsu turizmi, akarsularda yapılan kano, akarsu kayağı, rafting(sal), sportif olta balıkçılığı gibi spor türlerinden oluşmaktadır. Kanoculuk; şişme iki kişilik sallarla, rafting ise; beş ya da dokuz kişilik botlarla ağırlıklı olarak kırsal kesimlerde yapılan akarsu sporlarıdır. Bunlardan en ön plana çıkanı ise rafting olmuştur.

İlk kez Amerika'da askeri amaçlı ortaya çıkmış olan rafting(13), "raft" adı verilen özel botlarla, akış hızı yüksek nehirler üzerinde yapılan bir spor olup, asıl olan içinde bulunulan botu devrilmeden; kürekle yönlendirerek kayalar ve engeller arasından geçirmektir. Rafting sporu ilk kez 1869 yılında Colorado Nehri üzerinde Büyük Kanyon'da gerçekleştirilmiştir. 1939 yılında Colarado Nehri üzerinde organize

edilen ikinci salcılık (rafting) büyük ilgi çekmiş ve o tarihten itibaren düzenli organizasyonlar yapılmaya başlanmıştır (96).

Türkiye’de rafting 1990’ların başında yaygınlaşmaya başlayan bir turizm ve spor etkinliğidir. 1991 yılında Turizm Bakanlığının himayesinde Project Raft bünyesinde düzenlenen IV. Dünya Rafting Şampiyonası, Türkiye’de raftingi yaymak amacıyla yapılan en önemli etkinliklerden birisidir. Rafting yapmak için nehirleri oldukça uygun olan ülkemizde; Çoruh Nehri, Köprüçay, Manavgat, Dalaman, Melemen, Fırtına Deresi, Göksu Nehri, Altınparmak, Barhal Çayı önemli rafting destinasyonları arasında sayılmaktadır(13). Ancak Türkiye’deki akarsuların rejiminin düzenli olmaması nedeniyle yaz ve kış aylarında akışlarında önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Buna bağlı olarak da, akarsu turizmi, yağışların bol olduğu aylarla sınırlı olarak gerçekleştirilmektedir. Bahsi geçen bu akarsularımızda salcılık (rafting) yapan yerli ve yabancı sayısı yılda 600 bine yaklaşmaktadır (96). TR72 Bölgesi’nde yer alan Zamantı nehri de geçmiş yıllarda bu spor amaçlı kullanılsa da, suyun debisinde yaşanan aşırı düşmeler sonrası, sporcular tarafından kullanılmamaya başlanmıştır.

Kano Dünya’nın farklı lokasyonlarında halen bir ulaşım aracı olarak kullanılsa da günümüzde popüler bir spor dalı haline gelmiştir. Kano her iki başı sivri uçlu olan küçük bir teknedir. Sporcu, açık veya kapalı güverteli kanoya diz çökmek ya da oturmak suretiyle tek kanatlı kürek kullanarak kanoyu hareket ettirir. Tek kişiyle yapılabileceği gibi iki veya daha fazla kişiyle yapılması da mümkündür. Çoğunlukla kürek kullanarak kas gücüyle hareket ettirilen kanolar, yelken veya çeşitli motorlar ile de kullanılabilir.

İlk olarak yerli kabileler tarafından ulaşım aracı olarak kullanılan kanoların spor dalı haline gelmesi 1860’lı yıllarda gerçekleşmiştir. İskoç bir avukat, sporcu, gezgin ve bir hayırsever olan John McGregor, güverteli ve yelkenli çeşitli kanolar tasarlamış ve 1873 yılında ilk kano kulübünü kurmuştur(İngiliz Kraliyet Kano Kulübü). 1924 yılına ilk kez Paris’teki olimpiyat oyunlarında düzenlenen müsabakalarla kano, olimpik bir spor haline gelmiştir.

Şekil 32. Antalya Manavgat'ta Rafting Yapan Turistler

Günümüzde kanonun, durgunsu kanosu (sptint kano), akarsu kanosu (kano slalom), maraton kano ve serbest stil kanosu olarak farklı müsabakaları yapılmaktadır. 1990’lı yıllardan bu yana ülkemizde de

yapılan ve henüz gelişmekte olan bu sporun Türkiye’de federasyonu bulunmaktadır. Müsabakaların kuralları ve ilgili detayları federasyonun resmi sitesi olan turkaf.org.tr adresinden düzenli olarak yayımlanmaktadır. Daha önce kano deneyimi olmayan kişilerin, kısa süre de olsa eğitim alması şarttır.

Türkiye’de; bir nehrin, gölün veya denizin bulunduğu hemen hemen her şehirde kano kulüpleri ve kano etkinlikleri mevcuttur. Ülkemizde; Antalya, Muğla, Rize, Trabzon, Sakarya, Kocaeli, İstanbul, Erzincan, Erzurum, Van illeri olmak üzere toplam 18 ilde kano sporu aktif olarak yapılmaktadır.

Ayrıca, Kayseri Zamantı Irmağı, Artvin Çoruh Nehri ve Rize’deki Fırtına Deresi yaz ayları boyunca kano sporunu yapmak için müsait noktalardır. Ülkemizde şu an aktif olarak 459 antrenör, 290 hakem, 93 kulüp ve 1165 kano sporcusu bulunmaktadır (100).

4.7.9 Yön Bulma (Oryantiring) Spor Turizmi

İngilizce’de ‘orienteering’ olarak adlandırılan bu yön bulma sporu, harita ve pusula kullanarak, özel bir topografya haritasında işaretlenmiş bir dizi kontrol noktasını bulmak amacı ile yapılmaktadır. Kuşkusuz pusula ve harita olmaksızın da, basit aletler ve bilgilerle de insanoğlu doğada yön bulabilmekte ve gidilecek rotayı saptayabilmektedir. Ancak, günümüz Oryantiring sporunda, yeni çıkan Küresel Pozisyon Belirleme Sistemi (GPS) gibi son teknoloji ürünü aletler de kullanılmaktadır.

Yön bulma sporunda katılımcılara başlangıç aşamasında, harita kullanma ve yön bulma eğitimleri verilmektedir. Bu eğitimler katılımcıların yön bulma duyusunu geliştirmek için yapılmaktadır. Yeni başlayanlar için parkurlar basit planlanmaktadır. Yön bulma sporunda tecrübe kazanıldıkça parkurlar daha zor parkurlar eklenerek daha karmaşık hale getirilmektedir. Öncelikle kontrol noktalarının yönleri (pusula açısı olarak) ve mesafeleri (adım veya metre birimleri ile) yol notu kartlarında katılımcılara verilmektedir. Katılımcılar üçer dakika ara ile parkura başlamaktadır. Peş peşe başlayan katılımcılara farklı parkurlar verilerek birbirlerini takip etmeleri engellenmiş olmaktadır. Yön bulma her yaştaki ve kondisyondaki insanın yapabileceği bir spor olup asıl amacı, doğada sportif veya gezme amacı ile bulunan insanların harita/pusula bilgilerini arttırmak, bilgilenen kişilerin ise bu araçları kullanım alışkanlıklarını geliştirmektir. Böylece doğa sporları yapan kişilerin yön duyuları geliştireceğinden kaybolma riski azaltılması hedeflenmektedir.

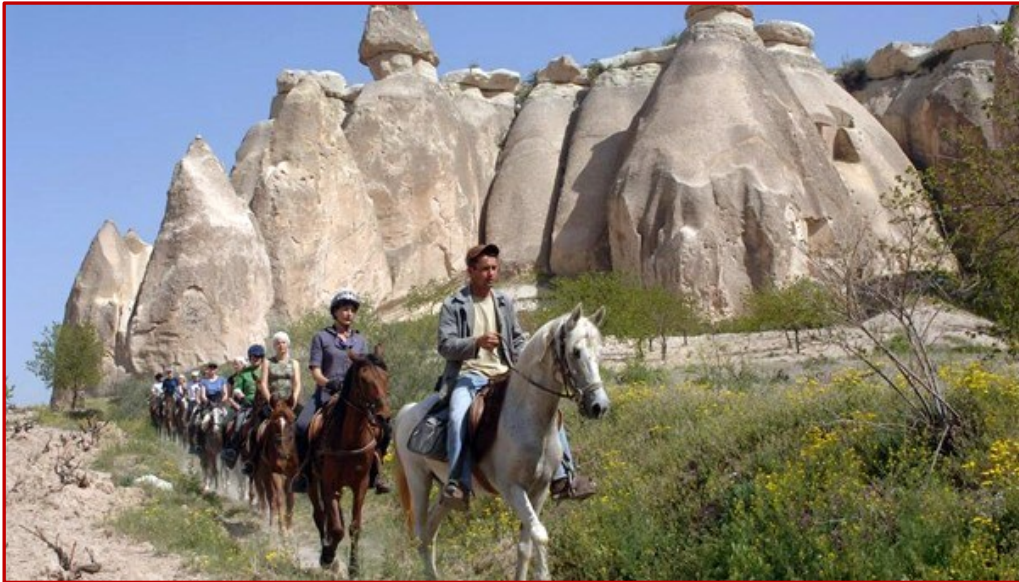

Şekil 33.İstanbul Belgrad Ormanlarında Oryantiring Yarışı

Bu spor, özellikle tüm Avrupa'da ve Amerika'da yaygın olarak yapılmakta olup, popülerliği her geçen gün artmaktadır. Yön bulma sporu Türkiye'de askerler, polisler, izciler, üniversitelerin spor bölümleri gibi kendi içlerine kapalı çevrelerde 1970'li yıllardan beri yapılmaktadır. Ancak maalesef bir kulüp veya federasyon kurulamamıştır. Bunun asıl nedeni, stratejik olmayan yerlerin dahi GPS haritalarının bulunamamasıdır (96).

4.7.10 Atlı Doğa Yürüyüşü

Kimi çevrelerce eko-turizm içinde de değerlendirilen atlı doğa yürüyüşleri, tarihi ve doğal güzelliklerin bulunduğu bölgelerimizde, tek veya birkaç günlük gezi programları şeklinde yapılmaktadır. Bir başka canlı türüne binerek yapılan nadir sporlardandır. Bu yürüyüşler sırasında, at çiftlikleri ziyaret edilerek buralardaki açık ve kapalı manejar veya doğa içindeki güzergâhlar kullanılmaktadır. Örneğin, Kapadokya bölgesi, Antalya, Alanya, Side, Manavgat, Kastamonu, Fethiye ve Marmaris bu tür turizm faaliyetine ev sahipliği yapmaktadır. Atlı doğa yürüyüşü spor turizmi özelleştirilmiş ve nitelikli talepleri karşılamaktadır. Bu bağlamda bu turizm türünün katma değeri de yüksek olmaktadır (96).

Şekil 34. Kapadokya'da Rehber Eşliğinde Atlı Doğa Yürüyüşü Yapan Turistler

4.8 Yat Turizmi

Yat turizmi, bireylerin veya grupların; turistik etkinliklerde bulunmak amacıyla, doğal tarihi, turistik değerleri içeren ve değişik bölgeleri içine alan bir rota boyunca yatla yaptıkları seyahatlerdir (101).

Yatlarla yapılan turistik seyahatlere bakıldığında ticari yatlarla yapılanlar ve özel yatlarla yapılanlar olmak üzere iki şekilde gerçekleştirildiği görülmektedir. Bir diğer tanıma göre yatçılık, "Limanlar arasında yolcu taşımacılığında ziyade; eğlence, macera, spor ve dinlenme amacıyla grupların hizmetine sunulan, küçük gemilerle yapılan turistik ve ticari faaliyetlerdir". Yat limanı (Marina) ise,

yatların bakım, tamir ve korunmaları için her türlü imkânla donatılmış ve hava şartlarına karşı güvenli turizm işletmeleridir (102).

Türkiye'nin en donanımlı marinaları İstanbul (Ataköy ve Kalamış), Güney Ege ve Akdeniz kıyılarında İzmir, Kuşadası, Bodrum, Datça, Bozburun, Marmaris, Göcek, Fethiye, Kalkan, Kas, Finike, Kemer ve Antalya'da yer almaktadır. Bu tam donanımlı limanlarda, yatçılar gereksinim duydukları hizmet ve mühimmatı bulabilmektedirler. Antalya, Dalaman, İzmir ve İstanbul havaalanları tüm Türk marinalarına süratli bağlantı kurabilmekte kolay bir uçuştan sonra yatınıza binip deniz yolculuğuna başlanılabilmektedir. Açıkbaz (103) tarafından yapılan çalışmada ülkemizde 2006 yılı itibarıyla 9.481 adet yat kapasiteli 35 yat limanı mevcuttur. Muğla ilindeki yat limanları, ülkemizdeki yat limanı kapasitesinin %36'sı gibi büyük bir orana sahip olup, bunu %21 ile İstanbul, %17 ile Antalya ve %12 ile İzmir illeri izlemektedir (103).

Yatlar yapmış oldukları seyahatler esnasında bir başka yabancı ülkenin karasularına girdiklerinde ve limanlarına uğradıklarında sarı bayrak (Q Flag) çekmek zorundadırlar. Bu yatlara sarı bayraklı yat denilmektedir (Yat Turizmi Yönetmeliği).

Şekil 35.Marmaris'te bir Marina

Ülkemizde yat işletmeciliği 1960'lı yıllarda balıkçılık ya da küçük kargo taşımacılığında teknelerle başlamış, tarihi ve turistik bölgelerimizde artan ilgiden dolayı teknelerin sayısı artmış ve günümüzde modern /lüks yatlar gelişmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca yat turizmi yönünden öncelikli yatırım bölgeleri belirlemek, bu konudaki sorunlara çözüm getirmek ve sektöre yön vermek amacıyla yat turizmi master planı hazırlanmış ve ülkemizde bu turizme en elverişli kıyılar belirlenmiştir. Dolayısı ile, yat limanı yatırımı yapmak için uygun alanlar belirli olmuştur (103).

4.9 Üçüncü Yaş Turizmi

Genel anlamda Küresel toplam nüfus artış kaydetmesine karşın, gelişmiş ülkelerde nüfus artışlarının durma noktasına geldiği ve buna bağlı olarak da iç turizmin o bölgelerde azaldığı bilinen bir gerçektir. 2000 yılı itibariyle 50 yaş ve üstü nüfusun dünya nüfusu içindeki oranı %32 olarak belirlenmiştir.

Üçüncü yaş turizmi; ortalama 65 yaşın üzerinde, varlıklı, çalışma hayatını sonlandırmış, sosyalleşmeye ihtiyacı olan insanları hedef alan turizm çeşididir. Çoğunlukla sağlık problemleri de yaşayan bu kesimin turizm talepleri de yüksek olmaktadır. Üçüncü yaş turizmine söz konusu olan insanlar, saygı göreceklere, tedavi olabilecekleri, ılıman iklimli, temiz, az merdivenli, diyet yemekleri olan ve spor yapabilecekleri destinasyonları tercih etmektedirler (104).

4.10 Balon Turizmi

İnsanoğlunun uçmak için ilk geliştirdiği araçlar uçaklar değildir. İlk insanlı hava araçları sıcak hava balonları olmuştur. Sıcak havanın soğuk havadan daha hafif olduğu fizik kuralını kullanarak balon teknolojisini ilk icat edenler, bir Fransız olan Fransız Etienne ve Joseph Montgolfier kardeşlerdir. 1783 yılı Haziran ayında ilk balon uçuşunu gerçekleştiren kardeşlerin bu icadı 2.500 metre yol almıştır.

Tepesinde yer alan delikten boşaltılan sıcak hava ile aşağı, balon içindeki propan gazını ısıtarak yukarı olmak üzere iki yönde hareket edebilen balonlar, marifetli ve tecrübeli pilotların uygun seviyelerde farklı yönere esen rüzgârları yakalamaları ile de sağa veya sola hareket edebilmektedirler. Dolayısı ile, gökyüzünde farklı rüzgar akımlarına kapılma riski olan balonların takibi için, bir kara aracı ile yerden takip yapılması güvenlik açısından elzemdir.

Sıcak hava balonu turizmi de, insanların turizm amaçlı gittikleri bölgelerdeki uçuş taleplerini karşılamak üzere gelişmiş bir turizm çeşididir. Bu sayede turistler, Dünya'nın belli başlı turizm merkezlerindeki eşsiz doğa manzarasını uçarak izleme şansı elde etmekte, bu da bölgenin çekiciliğini arttıran unsur olmaktadır. Bu sektörde kullanılan balonlar da, Montgolfier balonlarıdır.

ABD'nin New Mexico eyaletinin en büyük şehri olan Albuquerque kentinde 1970li yıllardan beri her yıl düzenlenen ve 500'den fazla balonun uçtuğu Uluslararası Balon festivalinde bir çok balon tutkunu bir araya gelmektedir. Bunun dışında Dünya'da; İngiltere'nin Bristol şehrinde, İspanya, Birleşik Arap Emirlikleri, Fransa, İsviçre, Avustralya, Kamboçya, Mısır, İtalya ve Tanzanya balon imalatı, festivalleri ve balon turizmi ile öne çıkan ülkelerdir. Bu konuda daha detaylı bilgi, Ahiler Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan "Sıcak Hava Balonu Sektörü Raporu" incelenebilir (105).

Türkiye'de 1984-1987 yılları arasında bir müzik şirketinin reklam ve tanıtım amaçlı ülkeye ilk kez getirdiği sıcak hava balonlarını saymaz isek, sıcak hava balonculuğu 1985-1986 yıllarında Türk Hava Kurumu'nun satın aldığı balonlarla verdiği eğitimlerle başlamıştır. Ülkemizde 1991 yılında kurulan ilk balon firması ile de uçuşlar başlamıştır.

Şekil 36.Kapadokya'da Gökyüzünü Süsleyen Sıcak Hava Balonları

Milyonlarca yıl önce aktif olan ve Kapadokya’da yer alan Erciyes Dağı, Güllü Dağ ve Hasan Dağı’nın püskürttüğü kayaçların, yağmur ve rüzgâr ile aşınması ile oluşan peri bacaları, 19.yüzyıldan kalma Kapadokya evleri ve kiliseler ve yeraltı şehirleri, bu bölgede sıcak hava balonu turizminin gelişmesinde çok etkili olmuştur (105). Ancak Türkiye’de Pamukkale, Burdur, Eskişehir Frig Vadisi, ve Bitlis’in Ahlat ilçesinde de bu turizm çeşidi yapılmaktadır. Kapadokya'nın Kayseri'deki uzantısı olan Soğanlı Vadisi'nde de ilk sıcak hava balonu deneme uçuşları 2019 yılı Kasım ayında gerçekleşmiştir. Ancak henüz ticari faaliyet gösteren bir işletme bulunmamaktadır. 2014 – 2018 yılları arası Kapadokya Bölgesi’nde 25 balon işletmesine ait uçuş sayıları aşağıda verilmiştir (Bkz: Tablo 13).

Tablo 13. Kapadokya'da Turistik Sıcak Hava Balon Uçuş ve Turist Sayıları (2014-2018) (106)

Yıllar	2014	2015	2016	2017	2018
Uçuş Sayısı	27.006	28.817	15.674	19.500	26.000
Turist Sayısı	474.595	498.886	228.805	330.000	535.500

Balon turizminde yaşanan gelişmeler ve hızla artan turizm sayısı ve talep sonucu, sektörde bazı düzenlemelere gidilmesi elzem olmuştur. Balon çalışma grubu ve Slot Hizmet Merkezi bu amaç için kurulmuştur.

Balon Çalışma Grubu: Sıcak hava balonu trafiği Sivili Havacılık Genel Müdürlüğü tarafından denetlenmektedir. Balon Çalışma Grubu Genel Müdürlük bünyesinde oluşturulmuştur. Balon turu faaliyetlerinin kontrol edilmesi, organizasyonlarının sağlanması ve belirli bir standarda kavuşturulması için uzman personellerden oluşturulmuş bir gruptur. Firmaların, grup tarafından belirlenen “Balonla Hava Taşıma İşletmeleri Talimatı” ve “Sıcak Hava Balonları Slot Uygulama Talimatı”na uymaları gerekmektedir.

Slot Hizmet Merkezi: Slot; balon şirketlerine uçabilmeleri için belirli gün ve saatte verilen izindir. Bu uygulama, talep patlamasının oluşması sonucunda geliştirilmiştir. 2013 yılında resmileien “Slot

Hizmet Merkezi” uygulaması, Dünya’da bir ilktir. Günlük firmalara ayrılan uçuş sayısı, Balon şirketlerinin günde kaç kez balon uçuşu yapacağı, toplam havada bulunabilecek balon sayısı, yolcu adetleri gibi konular, Slot Hizmet Merkezi tarafından planlanmaktadır. Örneğin, şundaki slot uygulamasına göre, sabah uçuşlarında en fazla 100 balon, öğle sonrası uçuşlarda en fazla 50 balon bulunabilecektir (107).

Balon uçuşları nasıl gerçekleştirilir? Slot Hizmet Merkezi Nasıl Çalışır ?

- Balon firmalarının günde iki uçuş hakkı bulunmaktadır.
- Balon firmaları, günlük uçuş bilgilerini eksiksiz ve online olarak Balon Uçuş Merkezi’ne bildirmek zorundadır.
- Balon İşletmesi; firma adı, uçuş periyodu, balonun tescil numarası, pilot ismi, gözlemci pilot, uçuş saati ve uçuş tipi gibi bilgileri sisteme girmelidir.
- Girilen bilgiler ışığında, Slot merkezi talebi onaylayabilmekte(yeşil bayrak), reddedebilmekte(kırmızı bayrak) veya beklemeye alabilmektedir(sarı bayrak) (107).

5	Soğanlı Vadisi	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■					■
6	Erdemli Vadisi ve Kayaları				■	■			■		■	■								■
7	Koramaz Vadisi	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■					■
8	Kapuzbaşı Şelaleleri			■		■	■	■	■	■	■	■	■	■	■					
9	Zamanlı Nehri			■		■	■	■	■	■	■	■	■	■	■				■	
10	Hacer Ormanı			■		■	■	■	■	■	■	■	■	■	■					
11	Aladağlar Milli Parkı ve Yedigöller			■		■	■	■	■	■	■	■	■	■	■					■
12	Ali Dağı			■		■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■				■
13	Kayseri Kent Meydanı ve Saat Kulesi	■	■	■	■															
14	Kapalı Çarşı	■	■																	
15	Kültepe - Kaniş- Karum Örenyeri	■							■											
16	Talas Yeraltı Şehri	■				■														
17	Ağırnas Yeraltı Şehri	■				■														
18	Eski Kayseri Evleri (Tavukçu Mahallesi)	■	■	■																
19	Atatürk Evi	■																		
20	Talas Osmanlı Sokağı ve Talas Evleri	■	■		■															
21	Yamandede Konağı	■																		
22	Gesi ve Germir Evleri	■	■		■			■	■		■	■								
23	Mazakaland (Hayvanat Bahçesi, Bilim ve Eğlence Merkezi, Buz Pateni, Su Kayağı, At Çiftliği)	■	■										■			■				
24	Müzeler (Milli Mücadele Müzesi [Eski Kayseri	■	■																	

27	Medreseler (Sahabiye Medresesi, Aygınlı Medresesi, Köşk Medresesi, Gevher Nesibe Medresesi)																			
28	Camiler (Hunat Camii ve Külliyesi, Kurşunlu Camii, Hacı Kılıç Camii, Kayseri Ulu Camii, Yamandede Camii)																			
29	Hanlar (Vezirhan, Pamukhan, Karatay Hanı, Sultan Hanı, Karamustafa paşa Külliyesi)																			
30	Şehir Hastanesi ve Özel Hastaneler																			

* **Gastronomi Turizmi:** Kayseri, onlarca coğrafi işaret almış lezzetleri, lokantaları ve Kayseri'ye özgü yerel ürünleri ile gastronomi turizminde iddialı bir şehirdir. Çalışmamız kapsamında yer alan destinasyonların tamamında bu lezzetler tadılabilmektedir. Kayseri sucuk ve pastırması, Kayseri mantısı, pöç tandır, gilaboru suyu, nevine, Yamula patlıcanı, Tomarza kabak çekirdeği, uzunyayla çerkez peyniri, Erkilet pekmez sucuğu, İncesu karaevrek üzümü ve Develi cıvıklısı bunlardan bazılarıdır. Ancak konu hakkında daha detaylı bilgi almak isteyenlerin, ORAN Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan ve yakın zamanda Ajans web sitesinde yayımlanacak olan "**Hikâyeleri ile TR72 Gastronomi Envanteri**" çalışmasına göz atması tavsiye edilmektedir.

Tablo 14. Kayseri Alternatif Turizm Potansiyeli

5.2 Sivas Alternatif Turizm Potansiyeli

Sivas'ta yer alan Alternatif Turizm Potansiyellerine ilişkin yapılan araştırma kapsamında izlenen yöntem aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

1. Sivas'ta mevcut bulunan "Turizm Noktaları"nın listesi ve gerçekleştirilen turizm türlerine ait bilgiler; Sivas Valiliği, İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Sivas Kültür A.Ş., Sivas Belediyesi'nin turizm sektöründe yaptığı araştırmalar ve çalışmaların raporları, turizm sektöründe faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, bloggerların web siteleri ve ORAN Kalkınma Ajansı tarafından daha önce yapılmış faaliyet ve araştırmaların sonuçlarından derlenerek oluşturulmuştur.

	Merkezi																							
1 4	Kent Meydanı ve Hükümet Konağı																							
1 5	Kayalınar-Samuha Örenyeri																							
1 6	Sarissa Antik Kenti																							
1 7	Ziyabey Yazma Eserler Kütüphanesi																							
1 8	Divriği Kalesi ve Divriği Hüma Hatun Sokağı																							
1 9	Hevük Kalesi																							
2 0	Kangal Balıklı Kaplıca																							
2 1	Sivas Sıcak Çermik Bölgesi (Altınkale)																							
2 2	Sivas Soğuk Çermik Bölgesi																							
2 3	Hamidiye Kültür Parkı																							
2 4	Sivas Belediyesi Kale Evleri																							
2 5	Müzeler (Sivas Atatürk ve Kongre Müzesi, Arkeoloji Müzesi, Aşık Veysel Müzesi, Sivas Sanayi Mektebi Müzesi, Şehir Müzesi)																							
2 6	Göller (Hafik Gölü, Gürün Gökpinar Gölü, Ulaş Gölü, Zara Tödürge Gölü, Kaz Gölü)																							
2 7	Yaylalar (Eğriçimen Yaylası, Kengercik Yaylası, Söbüce Yaylası, Koyulhisar Arpacık Yaylası, Koyunkaya Yaylası, Çat Yaylası)																							
2 8	Dağlar 1 (Çal Dağı, Çeltek Dağı, Zara Osmaniye Köyü, İşhan Bayraktepe)																							
2 9	Dağlar 2 (Köse Dağı, Tecer Dağı, Bey Dağı, Gürlevik Dağı, Tekeli Dağı, Kızıl Dağ, Güllük Baba Dağı)																							
3 0	Medreseler(Gökmedrese, Şifaiye Medresesi, Buruciye Medresesi, Çifteminareli																							

* **Gastronomi Turizmi:** Sivas da, coğrafi işaret almış bir çok lezzeti, lokantaları ve Sivas'a özgü yerel ürünleri ile gastronomi turizminde iddialı bir şehirdir. Çalışmamız kapsamında bu tadların denenebileceği noktalar belirtilmiştir. Peskütan çorbası, Sivas kebabı, Sivas köftesi, Divriği pilavı, Sivas katmeri, kesme aşı, Hingel mantı, madımak, pehli, kalburabastı tatlısı, kelle tatlısı, baviko, sirok, ve pezik turşusu bunlardan bazılarıdır. Ancak konu hakkında daha detaylı bilgi almak isteyenlerin, ORAN Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan ve yakın zamanda Ajans web sitesinde yayımlanacak olan "**Hikayeleri ile TR72 Gastronomi Envanteri**" çalışmasına göz atması tavsiye edilmektedir.

Tablo 15. Sivas Alternatif Turizm Potansiyeli

5.3 Yozgat Alternatif Turizm Potansiyeli

Yozgat'ta yer alan Alternatif Turizm Potansiyellerine ilişkin yapılan araştırma kapsamında izlenen yöntem aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

1. Yozgat'ta mevcut bulunan "Turizm Noktaları"nın listesi ve gerçekleştirilen turizm türlerine ait bilgiler; Yozgat Valiliği, İl Kültür Turizm Müdürlüğü, İl Özel İdaresi ve Bozok Üniversitesi'nin turizm sektöründe yaptığı araştırmalar ve çalışmaların raporları, turizm sektöründe faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, bloggerların web siteleri ve ORAN Kalkınma Ajansı tarafından daha önce yapılmış faaliyet ve araştırmaların sonuçlarından derlenerek oluşturulmuştur.
2. Halihazırda hiç bir turizm faaliyeti yürütülmeyen noktalar çalışma kapsamına alınmamıştır.
3. Yozgat Belediyesi, İl Kültür Turizm Müdürlüğü, İl Özel İdaresi yetkilileri, Milli Parklar Bölge Müdürlüğü, Bozok Üniversitesi Turizm Meslek Yüksek Okulu akademisyenleri ve Orta Anadolu Kalkınma Ajansı ortaklığında düzenlenen toplantı ile çalışmaya son hali verilmiştir.
4. Belirlenen "Turizm Noktası"nda tablodaki ilgili turizm türünün kısmi de olsa yürütülüyor olması durumunda mavi (■) gösterge; özel müteşebbisler ve kamu kurumları tarafından yatırım ihtiyacı bulunan ve henüz tanıtımı için çalışma yapılması gereken ancak tablodaki ilgili turizm türünün yapılabilmesi için potansiyel barındıran "Turizm Noktaları" için sarı (■) gösterge kullanılmıştır.

S. No	Turizm Noktası	Kültür Turizmi	Gastronomi Turizmi *	İnanç Turizmi	Fuar-Festival Kongre ve İş Turizmi	Eko-Turizm Türleri										Spor Turizmi Türleri									
						Bisiklet Turizmi	Mağara Turizmi	Kuş Gözlemciliği	Botanik Turizmi	Yayla Turizmi	Çiftlik ve Tarım Turizmi	Kırsal Turizm	Göl Turizmi	Kamp ve Karavan Turizmi	Foto Safari Turizmi	Dağcılık ve Trekking	Atlı Doğa Yürüyüşü	Orienteering Spor Turizmi	Yamaç Paraşütü Turizmi	Su Kayağı Turizmi	Kış Turizmi	Akarsu Turizmi	Sağlık Turizmi		
1	Çamlık Milli Parkı		■			■								■	■	■									
2	Tabiat Parkları (Fatih Tabiat Parkı, Kadıpınarı,					■								■	■	■									

	Butik Otel), Ptt Binası ve Eski Askerlik Şubesi, Ortaokulu, Eski Cezaevi																			
19	Yozgat Bilal Şahin Külliyesi																			
20	Yaylalar (Bozok yaylası, Hisarbeyli Yaylası, Kadıpınarı Yaylası, Cehirlik Yaylası, Yahyasaray (Sııklı) Yaylası, Akdağmeden i Eğriâğz Yaylası, Nalbant Şirin Yayla, Tahtaköprü Yaylası ve Cennet Deresi)																			
21	Göller (Gelingüllü Baraj Gölü, Derbent Gölü, Çamlık Cevdet Dündar Göleti, Akçakışla Göleti, Çerçialanı Tabii Gölü, Kösrelik Göleti, Ömerli Göleti, Kirazlı Gölü, Topçu Göleti)																			
22	Yozgat Saat Kulesi																			
23	Yozgat Etnoğrafya Müzesi (Nizamoğlu Konağı)																			
24	Yozgat Arkeoloji Müzesi (Y.)																			
25	Saraykent Kaplıcaları																			
26	Sorgun Kaplıcaları																			

	Çapanoğulları Aile Türbesi, Muşali (Behramşah) Kalesi ve Ali Çelebi-Mahmut Çelebi Türbeleri)																			
33	Camiiler (Çapanoğlu Camii, Başçavuş Camii, Fatih Camii, Nakıpzade Camii, Osmanpaşa Kasabası Emirci Sultan Camii)																			
34	Kiliseler (Akdağmadeni Kilisesi, Sorgun Garipier Köyü Kilisesi)																			
35	Köprüler (Karabıyık Köprüsü, Şefaati Koşa Köprüsü, Tuzla Köprüsü)																			

* **Gastronomi Turizmi:** Arabaşı, desti kebabı, çanak peyniri, çiğdem pilavı, tandır kebabı, ekşili kabak, kabak çiçeği dolması, parmak çörek, gınnıç, sulu köfte, helle çorbası, düğürçük çorbası, bulama çorbası, haside ve mısır tatlısı, TR72 illeri arasında yer alan Yozgat'ın yerel lezzetlerinden bazılarıdır. Ancak konu hakkında daha detaylı bilgi almak isteyenlerin, ORAN Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan ve yakın zamanda Ajans web sitesinde yayımlanacak olan "**Hikayeleri ile TR72 Gastronomi Envanteri**" çalışmasına göz atması tavsiye edilmektedir.

Tablo 16. Yozgat Alternatif Turizm Potansiyeli

6. SONUÇ

Dünya’da 1950 ve 1960’lı yıllardan itibaren hızla gelişme gösteren kitle turizmi, turizm operatörleri ve acentelerin geliştirdikleri “her şey dahil” paketler sayesinde yaygınlaşma şansı bulmuş ve genel kabul gören kum, deniz ve güneş turizmi (3S) genel kabul gören turizm türü haline almıştır. Haliyle, Türkiye de yaşanan gelişmelerden etkilenmiş ve buna paralel olarak 1960’lı yıllardan itibaren yayınlanan Kalkınma Planları ile, özellikle sahil bölgelerinde kitle turizmini teşvik edici kararlar alınmıştır. 1980 yılında ise “turizm”, kalkınmada öncelikli sektör kabul edilmiş ve kıyı bölgelerinde konaklama tesislerindeki yatak kapasitesinin artmasına yönelik teşvikler verilmiştir. Hakikaten de, bu tarihlerden sonra ülkemize kitle turizmi için gelen turist sayısında kayda değer artışlar gözlemlenmeye başlamıştır. Fakat yaşanan olumlu gelişmelere paralel olarak, turizm sektöründe hegemonyasını kuran oteller zinciri ve tur operatörlerinin “her şey dâhil” sistemini kullanarak sahil turizmini yaygınlaştırmalarının neticesinde, çalışmanın ilgili kısımlarında da belirttiğimiz gibi 1990’lı yıllardan itibaren çeşitli çevresel ve ekonomik kötü sonuçları gözlemlenmeye başlamıştır.

Sanayi devriminin geldiği noktada, 2000’li yıllardan itibaren endüstriyel ürünler nasıl ki “kişiselleştirilmiş” veya “müşteriye özel” bir duruma evrilmiş ise, turizm sektöründe de bireylerin kişisel taleplerini öne çıkaran türler gelişmeye başlamıştır. Turizmin çevreye verdiği zararları azaltan ve ekonomik kazancı da kırsal kesimlere yayan; kültür turizmi, dağcılık, kış turizmi, tarım ve çiftlik turizmi, foto-safari turizmi, sağlık turizmi, eğitim turizmi, üçüncü yaş turizmi, inanç turizmi, bisiklet turizmi, gastronomi turizmi, sıcak balon turizmi, akarsu turizmi, golf turizmi gibi turizm türleri, turistlere son yıllarda kişiye özgü deneyimler sunmaya başlamış ve yükseliş trendine girmiştir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda ilk defa Türkiye’de; ülkenin tarihi, arkeolojik ve kültürel varlıkları ile kış, av ve su sporları, festival, sağlık ve gençlik turizmi gibi turizm potansiyeli yüksek alanları, sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda ele alınmaya başlanmıştır. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda da; avcılık, su sporları, kış sporları, sağlık turizmi gençlik turizmi, kongre ve festival, golf ve üçüncü yaş turizmini teşvik edilmesine öncelik verilmiştir. Benzer şekilde yedi ve sekizinci kalkınma planlarında da alternatif turizm tarzlarına yönelik teşvik mekanizmaları öne çıkartılmıştır.

Türkiye’de, Alternatif Turizme yönelik en dikkat çeken düzenleme Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2007 yılında yayınlanan “Türkiye 2023 Turizm Stratejisi”dir. İlgili belgede yer alan “*Turizm Çeşitlendirilmesi Stratejisi*”yle birlikte “*alternatif turizm türlerinden öncelikli olarak sağlık ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, ekoturizm ve yayla turizmi, kongre ve fuar turizminin geliştirilmesine*” özel önem verilmekte, bu amaca yönelik çeşitli eylem planlarının hayata geçirileceğinden söz edilmektedir.

Sonuç olarak geldiğimiz noktada Türkiye dâhil tüm Dünya’da, kitle turizmine alternatif ve özel ilgi alanlarına yönelik turizm tarzlarına doğru artan bir yönelim olmuştur. 2020 yılı Nisan ayında, Türkiye’nin 61 şehrinde ikamet eden, 31-40 yaşları arasında, yıllık ortalama tatil bütçesi 5 bin TL’den az 789 katılımcının görüşlerinden elde edilen veriler doğrultusunda MÜSİAD tarafından hazırlanan “Covid-19’un İç Turizm Talebine Etkileri”başlıklı rapor bunu doğrular niteliktedir. Ayrıca, Dünya Turizm Örgütü’nün (UNWTO) 2006 yılında yapmış olduğu araştırmaya göre de, turistlerin pek çoğu hala deniz-kum-güneş turizmini tercih etse de geçmiş yıllara oranla alternatif turizm çeşitlerine yönelimin arttığı gözlemlenmiştir.

Değişen turist beklentileri ve alternatif rotalar, artık tüm Dünya'nın araştırma alanı arasına girmiş durumdadır. Dünya ülkeleri; deniz-kum-güneş üçlüsüne dayalı kitle turizminin sürdürülebilirliği konusunda çekinceler yaşamaya başlamış, bu yüzden de farklı spor dallarında deneyim sunabilecekleri, farklı kültürleri gelen turistlere anlatabilecekleri, iş ve kongre turizmi için gelenleri rahat ettirebilecekleri, sağlıkları konusunda konforlu ve ekonomik tedavi sunabilecekleri, doğal güzelliklerini görebilecekleri ve kendi medeniyetlerini pazarlayabilecekleri rota arayışlarına girmişlerdir. Türkiye de, ülke olarak bu yeni döneme hazırlık süreci içerisinde.

Bu çalışmalarda;, alternatif turizm ile kitle turizminin farklılıklarına, alternatif turizmin ne olduğuna, nasıl ortaya çıktığına, Türkiye'de bu konuda yaşanan gelişmelere ve gelişiminin önündeki engellere değinilmiştir. Alternatif Turizm Türlerinin detaylı anlatım yapılarak Türkiye'deki potansiyellerine kısaca değinilmiştir. Turizmin (özellikle sahil bölgelerde yoğunlaşmasının önüne geçerek) tüm Anadolu'ya ve turizm gelirlerinin tüm yıla yayılmasına katkıda bulunmak için; TR72 Bölgesi'nin sahip olduğu turizm değerlerindeki alternatif turizm potansiyelleri tanıtılmaya çalışılmış, turizm paydaşlarında alternatif turizm konusunda farkındalık oluşturulması ve TR72 Bölgesine özgü turizm ürünleri geliştirilerek rekabet gücünün artırılması, doğal, tarihi, kültürel değerlerin korunabilmesi için küçük de olsa bir katkı sunulmak istenmiştir.

Bu kapsamda özet olarak aşağıdaki sonuçlar söylenebilir;

- Kayseri, Sivas ve Yozgat illeri; sahip oldukları Roma, Bizans, Osmanlı, Selçuklu ve Artuklu medeniyetlerinin kalıntıları ile önemli bir kültürel hazineyi barındırmaktadır ve irili ufaklı birçok medeniyete ev sahipliği yapmışlardır. Bu durum hâlihazırda devam eden kültür ve inanç turizminin temelini teşkil etmektedir.
- TR72 Bölgesi'nde; Kış Turizmi, Bisiklet Turizmi, Doğa Turizmi, Dağcılık ve Trekking, Yamaç Paraşütü Turizmi Gastronomi Turizmi, İnanç Turizmi, Mağara Turizmi, Kuş Gözlemciliği, Sağlık Turizmi, Su Kayağı Turizmi, Akarsu Turizmi, Foto Safari Turizmi ve Atlı Doğa Yürüyüşü aktif olarak yapılmaktadır. Ancak, gelen turist sayılarının daha da artması ve yabancı turist çekilebilmesi için tanıtım çalışmalarının daha profesyonel olarak yapılması gerekmektedir.
- Ayrıca, Bölge içinde oldukça yüksek potansiyel barındıran; Fuar-Festival Kongre ve İş Turizmi, Botanik Turizmi, Yayla Turizmi, Çiftlik ve Tarım Turizmi, Sıcak Balon Turizmi Kamp ve Karavan Turizmi ve Oryantiring Spor Turizminde yapılacak yeni yatırımlar, kamuda atılacak idari adımlar ve geliştirilecek işbirlikleri sayesinde, Bölge çok önemli turizm gelirleri elde edileceği düşünülmektedir.

TR72 Bölgesi'nde yer alan Alternatif Turizm Potansiyellerinin işlevsel olarak kullanılabilmesi için aşağıdaki çözüm önerileri sıralanabilir.

- Alternatif Turizm anlayışı, bölgedeki tüm paydaşların insan kaynağını, bütçesini, yaptığı politika ve planlamaları da kapsayacak şekilde bütüncül manada kabullenilmiş ve sahiplenilmiş olması gerekmektedir. Bunun Valilikler nezdinde oluşturulacak yürütme mercileri ile yürütülmesi, sürdürülebilirlik açısından mümkün olmadığı bilinmektedir. Bunun yerine, turizm odaklı kalkınmayı hedefleyen, kendi bütçesi ve otoritesi de olan çok ortaklı pazarlama şirketleri veya belediye şirketleri ile hareket etmek daha olumlu sonuçlar

doğuracaktır. Tüm tarihi dokuların gerekirse sit alanı ilan edilerek koruma altına alınmasından tutun, gelecek ziyaretçilere verilecek hizmetlerin planlanmasına kadar bu şirketler sorumlu olacak şekilde düzenleme yapılmalıdır. Böylece, elde edilen gelirlerin bir kısmı da yeniden doğal ve tarihi yapının korunması, peyzaj ve çevre düzenlemesi, restorasyonu gibi amaçlarla kullanılabilir, turizm dışındaki başka sorunlar için harcanmamış olacaktır.

- TR72 Bölgesinde alternatif turizmin gelişmesi, Bölgedeki illerin alt yapı ve ulaşımının gelişmesi ile yakından alakalı olduğu için, yeni hava limanları, uçak sefer sayıları ve hızlı tren bağlantısının İstanbul ve Antalya ile bir an önce kurulması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, tüm siyasi ve sivil paydaşların harekete geçmesi faydalı olacaktır.
- Hâlihazırda devam eden Alternatif turizm faaliyetlerinin farklı pazarlarda, sürekli ve kaliteli bir şekilde tanıtımının yapılmasına devam edilmesi için araçlar geliştirilmelidir. Bu konuda en büyük inisiyatif, yukarıda belirttiğimiz turizm pazarlama şirketi olabilir.
- Kayseri, Sivas ve Yozgat illerimizin tamamında ören yerleri mevcuttur. Ancak, maalesef kaynak yetersizliğinden dolayı bu ören yerlerindeki kazı çalışmaları yarım veya çeyrek yüzyıldır devam etmesine rağmen istenen sonuç alınamamıştır. Bu da doğal olarak yerli ve yabancı turistlerde umutsuzluk oluşturmakta ve Bölge için itibar kaybına neden olmaktadır. Bu örenyerlerinin (Göbeklitepe örneğinde olduğu gibi) ihya edilebilmesi için, yereldeki iş adamlarından sponsorluk alarak veya AB Hibe Projelerine başvuracak ekipler oluşturarak üst yerel yönetimler tarafından finansal bir plan oluşturulmalıdır.
- Özellikle Sivas başta olmak üzere, Yozgat ve Kayseri illerinde de tarihi evler ve konakların bir kısmı özgün dokularını korumayı başarmışlardır. Ancak tek başına bir konağının restorasyonu yeterli olmamakta, bu mekanların canlı birer turizm aracına dönüşebilmesi için gastronomi, kültür, konaklama, eğitim...v.s. amaçlarla işlevsellik kazandırılması ve bunun sürdürülebilirliğinin garanti altına alınması gerekmektedir. Nispeten Sivas ilindeki Kale Projesi gibi iyi uygulama örneklerinin görüldüğü mahalle tarzı restorasyonlar için mutlaka orta ve uzun vadeli planlar kent ölçeğinde yapılarak, Belediye imar planlarına bu durum işlenmeli ve buna yönelik ulusal ve uluslararası fon programlarına başvurulmalıdır.
- Her üç ilde de aynı turizm türleri üzerinden rekabet etmek yerine, her ilin kendi öne çıkan unsurları göz önüne alınarak bir veya iki turizm türü ve ülke hedef olarak belirlenmelidir. Ayrıca, tüm paydaşların da bu konuda rızası ve sorumluluğu olmalıdır. Örneğin; Kayseri ili için “Sıcak Balon, Bisiklet Turizmi ve Kış turizmi”, Sivas için “Termal Turizm ve Dağcılık” ve Yozgat için de “Kültür ve Yayla Turizmi” gibi...
- İllerde, kuş gözlemciliği ve rafting gibi su ıslahı gerektiren turizm türlerinin devamlılığının sağlanabilmesi için sürekli takipte kalınması ve kendi kaderine terk edilmemesi gerekmektedir. Geçici ve günü kurtarmaya yarayan çözümler yerine, daha uzun vadeli ve kalıcı planların kent birliği ile yapılması gerekmektedir.
- Özellikle yayla turizmi kapasitesinin oldukça fazla olduğu TR72 Bölgesinde, yaylaların tabii halini bozacak yapılaşmalara izin verilmemesi veya doğa ile iç içe ve düzenli yapılaşma teşvik edilmesi önem arz etmektedir. Yerel yönetimler, eskiden köy olan mahallelerde çiftliklerin yapılmasına izin vermemesi halinde çiftlik turizmi de gelişmeyecektir. Bu yüzden, muhakkak

çiftliklerin yaylalara yakın yerlerde de yapılabilmesine izin verecek düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

- Alternatif turizm sektöründe uluslararası pazarda TR72 Bölgesinin adından söz ettirebilmesi için olmazsa olmazlardan birisi de, yerel el sanatları ürünleridir. Zengin geleneksel Anadolu kültürünün turistlere deneyim sağlatarak sunulması ve yerel halk ile turistlerin iletişimini arttırabilmesi için, bu konuda potansiyeli olan ilçeler ve köyler ile acente ve operatörler sık sık bir araya gelmeli ve yeni iş birlikleri geliştirmenin yolları aranmalıdır. Bu organizasyonu da, daha önce yukarıda belirttiğimiz turizm pazarlama şirketi gayet başarılı yapacaktır. Bu el sanatlarının turizme kazandırılması süreci yaşanmadan ve bu ağ oluşturulmada, el sanatları eğitiminin verilmeye başlaması fayda sağlamayacak, sürdürülebilir bir sonuç ortaya çıkmayacaktır.
- Alternatif Turizmden elde edilen gelirler, yayla ve çiftlik evlerinin kullanılmaya başlanması ve artan kırsal turizm faaliyetleri ile birlikte kırsal kesimde yaşayan düşük gelirli vatandaşlarla paylaşılmadan, bu turizm türünün gelişmesi mümkün olmayacaktır. Gelirlerini mümkün olduğunca yüksek tutmak ve kimseyle paylaşmak istemeyen büyük oteller zincirleri veya tur operatörlerinin tersine, paylaşımcı bir yöntem izlenmesi faydalı olacaktır.
- Yeni bir rota veya turizm ürünü geliştirilecek destinasyonlarda, tüm yöre halkı, paydaşlar bilgilendirilmeden ve destekleri talep edilmeden işe başlanmamalıdır. Bunun yanı sıra, taksicilerden garsonlara, çarşı esnafından kafe işleticilerine kadar sürekli devam eden bir eğitim planı hazırlanmalıdır.

Sonuç olarak, TR72 Bölgesinin birçok alternatif turizm türünde, zengin bir potansiyele sahip olduğu bilinmektedir. Çalışmamızın bu kısmında belirtmeye çalıştığımız hususlara önem verildiği ve hayata geçirildiği takdirde, turizmin Bölge ve ülke ekonomisine sürdürülebilir katkılar sağlayacağına inanmaktayız.

KAYNAKÇA

1. **AYTUĞ, A.**, *Makro ve Mikro Ölçekte Turizm Planlaması*, Y.T.Ü. Yayınları, Yayın No:MF-MİM 90.022, İstanbul, 1990.
2. **OVALI, P. K.**, *Kitle Turizmi ve Ekolojik Turizmin Kavram, Mimari ve Çevresel Etkiler Bakımından Karşılaştırılması*, Sayı:2, Yıldız Teknik Üniversitesi, Megaron E-Dergi, İstanbul, 2007.
3. **MÜSİAD**, Covid-19'un İç Turizm Talebine Etkileri Raporu, İstanbul, 2020.
4. **OVALI, P. K.**, "Farklı Turist, Farklı Turizm, Farklı Mimari: Çevreci Turist, Ekolojik Turizm, Ekolojik Turizm Mimarisi", Turizm ve Mimarlık Sempozyumu, s. 256-262, Antalya, 2006,
5. **Leksakundilok A.**, Community Participation in Ecotourism Development in Thailand. [Çevrim-içi: <https://ses.library.usyd.edu.au/handle/2123/668>] Erişim tarihi:15.06.2021
6. **Weaver D.** Sustainable Tourism: Theory and Practice, Oxford:,Elsevier, Butterworth-Heinemann, 2006.
7. **Soydanbay G.**, Eko turizm Nedir Sunumu, Güney Marmara Kalkınma Ajansı Ekoturizm Çalıştayı, 14.04.2021
8. **Kozak M.A., Evren S. ve Çakır O.** Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması, *Anatolia: Turizm, Araştırmaları Dergisi*, 24(1), 7-22, 2013.
9. **Jafari J.**, Tourism as a Factor of Change: a Sociacultural Study, Center for Research and Documentation in Social Sciences, s.17-60, Viyana.
10. **Cohen E.** Alternative Tourism-A Critique, *Tourism Recreation Research*, 12(2), s.13-18, 1987.
11. **Kozak M.A. Evren, S. ve Çakır O.** Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(1), 7-22, 2013.
12. **Kılıç Burhan & Kurnaz Alper.** *Alternatif Turizm ve Ürün Çeşitliliği Oluşturmada Ekolojik Çiftlikler*. S.39-56, İşletme Araştırmaları Dergisi,2010.
13. **Albayrak A.**, Alternatif Turizm, Detay Yayıncılık, Ankara, 2013.
14. **Kozak M.A. ve Bahçe A.S.** ,Özel İlgi Turizmi, 2.Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara, 2012.
15. **Erdoğan N.**, Çevre ve (Eko) Turizm. Erk Yayını, Ankara, 2003.
16. **Etimoloji Türkçe Sözlük**, Alternatif Kelimesinin Kökeni. [Çevrim içi: <http://www.etimolojiturkce.com/kelime/alternatif>] Erişim tarihi: 10.06.2021
17. **TDK (Türk Dil Kurumu Sözlüğü)** Alternatif nedir? [Çevrim-içi: <http://www.sozluk.gov.tr>] Erişim tarihi: 10.06.2021
18. **Canlioğlu M.V.**, Yayla Turizmi, Trabzon İl Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2000.
19. **Hacıoğlu N. ve Avcıkurt C.**, Turistik Ürün Çeşitlendirmesi, Nobel Yayınları, Ankara, 2008.

20. **Baytok A., Pelit E., ve Soybalı H.H.**, “*Alternatif Turizm mi Turizmde Çeşitlilik mi? Kavramsal Bir Değerlendirme*”, Erzincan Üniversitesi S.B.E. Dergisi, ÖS-IV, s. 1-14, 2017.
21. **Uluçeçen T.**, Özel İlgi Turizmi: Kapsamı, Çeşitleri ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Uzmanlık Tezi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Daire Başkanlığı, Ankara, 2011.
22. **Çatalkaya Y.**, Alternatif Turizm Kavramı ve Kapsamı Ders Notu, Samsun 19 Mayıs Üniversitesi.
23. **Himmetoğlu B.**, “What Is Soft Tourism”, Architecture of Soft Tourism Seminar, Y.T.Ü. Mim. Fak. ve K.T.Ü. Mim. Böl., s. 201,202,203, Trabzon, 1992.
24. **Dinç H.**, “Kitle Turizmine Dönüşük Politikaların Faturası ve Karşı Tepki: Alternatif Turizm Arayışları”, 19. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, M.S.Ü. Şeh. Böl. Pln. Böl., s. 108-117, Alanya, 1995.
25. **DPT**, V. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1985, [Çevrim-içi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Be%C5%9Finci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1985-1989.pdf>] Erişim tarihi: 12.07.2021
26. **DPT**, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı, [Çevrim-içi: https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-1990-1994.pdf] Erişim tarihi: 12.07.2021
27. **DPT**, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, [Çevrim-içi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Yedinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1996-2000%E2%80%8B.pdf>] Erişim tarihi: 12.07.2021
28. **DPT**, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, [Çevrim-içi: http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Sekizinci_Kalkinma_Planı.pdf] Erişim tarihi: 12.07.2021
29. **DPT**, IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı, [Çevrim-içi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Dokuzuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2007-2013%E2%80%8B.pdf>] Erişim tarihi: 12.07.2021
30. **Kültür ve Turizm Bakanlığı**, Türkiye Turizm Stratejisi 2023, [Çevrim-içi: <https://www.ktb.gov.tr/Eklenti/906,ttstratejisi2023pdf.pdf?0>] Erişim tarihi: 12.07.2021
31. **Soyak, M.**, Uluslararası Turizmde Son Eğilimler Ve Türkiye’de Turizm Politikalarının Evrimi, Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı:4, 2013.
32. **TÜSiAD**, “Türkiye’de Alternatif Turizmin Gelişimine Yönelik Değerlendirmeler Raporu”, Eylül 2014.
33. **Karakuş Y. ve Çoban Ö.**, *Doğa Temelli Alternatif Turizm Türleri*, Alternatif Turizm Kitabı, Detay Yayıncılık, s.101-126, 2019.
34. **Atalay R.**, Alternatif Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: Beyşehir Yöresi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2017.
35. **Berkan T.**, BİR ALTERNATİF TURİZM TÜRÜ OLARAK YAMAÇ PARAŞÜTÜ: UÇMAKDERE ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA, Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ, 2019.

36. **Akın Acuner Ş.**, *Turizmde Sürdürülebilirlik Anlayışı İçerisinde Alternatif Turizm Türlerinin Yeri*, Verimlilik Dergisi, Sayı 4, 2006.
37. **Çulha O.**, Kültür Turizmi Kapsamında Destekleyici Turistik Ürün Olarak Deve Güreşi Festivalleri Üzerine Bir Alan Çalışması, *Journal of Yaşar University*, 3(12), 1826-1852, 2008.
38. **Uygur S. M., & Baykan E.**, Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıkları Üzerindeki Etkileri, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, 30-49., 2007.
39. **Beeho A. J. Ve Prentice R. C.**, *Conceptualizing the experince of heritage tourists: A case study of new Lanark world heritage village*. *Tourism Management*, 18(2). 75-87., 1997.
40. **Wang S., F. Y., Sesil A. ve Avgoustis S. H.**, *Residents perceptions of cultural tourism and quality of life-a longitudinal approach*. *Tourism Today*, 6 (Fall): 47-61., 2006.
41. **Lanquar R.**, *Turizm ve seyahat sosyolojisi* (1. Basım). Çev: G. Öztunalı Kayır. İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.
42. **Kültür ve Turizm Bakanlığı**, İpekyolu Projesi [<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9997/anolunun-ipek-yollari.html>] Erişim tarihi: 12.06.2021
43. **Kültür ve Turizm Bakanlığı**, İpekyolu Projesi [Çevrim-içi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10174/ipek-yolu.html>] Erişim tarihi: 12.06.2021
44. **TURSAB**, Gastronomi Turizmi Raporu, [Çevrim-içi: https://www.tursab.org.tr/dosya/12302/tursab-gastronomi-turizmi-raporu_12302_3531549.pdf] Erişim tarihi: 28.07.2021
45. **UNESCO**, Yaratıcı Şehirler Ağı, [Çevrim-içi: <https://www.unesco.org.tr/Pages/519/129/>] Erişim tarihi: 28.07.2021
46. **Avcı Kurt C.**, *Turizm Sosyolojisi Genel ve Yapısal Yaklaşım*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009.
47. **Akat Ö.**, *Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği*, Ekin Kitabevi, Bursa, 2008.
48. **Wikipedia**, Türkiye'deki Antik Kentler Listesi, [Çevrim-içi: https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27deki_antik_kentler_listesi] Erişim tarihi: 28.07.2021
49. **Kılıç B., ve Akyurt, H.**, Destinasyon İmajı Oluşturmada Hüzün Turizmi: Afyonkarahisar ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), s. 209-232., 2011.
50. **Aydın O.**, Türkiye'de Alternatif Bir Turizm; Sağlık Turizmi, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (25), 91-96., 2012.
51. **Boz M.**, *Turizmin Gelişmesinde Alternatif Turizm Pazarlamasının Önemi*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004.
52. **Özkurt H.**, Sağlık Turizmi Tahvilleri, *Maliye Dergisi*, 152(1), 127-128., 2007.

53. **Ulusan Y.**, Alternatif Turizm Çeşitlerinin Turizm Potansiyeline Etkisi: Konya Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2009.
54. **Çiçek R. ve Selçuk A.**, Sağlık Turizmi Açısından İç Anadolu Bölgesi'ndeki Kaplıca ve Termal Tesislerin Mevcut Yapısının ve Potansiyelinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 15 (25), s.25-35., 2013.
55. **USHAŞ**, Sağlık Turizmi Verileri, [Çevrim-içi: <https://www.ushas.com.tr/saglik-turizmi-verileri/>] Erişim tarihi: 28.07.2021
56. **Tarcan E. ve Atılğan E.**, 2000'li yıllara doğru Türkiye'nin inanç turizmi açısından önemi ve Antalya'da faaliyet gösteren seyahat acentaları üzerine bir araştırma. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2, 60-76., 1999.
57. **Yılmaz B. S.**, Türkiye'de dini turizm ve Meryem Ana Evi'nin turistik potansiyelinin analizi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2000.
58. **Karaman S., Demirkol S. ve Şahin S.** Turistik ürün çeşitlendirmesi. N.Hacıoğlu, C. Avcıkurt (Editörler). İnanç turizmi. 1. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. ss: 209-238., 2008.
59. **Aymankuy Y. ve Sarioğlan M.**, Turistik ürün çeşitlendirmesi., Kongre turizmi, Nobel Yayın Dağıtım., Ankara, 2008.
60. **Kültür ve Turizm Bakanlığı**, Kongre Turizmi, [Çevrim-içi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10200/kongre-turizmi.html>] Erişim tarihi: 28.07.2021
61. **ICCA**, Statistics 2019, [Çevrim-içi: <https://www.iccaworld.org/newsarchives/archivedetails.cfm?id=3189909>] Erişim tarihi: 28.07.2021
62. **ICCA**, Statistics 2020, [Çevrim-içi: https://www.iccaworld.org/cnt/Research/ICCA%20Statistics%20Study%202020_270521_Final.pdf] Erişim tarihi: 28.07.2021
63. **ICCA**, Statistics by Country 2019, [Çevrim-içi: <https://www.stnet.ch/app/uploads/2021/07/ICCA-Statistics-2019.pdf>] Erişim tarihi: 28.07.2021
64. **Kuşadası Ticaret Odası**, Dünyada ve Türkiye'de Kongre Turizmi, [Çevrim-içi: https://kuto.org.tr/site/assets/files/1581/dunyada_ve_turkiye_kongre_turizmi_raporu.pdf] Erişim tarihi: 28.07.2021
65. **Kültür ve Turizm Bakanlığı**, Eğitim Turizmi, [Çevrim-içi: <https://istanbul.ktb.gov.tr/TR-276248/egitim-turizmi.html>] Erişim tarihi: 28.07.2021
66. **YÖK**, İstatistikler, [Çevrim-içi: <https://istatistik.yok.gov.tr/>] Erişim tarihi: 28.07.2021
67. **Oral S.**, Türkiye'de gençlik turizmi ve geliştirilmesi, Turizm Bakanlığı Gençlik Turizmi Konferans-Workshop, Ankara, ss: 15-134., 1992.
68. **Usta Ö.**, Genel Turizm, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 2002.

69. **Nazik L.**, Mağaraların araştırılması, koruma ve kullanım ilkeleri, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü, Ankara, 2008.
70. **Kültür ve Turizm Bakanlığı**, Mağara Turizmi, [Çevrim-içi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10335/magara-turizmi.html>] Erişim tarihi: 28.07.2021
71. **Kültür ve Turizm Bakanlığı**, Kuş Gözlemciliği Turizmi, [Çevrim-içi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10205/onemli-kus-alanlari-oka-projesi.html>] Erişim tarihi: 29.07.2021
72. **WWF Türkiye**, Türkiye Üreyen Kuş Atlası, [Çevrim-içi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10205/onemli-kus-alanlari-oka-projesi.html>] Erişim tarihi: 29.07.2021
73. **Wikipedia**, Türkiye'deki Endemik Bitkiler Listesi, [Çevrim-içi: https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27deki_endemik_bitkiler_listesi] Erişim tarihi: 28.07.2021
74. **Tarım ve Orman Bakanlığı**, Korunan Alanlar, [Çevrim-içi: <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/26/Korunan-Alanlar>] Erişim tarihi: 29.07.2021
75. **TDK**, Yayla kelimesi, [Çevrim-içi: <https://sozluk.gov.tr/>] Erişim tarihi: 29.07.2021
76. **Özel Ç. H.**, Turizmde bir ürün olarak cip şenliği: Perşembe Yaylası ve çevresel etkileri üzerine bir değerlendirme içinde 10. Aybastı-Kabataş Kurultayı (s. 35-46), Detay Yayıncılık, Ankara, 2010.
77. **Kültür ve Turizm Bakanlığı**, Yayla Turizmi, [Çevrim-içi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10103/yayla-turizmi.html>] Erişim tarihi: 28.07.2021
78. **Kültür ve Turizm Bakanlığı**, Kış Turizmi, [Çevrim-içi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10176/kis-sporlari-turizmi-temali-ktkgb39ler.html>] Erişim tarihi: 28.07.2021
79. **Yılmaz H.**, Turizm Çeşitlendirilmesi Kapsamında Eko turizm Ürünü Olarak Tatil Çiftlikleri: Türkiye'deki Tatil Çiftliklerine Yönelik Swot Analizi, (Basılmamış Doktora Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Afyon, 2008.
80. **WWOOF Türkiye**, [Çevrim-içi: <https://wwoofturkey.org>] Erişim tarihi: 29.07.2021
81. **Buğday Derneği**, TaTuTa Hakkında, [Çevrim-içi: <https://www.bugday.org>] Erişim tarihi: 29.07.2021
82. **Roberts L. ve Hall D.**, Prelude. İçinde "Rural tourism and recreation principles to practice (s. 1-23)", CABI Publishing, Wallingford, 2001.
83. **Gürer N.**, Kırsal turizmin gelişiminde geleneksel konut dokusundan kaynaklanan fırsatlar ve kısıtlılıklar, Turizm ve Mimarlık Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Mimarlar Odası Antalya şubesi, Antalya, 2006.
84. **Paresishvili O., Kvaratskhelia L. ve Mirzaeva V.**, Rural tourism as a promising trend of small business in Georgia: Topicality, capabilities, peculiarities, Annals of Agrarian Science, 15(3), 344-348, 2017.
85. **Wikipedia**, Türkiye'deki Göller Listesi, [Çevrim-içi: https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27deki_g%C3%B6ller_listesi#cite_note-tvkgm-1] Erişim tarihi: 08.09.2021

86. **Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı**, Türkiye Karavan Alanları Saha Tespit Çalışması, [Çevrim-içi: https://www.kuzka.gov.tr/paylasim/yayinlar/rapor_analiz/20210625_turkiye_potansiyel_karavan_alanlari_tespit_raporu.pdf] Erişim tarihi: 08.09.2021
87. **Indigo Dergisi**, Türkiye’de Spor Turizmi ve Ürün Yelpazesi, [Çevrim-içi: <https://indigodergisi.com/2016/03/turkiye-spor-turizmi-ve-urun-yelpazesi/>] Erişim tarihi: 09.09.2021
88. **Dal N. ve Gönençgil B.**, Türkiye’de dağ ve dağlık alan sınırlandırması için bir yaklaşım. TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, Ankara, 2018. [Çevrim-içi: <http://tucaum.ankara.edu.tr/tucaum-30-yil-uluslararasi-cografyasempozyumu-bildiriler-kitabi/>] Erişim tarihi: 08.09.2021
89. **Hull J.**, Wellness tourism experiences in mountain regions: The case of Sparkling Hill Resort. İçinde H. Richins ve J. S. Hull (Ed.), *Mountain tourism: Experiences, communities, environments and sustainable futures*, s.25-35, CABI Publishing, Wallingford, 2016.
90. **Kültür ve Turizm Bakanlığı**, Dağcılık, [Çevrim-içi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9892/dagcilik.html>] Erişim tarihi: 09.09.2021
91. **Özel M. Ali**, Turizm Çeşitlendirmesi Bağlamında Doğa Turizmi: Ankara İli Örneği, Uzmanlık Tezi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010.
92. **TÜR Erge**, *Türkiye ve İsviçre’nin Kış Turizmi Faaliyetleri Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Çalışma*, Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, S.10 – 31, 2018.
93. **Godde P., Price M. F. ve Zimmermann F. M.**, Tourism and development in mountain regions, S.1-25, CABI Publishing, Wallingford, 2000.
94. **Kültür ve Turizm Bakanlığı**, Kış Sporları Turizmi, [Çevrim-içi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10175/kis-sporlari-turizmi.html>] Erişim tarihi: 09.09.2021
95. **Tuban B.**, Bir Alternatif Turizm Türü Olarak Yamaç Paraşütü: Uçmaktelere Üzerine Bir Çalışma, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Ve Organizasyon Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, s.41, Tekirdağ, 2019.
96. **Batman O. ve Eraslan İ.**, Spor Turizmi, 2007, [Çevrim-içi: <https://www.researchgate.net/publication/338266323>] Erişim tarihi: 09.09.2021
97. **Turizme Bakış**, Golf Turizmi Nedir?, [Çevrim-içi: <https://www.turizmebakis.com/golf-turizmi/>] Erişim tarihi: 09.09.2021
98. **Kültür ve Turizm Bakanlığı**, Su Altı Dalış, [Çevrim-içi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11517/su-alti-dalis.html>] Erişim tarihi: 10.09.2021
99. **Pegasus**, Rüzgar Sörfü, [Çevrim-içi: <https://www.flypgs.com/ekstrem-sporlar/ruzgar-sorfu>] Erişim tarihi: 10.09.2021
100. **Mor Tilki**, Kano Nedir? Kano Sporu Nerede ve Nasıl Yapılır? [Çevrim-içi: <https://www.mortilki.com/spor/17508/kano-nedir-kano-sporu-nerede-ve-nasil-yapilir.htm>] Erişim tarihi: 10.09.2021

101. **Çağlayan A.**, Deniz turizmi, 3. İzmir İktisad Turizm Kongresi: 21. Yüzyıla Doğru Türkiye, Marina Yatırım İşletmecileri Derneği Çalışma Grupları Bildirileri, 1992.
102. **Kocabıçak Y.**, *Kuşadasında Yat Turizminin Bölgenin Ekonomik ve Turistik Gelişmesine Katkısı*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1996.
103. **Açıkbaş Ö. C.**, *Kıyı Alanları Kullanım Kapsamında Yat Turizmi Ve Marinalar; Bodrum Yarımadası Ve Bodrum Marina Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2006.
104. **Lu A., Çavuş Ş., Tanrısevdi A., Güçlü H., Öncüler M.E.**, 2000'li Yıllarda Uluslararası Turizm Piyasasındaki Değişme Eğilimleri ve Bu Eğilimlere Uygun Alternatif Turistik Ürün Çeşitlendirme Stratejileri, Erciyes Üniversitesi Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik YO Hafta Sonu Seminerleri V, 1998.
105. **Ahiler Kalkınma Ajansı**, Sıcak Hava Balonu Sektörü Raporu, Nevşehir, 2018.
106. **Özen İ.A. ve Güneren Özdemir, E.**, Kapadokya Sıcak Hava Balonculuğu Üzerine Nitel Bir Araştırma. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 9(2), 579-595, 2019.
107. **Turizmebakis.com**, Balon Turizmi, [Çevrim-içi: <https://www.turizmebakis.com/balon-turizmi/>] Erişim tarihi: 13.09.2021

Mevlâna Mahallesi, M.K.P Bulvarı, No:79, Kat: 5-6 P.K: 38080
Kocasinan/KAYSERİ
Tel: 0 (352) 352 67 26, 0 (352) 315 32 00
Faks: 0 (352) 352 67 33
E-posta: info@oran.org.tr
Kep Hesabı: ortaanadolukalkinma@hs01.kep.tr
www.oran.org.tr

Kalkınma Ajansı Yayınları Bedelsizdir, Satılmaz.